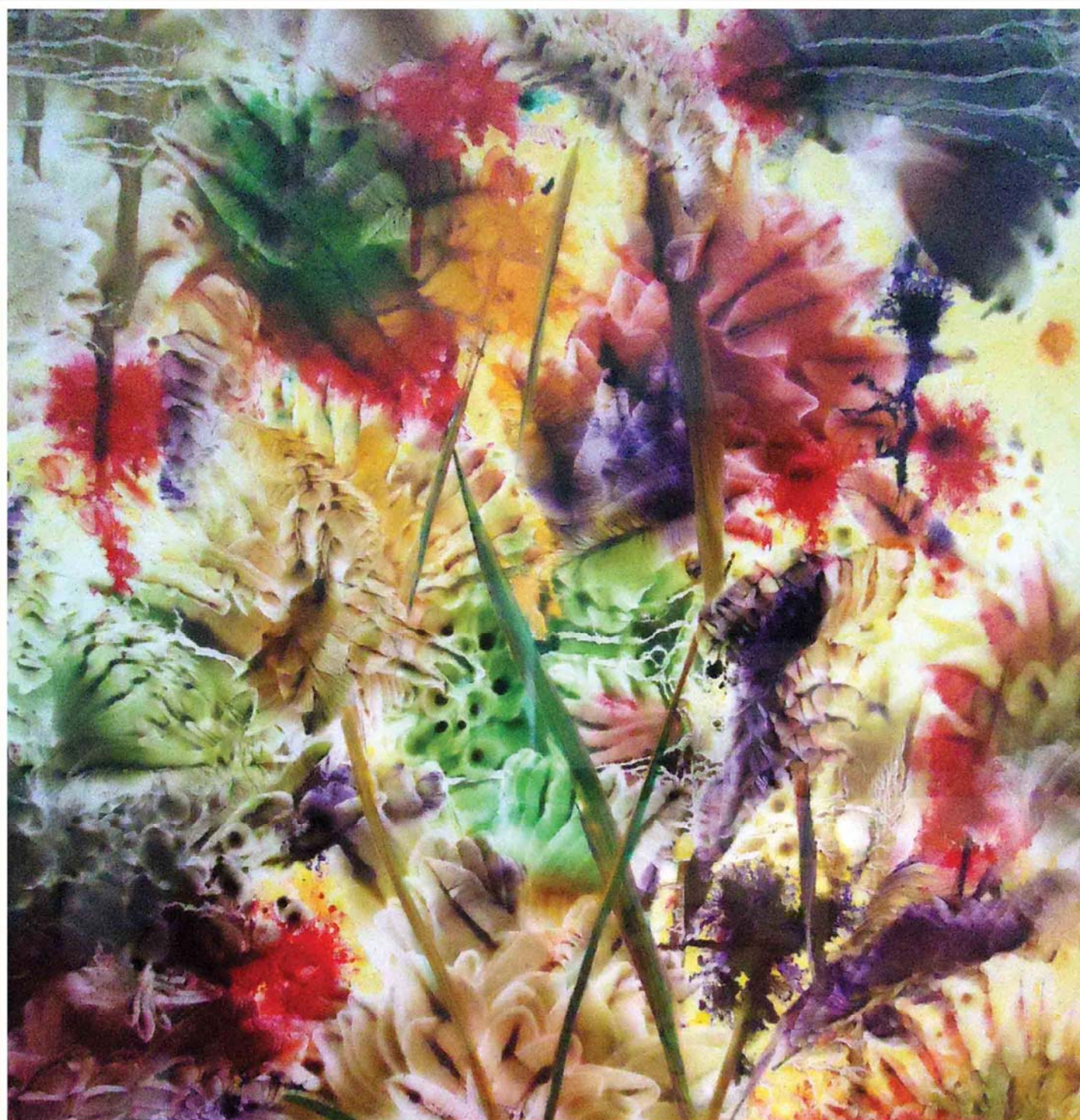

ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • IV. Évfolyam 3. Szám

2016/3

Tartalomjegyzék

Horváth Gáborné: <i>Barátságunk hátországa</i>	1
Horváth Ödön: <i>Templomkerti séta</i>	4
<i>Tánc májusfánk körül</i>	4
Czirok Ferenc: <i>Ecset és toll</i>	5
Matúš Mészáros: <i>Az utolsó éjszakai járat</i>	6
Czirok Ferenc: <i>Verseim elé</i>	9
Mezey László Miklós: <i>Jegyzetek az örök tanuló, teremtő költőről</i>	14
Martin Vlado: <i>Egy eldugott hely</i>	17
Czirok Ferenc: <i>Könyvajánló</i>	21
Wernke Bernát: <i>sorvatag eresztéseiből</i>	24
Czirok Ferenc: <i>Szerelmeses esztergomi séták</i>	25
Czirok Péter: <i>Az infláció valkúrijei</i>	28
Ambrus Margit: <i>Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön (4. rész)</i>	32
Bencze Cs. Attila: <i>A közszolgáló városi lapért – miként tovább?</i> <i>(Adalékok az EVID történetéhez – 3. rész)</i>	39
Horváth Gáborné: <i>Túlparti könyvespolc</i>	41
Bangó Miklós: <i>Nyári alkotótáborok</i>	42
A. Bak Péter: <i>Művészcsaládok IV.</i>	43
Wernke Bernát: <i>sűrűbe kondul</i>	49
Zágorec-Csuka Judit: <i>Herman László kiállításmegnyitója</i>	50
Czirok Ferenc: <i>Árpád koronája</i>	51
Czirok Ferenc: <i>Egy úr a panteonból</i>	53
A. Bak Péter: <i>In memoriam Kósa Csaba (1943–2016)</i>	56
Kaiser László: <i>Németh Lászlóról</i>	58
Kaiser László: <i>Anyanyelv</i>	59
<i>Végő haza</i>	59
<i>Eseménynaptár</i>	59
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium</i>	60

Czirok Ferenc: Avar mandala

Barátságunk hátországa

„Vonzódunk a hozzánk hasonlókhöz,
mert általuk megerősítve
érezzük magunkat abban,
amilyenek vagyunk”
(Lee Jampolsky)

A '90-es évek elejétől a Dobó Galéria külsős tudósítója voltam az Esztergom és Vidéke polgári hetilapnál. A távoli vidékekről érkező művészek alkotásait saját nézeteim, ötleteim és művészi tapasztalataim szerint értékeltem. Mindehhez hogy volt merszem? – kérdezheti az olvasó. Gyermekkori művészi hajlamaimat, a zongorázást, a tanárom által ajánlott művészeti gimnáziumi továbbtanulást elsöpörte a háború, a menekülés és a szegénység. Maradt az önképzés, és felnőtt koromban eljutottam a tárlatnyitásig és saját fotóim kiállításáig.

Véleményemet magánlevélben juttattam el a kiállítókhoz. A levelezés nyomán nem egyszer művészi munkakapcsolatok és holtomiglan-holtodiglan barátságok születtek. Így történt ez Czirok Ferivel meg velem, még 1999 novemberében. Szokásom volt, hogy a galériába belépve gyors szemlével tekintettem végig a képeken, majd a „tettet” kerestem, akkor is. Vidám kérdésekre azonnali vidám választ kaptam, és így elég gyorsan megszűletett a beszélgetés és a későbbi kapcsolattartás hangulata. Ferire tekintve pedig rögvést az agyamba ugrott békési öreganyám egyik szólása: „Fájin legény vagy, fiam!” Képzeletemben pedig felvillant Petőfi egyenes tartása, finom eleganciája, unokatestvére, Orlai Petrich Soma (1822–1880) festményéről. A sokasodó és gratuláló tömeg láttán a zárás előtti percekre kértem rövid beszélgetést. Érdeklődési köreink azonban hirtelen megnyilvánuló sokoldalúságról tanúskodtak. A finom sütemények és a tokaji furmint hatásától társalkodásunk hosszasra sikeredett. Tudósításomat így nem aznap este, hanem hajnali négytől írtam meg, hogy reggel nyolc órára a szerkesztőségben legyen.

A kiállításon két nagy alaptémát fedeztem fel Feri

képein: *virágokat és mandalákat*, amiket művésziünk a későbbiekben is különböző értelmezésben alkotott. Kitérőt is kell most tennem emiatt. A későbbi mandalák közül számomra például legszebbek a honfoglalás kori zománcbetétes, nagyméretű, gomb alakú ruhadíszre, a boglárára emlékeztető Alapformák I–III. Hamarosan nekem is lett saját mandalám: Mária-napi ajándékkul kaptam meg Feritől a *Mandala ablakát*, az arany ragyogású rekeszzománcképet. Évekkel később, télen, lávahegyünk tetején, a Zsindelyes Vendégház ajándékboltjában üvegfestett, nyolcosztatú, színes virágmandalát találtam, és megvettem magamnak. Nagyszobám ablakára függesztettem, és amikor alacsonyan jár a Nap, ezer színben csillog! Leültet, pihentet, emlékező gondolatokra ösztönöz. Most tehát az ablakomnak van mandalája, ami áttételessé vált barátságunk és gondolataink erősítésében.

...és a virágok? Idézem az alkotó vallomását: „Nyitott szemmel járom, figyelem a világot. Magával ragad a fantasztikus sokszínűség, változatosság. (...) Mindig vannak vissza-visszatérő motívumok, mint fák, gyökerek, virágdsungel.” Nincs kivétel! Becsülete van minden kis virágnak! Feri rajzai közt egyenrangúságot kap a szerény pitypang és a gyógyerejű lándzsás útifű is. De van, amikor levele borítékján útilapunak küldi szeretettel és vidáman odafirkantva a feladó alá.

Ám térjünk vissza az első találkozáshoz! A kiállítás egyik szerény pontján, az oldalsó tárlókban honfoglalás kori szíjvégeket, vereteket és nagyon biztos kézzel rajzolt sormintákat találtam. László Gyula elképzelései óta ismeretes, hogy őseink viseletében „a férfiak díszje és rangjuk kifejezője (...) a kaftánt összefogó öv volt, amelynek vége a térdig ért.”¹ A szíjak apáról fiúra öröklődtek, vagy a sírokba téve az örökléthe

kísérték gazdáikat. Évszázadoknak kellett eltelniük, hogy megtalálják a régészek. A millenniumi időkben, csupán hobbiból a Magyar Őstörténeti Munkaközösség Egyesület krónikás-bölcsész magánkutatója voltam. Az eredetkutatók folyóirata, a *TURÁN* új munkatársakat keresett. Így indult el Ferivel az alkotói kapcsolatunk, és azóta is tart más művészeti területeken is. Mert Ferinek bőven vannak alkotói területei. 1999 óta igen sok ősi magyar motívummal ékesített életfával, figurális alakokkal és

Czirok Ferenc: Magyar mandala

másféle fantáziarajzzal örvendeztette meg nemcsak a *TURÁN*, hanem az őstörténeti *Eleink*, az eurorégiós *Átkelő* és a jelenlegi, harmadik sorozatú, 2013-tól az MBKKE kiadásában megjelenő *Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális Folyóirat* olvasóit. Eszünk pedig felismerni véli a mindmáig vitatott, nagyszentmiklósi kincsek motívumvilágát is. Karikatúrái vidámak és találóak. Kedvencem az Önarckép és a saját születésnapján rajzolt, az ősi pásztorkodásra emlékeztető Kihunyó pásztortűz (1999. 05. 07–10.). Itt és most kellett írnom Feri alkotói világának erről a területéről, mert ezzel foglalkoztunk eddig a legkevésbé, szinte elfelejtettük.

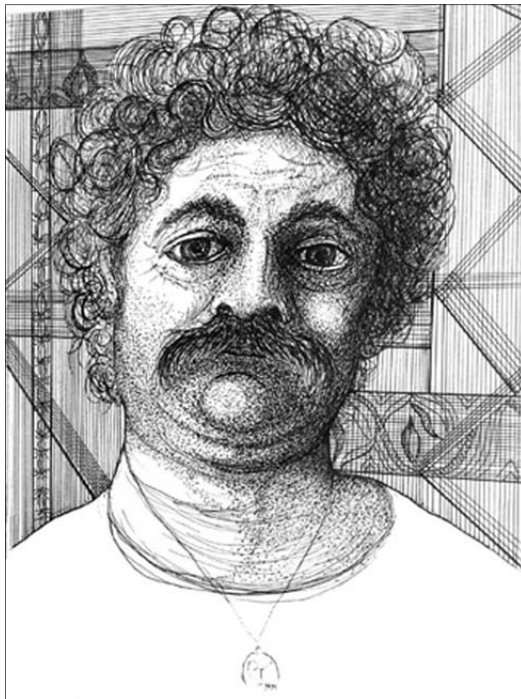
Közben az idő telt-múlt, elkezdődött és rendeződött az új évezred. A söröshordók átgurultak a hídon, új társasági-egyesületi kapcsolatok szövődtek. Szaporodtak a családi találkozók is. Férjuralommal együtt fehér asztalhoz vártuk Ferit, hozzátartozóival együtt. Ami a képzőművészetet illeti, fantáziánk jócskán elszárynyalt az egyik estén. Ha ugyanabban a városban laknánk, akár galériát is nyithatnánk!

– Cziróka-Maróka Képtár lehetne a neve – mondtam én, mint elképzelt, sarokban üldögélő múzeumi nénike vagy tárlatvezető? Ám sem a történelemben, sem az életben olyan nincs, hogy mi lett volna, ha, és a mókás elnevezést gyorsan átruháztuk valami másra. Még ma találkozol vele, kedves olvasóm!

No, de vegyük komolyra a szót, és térjünk vissza a területekhez, amelyeket már az előbbiekben említettem. Ezek valójában művésznők különböző alkotói megjelenései. 1998. novemberi kiállításán Feri nevelővárosának meghívóján így vall a SZÓ-ról.

„Ars poeticám Horváth Imre, erdélyi költő négy sora: Szólok ahhoz, kit szavammal ingerlek, / mert él bennem az ingerkedő gyermek, / és azokhoz is, kik szavamra várnak, / mert él bennem a gyermeki alázat.” Feri prózai írásai tényeken alapulnak, és mindig valamilyen történelmi valóság a háttér. Majdnem egy időben és hasonlóan írtuk meg mindketten nagyszüleink élettörténetét: kinek államosítás, kinek padlás-söprés jutott. Czirok nagymama kedves emlékét pedig Berda József egyik költeménye őrzi. Feri most újabb, szépséges rímekbe szedett csokor-

nyi költeménnyel lepett meg bennünket. Ideje is lenne már kiadni egy C. F. kötetet C. F. rajzaival. Egyik verse nyomán a *Lélekdalok* alcímet adnám neki. Vagy a vers két sorát: *Csillagidők jönnek, fényévek mennek*. Mert verseiben mindannyian benne vagyunk: ő maga, a szerző, a bennünket körülölelő ilyen-olyan világ, a nemzet és a haza.

Czirok Ferenc: Önarckép

Feri alkotói munkásságának fontos sajátossága, hogy teljesen egyéni módon képes a saját világait összekombinálni, -ötvözni. A hozzávaló tárgyi eszközöket alkalmazva, a festőművészet mindenféle festékét és egyéb anyagait felhasználja, például kidolgozott fémlemezeket applikál egyes képein. Teszi ezt biztos kézzel, dúsgazdag fantáziával és született tehetséggel. Ilyen a háromféle materiából készült, vegyes technikájú titokzatos kép, a *Látogató*, amelynek egyik eleme a csillogó és tekintetet vonzó, lapított-domborított vörösréz lemezke.

2007 augusztusában Feri személyesen nekem szóló, igen emlékezetes csodaművet alkotott. Első könyvem kiadásához művész címlaptervezőt kerestem, és őbenne megtaláltam. A kész borítótervhez levelet is mellékeltem.

„...ma küldöm a borítótérket is. (...)

Az első kép a Születés, a lehetőség, amit kapunk kézről kézbe. A második az Álom. Ezért van felül a két kép között nagyobb távolság, mint alul. A középponttól az álom áll a legmeszebb, és a valóságtól is, bármilyen reálisnak is látszik. A harmadik az Élet, a helyét kereső, sokféle ember élete, életünk. A lelki harc nagy gyakorlata. A negyedik a Beteljesülés, ami igazán sohasem tökéletes. Ezért hiányzik egy fa a képből, a hiány fájdalma, életünk tökéletlensége. Ezek a magyarázataim. A négy stáció mögött halványan a Három Grácia éli tündér életét. Rajtuk egy keresztút, kereszteződési forma háromdimenziós térhatású, áttetsző fóliával. Így egyszerre öt rajzom szerepel a terven. Ez az én szülinapi-karácsonyi ajándékom a könyvedhez Neked, sok szeretettel:

Czirok Feri
Zell am See, 2007/8.”

Barátom tehát teljes szívvel-lélekkel megértette és átérezte könyvemet, ahogyan erről később nyilatkozott. Mondanivalóim eszmei tartalmát

alkotói sokoldalúságával bölcs gondolatokra és beszélő rajzokra váltotta át. Majd a címet meg-elevenítő, jelképes egységgé, könyvborítóvá va-rázsolta. Köszönetet mondtam érte akkor is, most is! Alkotómunkánkban és barátságunkban vezéreljen minket továbbra is a Három Grácia: a Kedvesség, az Ajándékozás és a Hála istennői.

Búcsúzásként szólaljanak meg itt mások is. A neves jó barátok, akik Feri művészetének sajátos alkotói mivoltát, lelki mélységeit feltárták és ösz-szegezték. A Bécsi Napló, az ausztriai magyarok lapja főszerkesztője, dr. Deák Ernő így értékelte Feri munkásságát: „Az újság 2001. júliusi–augusztusi száma Czirok Ferenc alkotásaiból nyújt ízelítőt. Bemutatásának közvetlen oka az, hogy július 22-én éppen Bécsben csoportos kiál-lításon vett részt. Cz. F. művészi megnyilatkozá-sa korai hajlamok érett megvalósulása. (...)

Képeit, rajzait nézve mindez szinte mellékes-nek tűnik, hiszen elfedik korábbi életét és azt a benyomást keltik, mintha eleve képzőművésznek született volna. Kétségtelen, a mesterségbeli fo-gások elsajátítása céljából különböző művésztá-borokban vett részt, elfogadható azonban saját vélekedése, hogy alkotásai lelkivilágát tükröző vallomások, amolyan pszichogrammak. Czirok Ferenc valójában erősen vizionális alkat, látomá-sai nem rokoníthatók sem a Salvator Dalí-féle

szürrealizmussal, sem pedig Ernst Fusch fan-tasztikus realizmusával. Mindazonáltal ő nem jeleneteket örökít meg, hanem jeleken keresztül üzen, lényegében szimbólumokat tár fel bensőjéből, amik, különösen rajzait tekintve, hatásosak, és hipnotikus kifejezőerővel rendelkeznek. Mindebből arra is lehet következtetni, hogy az eredeti művészet végső fokon a lélek legmélyé-ről, mondhatnánk a tudatalattiból fakad. Ezért is kreatív, azaz teremtő, alkotó jellegű.”

Kiállítási meghívóin Feri munkásságát találóan így összegezte atyai jó barátja, Nagyfalusi Tibor: „Ebben a teremtett világban a természet álma uralkodik, ami – természetesen – az ember álma teljesebb, tökéletesebb önmagáról. Egyetemes-ségéről, teremtői méltóságáról, amelyet korunk-ban is oly sok kirekesztő, megosztó előítélet, gyűlölködés ellenében a művészet és a szeretet egyesült ereje állíthat helyre. Mert ez az erő – mind a természeté: csodákra képes. Czirok Fe-renc képeiből sugárzik a hit, hogy éppen ez a csodatétel az, amiért alkotnia érdemes.”

Jegyzet

¹ Romsics Ignác (főszerk.): Magyarország története. Fodor István: 1. Östörténet és honfoglalás. Kossuth Kiadó, Budapest, 2009. 93. oldal

Czirok Ferenc: Kihunyó pásztortűz

Templomkerti séta

Hová igyekszel?
Állj meg egy kis időre,
hadd mélyedhess el!

Tükörképedből
soha nem ismered meg
ki vagy valóban?

Ha belegondolsz,
életed során minden
javadra szolgál.

Beletörődni
az örökös kudarcba
nem méltó hozzánk.

Keresd a csöndet!
Válassz egy üres sarkot,
s vonulj magadba.

Ha értelmetlen
dolgok nem érdekelnek,
már jó úton vagy.

Mennyire jobban
érzed magad, ha arcod
fény felé tartod.

Ha az Ő szavát
sosem hallottuk volna,
homályban járnánk.

Hitünk szerint még
a mennyek országaért
sokat kell tennünk.

Isten törvénye
öröktől fogva ott van
lelked legmélyén.

Szemével senki
sem látta; az Ő lényét
szíveddel érzed.

Amikor gyengéd
érzések fognak el már
Ő lakik benned.

Törekvéseid,
ha jóra irányulnak,
áldottak lesznek.

Megöregedtél?
Ha eddig nyitott voltál,
sok mindened van.

Minden élőnek
búcsúznia kell, ha itt
van az ideje.

Tánc májusfánk körül

A legjobb szándék
is tévútra vezethet,
ha nem vigyázol.

Előbb vagy utóbb
mindennek elérkezik
az időpontja.

Nehogy megártson!
Egyszerre csak egyetlen
akadályt gyűrj le.

A szép még szebbnek,
a csúnya még csúnyábbnak
tűnik utólag.

Ami még nincsen,
a teremtképzelet
világra hozza.

Homo sapiens;
mért idegenedtél el
ősi magadtól?

De sok mindent tett
a ma embere, amit
nem kellett volna!

Ha mind akarjuk,
egyszer talán mégis csak
megújul a Föld.

Valamikor rég;
a „sötét” középkorban,
még voltak szentek.

Nagy szükségünk van
gyakran porig alázott
önérzetünkre.

Mások tetteit,
ha górcső alá veszed,
sok mindent találsz.

Komor kételyek
ássák alá törékeny
bizonyosságunk.

Idő előtt sok
kiaknázatlan dolog
megy veszendőbe.

Betegségeink
fő oka: mértéktelen
kihasználtságunk.

Egyszer: ott, később,
abban a végső percben,
fényben látsz mindent.

Ecset és toll

1951. május 5-én születtem Budapest XVII. kerületében, Rákoscsabán. Életem első 26 évét Esztergomban töltöttem.

Első verses és prózai kísérleteimet 12-13 éves koromban írtam. 1964-ben Pifkó Péter barátommal „királydrámákat” írtunk Shakespeare után szabadon, és a magunk készítette díszletekkel egy apró papírszínpadon a jeleneteket be is állítottuk. Rajzolni, majd festeni egy szerelmi csalódás után kezdtem, tizenhat évesen. Ezután hosszú szünet következett.

1975. Ifjúnunkás olvasótábor, Esztergom. Megismerkedtem Györke Zoltánnal, Szilágyi Ákossal, Zirkuli Péterrel és Sárándi Józseffel. Sokat tanultam tőlük.

1994-ben kezdtem újra, amit kamaszkoromban abbahagytam. Párhuzamosan rajzoltam, festettem, és leírtam gondolataimat, érzéseimet.

1996–1998 között Mártélyban természetfestést tanultam Czako Jánostól és Holler Lászlótól, majd rajzot és kreatív festészetet Mizser Páltól Zebegényben és Verőcén. Hasznos szakmai tanácsokkal segített még pályámon Morvay László.

1996-tól veszek részt rendszeresen egyéni és csoportos kiállításokon Magyarországon, Ausztriában, Szlovákiában, Romániában és Németországban.

1998–2000 között tűzzománcot Túri Endrétől Kecskeméten, Rácz Gábortól Óbudán és Gertrud Rittmann-Fischertől Himmerodban (Németország) tanultam.

1998-tól jelennek meg írásaim, novellák, esszék, versek, valamint grafikáim, képeim különböző újságokban, folyóiratokban, antológiákban (pl.: Bihari Napló [Nagyvárad]; Bécsi Napló; Esztergom és Vidéke; Mentsvár; Átkelő; Jelenlét; Szél-járás; PoLiSz; Muravidék; Kézjegy – Tolna megyei antológia; Könyv, Könyvtár, Könyvtáros [3K]).

2004. november 11-én felvettek a MAOE-be (Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete) Szentgyörgyi József és Huller Ágoston ajánlásával.

2006. június. Megjelent a karcagi *Barbaricum* Kiadónál Sárándi József *Birtokviszony* című köte-
te, amelynek a borítóját „piktografikáim” (Sárándi leleménye) díszítik. A kötetben pedig illusztrációim kaptak helyet.

2008. A pilisvörösvári székhelyű Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület kiadta H. Dobos Mária (Horváth Gáborné dr.) *Kereszt-utak* című könyvét. A kötet címlapja grafikáim felhasználásával készült.

Művészi és emberi hitvallásomat a *Talán igen* című versemben sikerült megfogalmaznom:

„Az egymást mérhetetlenül gyűlölni / és akár gondolkodás nélkül megölni / képes embert talán még nem lehetetlen / feladat megtanítani, hogy elrontott / világában a szépet és a jót is meglássa. / Két nagyon jó eszközt látok erre: / a szeretetet és a művészetet.” (Budapest, 1999. július. Megjelent a *VIRRADAT IV. Antológia 2001. Tíz év tükrében* című kötetben, szerk. Okányi Kiss Ferenc író, Uránusz Kiadó, 2001.)

Díjaim: Kollár György Emlékdíj, Mártély, 1997; Téli Tárlat Díj, Hódmezővásárhely, 1999; Accordia Kiadó Irodalmi pályázatának Nívódíja, 2002; A pilisvörösvári KAPTÁR Művészeti Egyesület Radnóti Miklós emlékére kiírt irodalmi pályázatán I. helyezés, 2009; A Pilisi Alkotó Kaptár Egyesület (PAK) Szőlészet és borászat a képzőművészetben és az irodalomban pályázatán megosztott irodalmi I. díj, 2010; Művészet és Kultúra Világa Egyesület Víz „...csak tiszta forrásból...” Nemzetközi Festészeti Kiállítás, 2012. Arany elismerő oklevél.

Czirok Ferenc: Emlékeim székesegyháza

Az utolsó éjszakai járat

Késő ős volt, s már délután elérte őket a korai alkony. Az utakat hó lepte, és a komor, szürke panelházak sírköveknek tűntek. Három alak ballagott szótlanul a járdán, a havas fehérség csikorgott a talpuk alatt. A legfiatalabb az anyja kezét fogva felé fordult, és azt kérdezte:

– Anyu, gondolod, hogy apu megint részeg lesz?

A fiatalasszony a sárga épület legfelső ablakára tekintett:

– Nem tudom!

A másik oldalán ballagó idősebb fiú hallgott. A fiatalabbik megint kérdezett:

– Mit mond az előérzeted?

Az anya nem válaszolt, mert az úton mentek át. A fehér Favorit lefékezett a nyirkos úton, előnyt adott nekik. Hiszen szemrevaló nő volt, két helyes lurkóval. Megérkeztek házuk bejáratához, a fiatal nő lehúzta kesztyűjét, hogy ajtót nyisson. Ahogy beléptek, a szomszédasszonnyal találkoztak. Köszöntötték egymást. Az idős asszony bevásárlásból jövet végignézett a családon, de nem szólt semmit. Végül is tudta az egész ház.

– Szegény asszonyka – dünnyögte magában. – De hát maga tehet róla.

A legfelső emeleten a három személy kiszállt a liftből. Nem kellett semmit szólni, csendben topogtak, szinte nem is lélegeztek. Az asszony óvatosan dugta a kulcsot a zárba, és fordított rajta egyet. Megnyomta az ajtót, de az ellenállt neki. Előbb finoman nekidőlt a vállával, aztán feldühödve teljes erejéből nekifeszült a masszív faajtónak. A válláról lecsusszant a táskája, és halk puffanással a földre esett.

– Srácok, segítetek!

A fiúk buzgón nekidőltek az ajtónak, de az nem és nem engedett. Végül az anyjuk feladta, és a lifthez indultak.

– Megvárjuk, míg elalszik, aztán valahogy kifeszítjük az ajtót.

Inkább magának mondta ezt, mint a gyerekeknek.

– S most hová megyünk? – kérdezte a kisebbik fiú az anyja kezét fogva.

Az asszony arca feszült volt, de igyekezett, hogy a hangja nyugodt legyen.

– Ki, sétálunk egy kicsit.

Kiléptek a házból, és a közeli rétnek vették az irányt, amely a hó leple alatt pihent. A fiatalabb fiú a földet nézte, mindegyikük hallgatott valami bizonytalan érzés fogságában.

– Fázom! – panaszkodott a kisebbik fiú anyja kezét lóbálva. – Menjünk be valahová.

Váratlanul megszólalt idősebb testvére, aki eddig csendben ballagott anyja jobb kezét fogva:

– Ki kell bírnod valamit, te anyámasszony katonája!

A fiúk vitatkozni kezdtek, végül az anyjuk vett véget erélyesen a perpatvarnak. Így ballagtak csöndben a lakótelepen körbe-körbe cél nélkül, keresve egy kis védett helyet, ahol meghúzhatják magukat a nem csendesülő csípős szél előtt.

– Mikor váltok már el? – kérdi hirtelen a kisebbik fiú, ahogy óra múltán visszatértek a panelházukhoz.

– Hamarosan – mondta gépiesen az anyja.

A fiú elszomorodott.

– Ezt mondtad már tavaly is.

– Tudom, bogárkám.

A lakás ajtaja most sem engedett.

– Biztosan kitámasztotta valamivel – vélekedett a kisebbik fiú, de senki sem figyelt rá. Végül egy emelettel lejjebb kötöttek ki a szomszédjuknál.

– Szia, Iveta! – kezdte az anyjuk beburkolódzva hatalmas bundájába, ahogy a szomszédasszony kinyitotta az ajtót, és meglátta a három didergő személyt. – Alhatnánk nálatok ma este?

Eltartott egy kis ideig, amíg megértette a helyzetet, aztán félreállt az ajtóból, és betessékelte őket.

– Persze, gyertek! Szevasztok, fiúk!

– Jó napot! – köszöntek vissza egyszerre, és lassan beléptek.

Levetették a kabátjukat. A szomszédasszony felakasztotta a fogasra, és csak úgy a vállá fölött szólt:

– Mit művelt már megint az a te...?

Bementek a szobába, az anya leült a rekamiéra, a hangja reszketett. A fiúk a gyerekszobába mentek. Idegesen álltak meg az ajtó mellett, a szomszéd gyerekek pedig megszakítva szokásos foglalatosságukat, meglepődve nézték a fal mellett álldogáló testvéreket.

– Ti ma itt fogtok aludni?

A fiúk a vállukat vonogatták. A másik szobából a becsukott ajtókon át behallatszott anyjuk keserves zokogása.

– Nem bírom hallgatni, ha sír – mondta a kisebb bátyjának.

Az nem válaszolt.

Ahogy másnap sikerült bejutniuk a lakásba, nehéz bűz fogadta őket. Apjuk a földön feküdt, mellette a levert telefon. Az asztalon egy csaknem üres, olcsó borospalack trónolt. A fiúk átlépték apjukat, és szobájuknak vették az irányt. Az anyjuk visszahelyezte a telefont, és borzadva nézett körül. Tán sosem látott életében ekkora rendetlenséget. A virágok a földön heverték a

tört cserepek rakása és a fekete föld halmai közt, a bútor elhúzogatta, a földön ételmaradék és összetört tárgyak.

– Gyerekek, csomagoljatok, megyünk a nagyhoz – szólt a srácokra.

A fiatalabbik szorongva dugta a zárba a kulcsot. Lassan, nehogy túl nagy zajt csapjon. Óvatosan próbálta elfordítani. Ahogy megállapította, hogy nincs zárva, nagy lélegzetet vett, és egy pillanatra megállt.

Lehet, hogy alszik, gondolta magában. Csendben nyitotta ki az ajtót. A lakásban három nap múltán is ugyanolyan rendetlenség volt. Semmi sem változott, csak most az apja a rekamién feküdt a bekapcsolt tévé előtt, az asztal alatt meg palack állt folyadékkal. A szoba tele volt a cigaretta tömény füstjével, amit a fekvő férfi most is a kezében tartott. A fiú a szobája felé indult, mire az apja felriadt, és meglepetten nézett rá.

– Mit csinálsz itt? – mordult a gyerekekre.

– Szia! – válaszolt az, és kiszáradt torokkal sietett a szobájába. Az apja felállt, billegve követte, és az ajtófélfának dőlt. Enyhén csukódó szempillái álmos ábrázatot adtak neki.

– Hol voltatok?

A fiú közben kinyitotta a szekrényt, és szedte ki a holmiját.

– A nagyinál.

Az apja legyintett.

– Az anyád ugyanis telefonált, hogy jössz, vagy mi. És miért jöttél?

– Vinnem kell még valami ruhát – vetette oda a fiú, és gyorsan gyömöszölte a hátizsákba.

Kis időre csend lett, az apa csak nézte a fiát, milyen lázasan csomagol. Alig állt a lábán. A szeme le-lecsukódott.

– S hol voltatok?

– A nagyinál – vetette oda gépiesen.

– Nem most – legyintett, és a hasát kezdte vakarni. – Még előtte. Vártalak benneteket éjjelig. Ti meg az Isten tudja, hol jártok.

– Ivetáéknál voltunk.

Az apa előre dugta állát, és dühös lett.

– Ivetáéknál?

A fiú bólintott

– Ott aludtunk.

– Hol ott? – tárta szét a karját, és az ajtónak támaszkodott.

A fiú vállat vont.

– A földön, hálósákban!

Bezárta a hátizsákját, és a vállára vetette. Az ajtóhoz ment, ahol az apja állt.

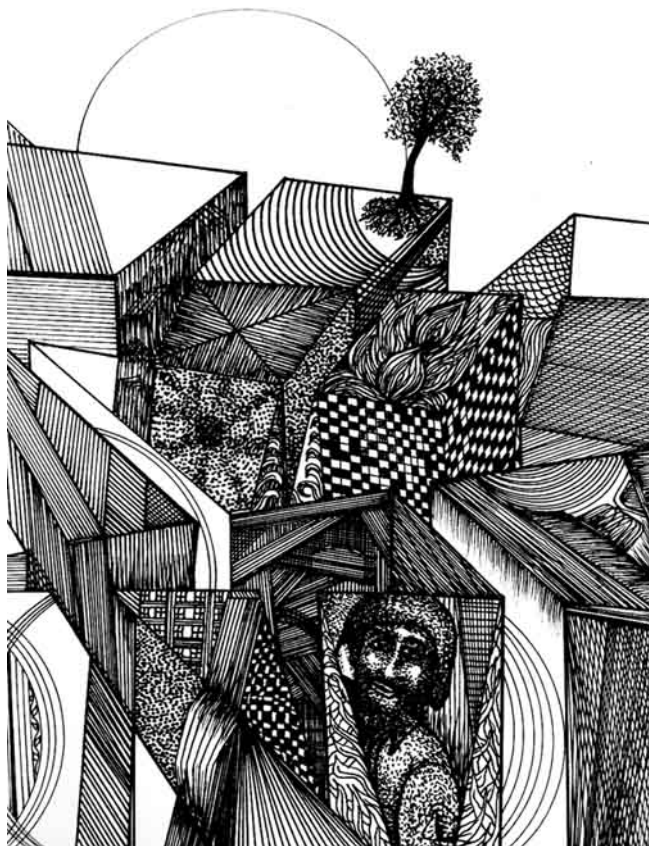
– Szabad?

Az apja úgy nézett rá, mint valami látomásra.

– A földön?

– Igen, a földön. Szabad? – ismételte türelmetlenül a fiú. Eltartott egy ideig, mire az apa végül

ellépett az ajtóból, és a rekamiéja felé indult. A fiú meg elsurrant mellette, és gyors léptekkel elhagyta a helyiséget. Ahogy visszanézett az apjára, hogy legalább valami köszönésfelét mondjon, látta, hogy már vedeli az italt az üvegből.

Czirók Ferenc: Falak között

A kisebbik gyerek egy kicsike szoba ágyán ült, és az ágy szélén lévő jókora könyvpiramist nézegette. A fehéren világító fény ráesett a piros virágmintás tapétára. A porral teli hatalmas szekrények úgy csillogtak, mintha éppen most fényezték volna őket.

A fiú felállt, és az ablakhoz ballagott. A zajos kereszteződést látta az ablakból, az arca komor hangulatról árulkodott. Megfordult, és lassan elindult, így ért az ajtóig, majd kilépett a szobából. Nagyanyja, mint általában, az ebédlő sötét sarkában lévő heverőjén feküdt, és cigarettázott. A testvére az asztalnál ült, és valamit olvasott. Az öreg fotelban foglalt helyet, és a tévét nézte. Tudta, hogy a nagyanyját nem ajánlatos zavarni ilyenkor, hát csak gubbasztott a fotelban, és tompán bámulta a falakat.

Az ablak mögött már lopakodott az alkony. Az anyja bejött a konyhából.

– Becsomagoltál már mindent az iskolába? – kérdezte.

Bólintott.

Az anyja elhaladt mellette, és bement a szobába, ott csinált valamit. Az ebédlőbe belépett a

nagybácsi, és a fiú nyomban feláll, hogy átadja neki a helyet a foteljában. A konyha felé indult.

Egy öreg hegedűből fabrikált lámpa, ketyegő régi órák. Ahogy tovább ment, különböző nagyságú kabátokkal teleaggatott négy fogas, a fal mellett lábbelik halmaza. Kicsi helyiség, jellegzetes füledt levegővel és mindig behúzott piros függönnyel. Így bolyongott, amíg meg nem hallotta a felszabadító mondatot:

– Ideje lefeküdni!

Ahogy becsukta maga mögött az ajtót, mély sötétségben találta magát. Csak az utcai lámpák vetettek némi fényt az ismert tapétákra, amik az éji sötétségben börtön falának tűntek. Egészen az ágy szélére húzódott, hogy helyet csináljon az anyjának. Hozzá volt szokva a kis területen való élethez. Az egész mikrovilága az ágynak erre a részére zsugorodott, amit megosztott anyjával.

Késő éjszaka értek az állomásra. Néptelen volt. A matt fény a biztonság érzetét keltette. Kiszaladtak a peronra, ahol éppen indulóban volt a szerelvény.

A forgalmista ráfűtyült a mozdonyvezetőre, mire a vonat megállt.

– Siessenek, ez az utolsó járat!

Az utolsó pillanatban ugrottak fel mindhárman a vonatra, ami nyomban el is hagyta az állomást. Találtak üres fülkét, és beültek a csendbe. Az anya megkönnyebbülésfélét érzett. Nézte az éjszakai tájat, s a fiúknak úgy tűnt, mintha megnyugodott volna. Aztán hirtelen megjelent képzeletében a jól ismert jelenet. Férje a földön fekszik. Mellette a levert telefon. A saját gyerekei meg átlépnek rajta anélkül, hogy csöppet is aggódnának, nem történt-e valami baja.

– Nem úgy, mint a normális gyerekek! – mormogta magában. – Minden normális gyerek megijedne, ha látná apját mozdulatlanul a földön fekédni.

A határ fekete sötétjében, a távolban picurka fény villant.

– Ez nem mehet így tovább. Meg kell tennem. Beadom a válókeresetet.

A fiaira nézett, ahogy alszanak a szemközi ülésen, és a rendszeres ritmusra a fejcskájuk hol az egyik, hol a másik oldalra billen.

(Vércse Miklós fordítása)

Czirok Ferenc: Deres már a határ

Verseim elé

Az alatt következő költemények egyik felét az 1972–1973-ban írt verseim adják. A Magyar Néphadsereg sorállományú katonájaként jegyeztem fel őket két műbőrbe kötött „honvéd naptáramba” Pétfürdőn, Óbudán, a Kunigunda utcai laktanyában és Pétervásárán, a tisztes kiképzőiskolában. Szerettem ezeket a Zrínyi Katonai Kiadó által megjelentetett noteszokat, mert belefértnek akár a gyakorlózubbony, akár a kimenő ingblúz zsebébe is. Így folyton nálam lehettek, ha szükségem volt rájuk. Negyvennégy évvel később, és immár Ausztriában, zömében Salzburgban és Zell am See-ben készült a versek másik fele. Közben, 1975-ben – válás után és az új házasságom előtt – született e válogatás utolsó pár költeménye.

Ki is ez a „csillagok alatt fogant szerelemgyermek”, aki rendületlenül keresi, hogy miért is él valójában? Ki is az, akiben már „érlik a fény”, és „ködűző álmaiból” a szerelem erejével akar szabadulni? Ki is vagyok valójában? – kérdeztem akkoriban. Honnan van bennem az elképzelés és a kifejezés adománya? Kérdések, amelyekre életemmel és talán verseimmel adhatom meg a „végleges” választ.

Amikor 1972. január 4-én bevonultam Pétfürdőre, már nős voltam és egy szép, egészséges kisfiú édesapja. Természetesen nagyon gyötrődött a néphadsereg ismeretlen közegében ez a „szerelmes kiskatona”, akinek hiányzott a gyorsan megszokott családi élet, a boldog együttlétek mindent feledtető élménye. Az új és merőben idegen környezetben kényszerűen éreztem arra, hogy sokszor kapkodva, de mindig őszintén leírjam műbőrfedeles noteszomba szívből szóló érzéseimet. Szenvedtem a többiekkel együtt, és jobb híján egymást martuk kínunkban, hogy aztán később összecsiszolódjunk a fiúkkal.

Sokat írogattam a naptáram minden lehetséges részébe. Néha csupán gondolatszilánkok voltak ezek a bejegyzések, apró szösszenetek, olykor a többiektől átvett „jópofa” szövegek, esetleg kidolgozásra váró ötletmorzsák, egy alkotni akaró személyiség megnyilatkozásai. Most, amikor már úgy érzem, elkészültem, ráakadtam egy versre, amelyen eddig átsiklottam.

Ébredni kell

Ébredni kell, ha álmodom keserűn és álmosan, ez a tarkabarka álmok vége.

Ébredni kell, ha álmodom keserűn és álmosan,

ez a nehéz kínok vége.

Oda vágyom, hol álmodom, színeim virágát rajzolom égi papírra fényesen.

De ébredni kell, mert álmodom a tarkát, a kényest, a csodálatost. Ennek vége van.

Én már csak DIMENZIÓKBAN álmodom!

Így írtam, csupa nagybetűvel 1973. március 10-én, de akkor még nem jutott el a tudatomig az üzenet. Nem értettem meg a lelkemből küldött jóslatot, amit úgy könnyedén papírra vetettem. Nem fogtam fel az alkotásra buzdító „szép üzenetet”, amikor majd – ha én is akarom – színeim virágát rajzolhatnám az anyagtalan „égi papírra fényesen”, amihez majd fel kell nőnöm. Az új dimenzió valóságos megnyílásához ismét huszonkét évet kellett várnom, míg eljutottam 1995-ben az alkotás kezdetéig. Megérett az idő, az „üzenet” célba ért. Anthony de Mello írta: „Szemünk kinyílása egy életen át tarthat. A látás egy pillanat műve.”

Az 1975-ben írt versek már a „költészettel való megismerkedésem után” születtek. Azután évtizedekre „leállt bennem a líra”, mert a napi megélhetés mókuskerekét hajtottam lelkesen. 2015 októberében néztem át komolyan, a két évtizedes képzőművészi és prózai, olykor verses munkálkodásom után, régi költeményeimet, a sokszor csak odavetett – főként a katonai témájú versekben –, szinte segítségkérő jajkiáltásokat. Majd gondoltam egy merészet, és melléjük írtam mai benyomásaimat, élményeimet és emlékeimet több mint négy évtized távlatából. Így állt össze egy „csokornyai költemény” napi küzdelemről, szerelemről, vágyról, csalódásról és egykori meg mai életem színtereiről. Egy, szándékaim szerint még folytatható, életút őszinte, lélekből szóló üzeneteinek része ez a válogatás a múltból és a mából.

Feljegyzésem kiképzés után

Nincs mindig öröm,
de megérte, tanultam,
tapasztaltabb lettem.
Itt ért a férfikor egy
nyekergő vaságy emeletén,
egymásnak feszülő indulatok,
körletszemlék, laposkúszás,
ammóniabűz, díszmenet,
folyosósikálás és
éleslövészlet között.
Bennem az erő, mely
lehajtott fejem felemeli.

Pétfürdő, 1972. február

A harangok üzenete

A kiadott parancsok mentén,
álomtündérem óvott lelkesen.
Vörös zászlók közt harangszó
bujkált könnyedén a kitervelten
ránk zúdított eszmei zűrzavarban.
Én csak szeretetre vágytam.
Aztán az álomlét csalfa máza
lassan lekopott, napiparancsok
elszánt végrehajtója lettem.
Véremben vad vágyak vívtak,
s a józanész üzenete gyáván
meglapult konok fejemben,
a harangzúgás utáni sűrű, kérdéseket
termő, áldott némaságban.

Zell am See, 2016. április–május

Fénykereső

Futnak a percek, néha heves
indulatok rohannak meg,
agyam ilyenkor kihagy,
s nem értem a szavakat.
Néznek rám, s kiabálnak velem.

Nem tudom, mit tegyek
már csak a fényt keresem.
A fényt, mely jó útra vezet,
s szövevényes pillanatok
rég várt végét oldja meg.

Pétfürdő, 1972. február

Curriculum vitae

A végtelennek tűnő úton, kétségek között
haladva, futva napfényes ég alatt,
vergődve és holdfényben partra vetve,
csillagok ősi rendjétől vezetve,
hegyek ösvényén mászva, rideg
panelok családi melegében élve,
óvatosan lépdelve skorpiók
és csörgőkígyók közt a forró sivatagban,
sétálva széles folyók hús partján,
holtágaknál napkeltét festve,
úszva a védtelen tengerek ringató vizében,
alig látott anyámhoz repülve,
szorongva, zötyögve zord felhők felett, és
barangolva szeretett fáim, a száz éves
vadgesztenyék fehérló sziromhullásában
nyitott szívvel az éltető napra nevetve.

Zell am See, 2016. február–szeptember

Már apaként, de anyátlanul

Álmomban anyám láttam!
Homlokán játszott a napsugár,
bronzsín haján csillant a fény.
A ragyogás tovalibbent,
helyében keserű emlék maradt.
Anyám kihűlt nyomában
gyermekkorom sírt.
Az élet egy szél, rossz társként elkísér.

Nehezen tanultam meg nélküle élni,
elhagyottan is valamivé lenni.
Rossz álmom végét ért.
Az élet egy szél, jó társként elkísér.

Pétfürdő, 1972. február 20.

Egy strófa a születésemről

*Csillagok alatt
fogant szerelemgyermek
vagyok köztetek. (C. F.)*

Ültünk a hárs alatt, hol csend rakott falat
bódító illatárban.
Messziről ének szólt, és angyalom unszolt,
hogy éljek a világban
veled. Így képzelem, miként születhettem
sírva, véres magányban.

Zell am See, 2006–2016. május

Helyzetjelentés levél helyett

*(Két harcászati gyakorlat közötti pihenőben
valahol Pétervására és Ivád tájékán, az eget
bámulva.)*

Napos, hideg idő.
Fény mögé bújt nappalok.
Nézem a többiek itt a mezőn:
alszanak, bambulnak, vagy
rágcsálják a rét füvét elmélyülten.
Én meg rád gondolok.
Ez nekem pihenés, édes nyugalom.
Te adsz erőt Csillagom!

Pétervására, 1972. november

E-mail helyett

*Esküdzött, de amit nő súg szeretője fülebe,
szélbe írott betű csak, rajz rohanó vizeken.
(Catullus, Szabó Lőrinc fordítása)*

Csillagok közt szorgosan jár a nap, s azóta másik
nyugalom épült sorsom, addig ismeretlen rétvén.

Néha látom szeme villanását fiam számon kérő tekintetében. A feltörő emlékek vetítőjében látványos képek tűnnek elő: napfényben és árnyékban; ölelve és eltaszítva, függöny mögé bújt, árulásba fordult gyáván kíváncsi felelőtlenségek, mindent egy lapra tevő tisztázatlan örömek, a csábító álmot azonnal akaró, egyfolytában gyűlölködő, értelmetlen bosszúk kergetik egymást vágatlan filmemben.

Ebből nem lesz bemutató, és emlékeim elől sincs hová rejtőzni.

Salzburg, 2015. november 14. – Zell am See, 2016. április

„Népdal” I.

Mátra szele arcomba vág,
fúj a szél és sír a nád.
Megyek hozzád,
vízen át és jégén át.

Pétervására, 1972. november

„Népdal” II.

Messze fújt a Mátra szele,
mögöttem múltam hegye.
Nem megyek már utánad,
s nem keserít a bánat!

Száját sem csókolom,
ruháját sem gombolom.
Elfeledtem régi babám,
szél tépdesi kopott gúnyám!

Salzburg, 2015. október – Zell am See, 2016. április

Vergődés

A megaláztatás soha nem múlik el.
Ahol az emberi indulatnak szabad
tere van, ott megszűnt jóság, szeretet.
Ezek idegen szavak itt.
A mosoly csak képmutatás.
Az engedelmesség látszat.
„Az élet szabad, énekelni szabad”
– mondod, hát jöjj velem, és énekelj!

Pétervására, 1972. december 2.

Lélekdal

Mikor belső énekedtől
zengve dédelgeted a
csöndet, megértheted,
hogy a máskor elérhetetlen
pillanat, szívedre szállt:

csillagidők jönnek,
fényévek mennek,
s tisztán látod: megváltozott
az életed. A jelenből múlt lett,
az örök vágy benned marad.
LÉLEKZETNYI HALHATATLANSÁG
időtlen vándorai vagyunk.

Zell am See, 2013 – 2016. május

„Szerelmi vág” laktanyafogság idején

*Fehér kis kezed,
arcod oly halovány,
szerető kis szíved
tudom, hogy mit kíván. (laktanyai
„népköltészet”)*

Szikrázó nap, éled a Déli sárkány.
Fekete tintahal vedli tollát.
Sóhajtozó lányok ringó csípővel
riszálják vágyukat: ölükből tűz terem.
Érzékeket felgyújtó gyönyörű gyötrelmem.
Borzongó bőrükön éhes ujjak hoznak
finom remegést, megújuló szorítással sok
forró ölelést, míg végül elernyed minden.
Velem örül a szerelem,
mikor kéj őrzöng szívémen.

Budapest, 1973. február 19.

Strófák a vágyódásról

*Midőn Balassa Bálint uram, az általa tisztelt
Catullus római költőre gondolva verset írt
megszokott strófáiban egy szépasszony utáni
szenvedő búsulásban, valami rég elfeledett
nóta dallamára.*

Illatos testeden talál a szerelem
édes rejteketakat,
mik buja harctérre vezetnek, s vad heve
ölednek úgy hívogat,
hogy bíz' örült leszek tőle. Teszek-veszek,
kezem fészkedben matat.

Úgy szorítám drága tested, mint e fát most
itt az erdőn kínomban.
Csudál a föld, bámul ég, hiszen nem látott még
hasonló balgát bajban!
Fájdalmam lassan fogy, úgy múlik gyorsan, hogy
elzengem egy bús dalban:

„Gyönyörök közt éltem, semmitől sem féltem
veled csodás Lesbiám!
Vágyamra ír voltál, forrón simogattál,
becéztél, jobb nem volt tán
semmi annál Kincsem! Mára erőm sincsen
holt szerelmünk oltárán.”

Zell am See, 2016. május

Mással is megesisik

Napunk fénye rám is süt, és
szeretem ezt az éltető meleget:
serkent, csillapít, rombol s épít
bennem várakat, hidakat
a fejem meg kezem közé, hogy
átjárhassak ujjaimhoz vendégségbe!
Őrültké tett a bolygók királya,
s vakítón tükrözte fényét a jég,
mely olvadt lassan, szerelmesen.
Hisz az érzésnek, mely árad
vége szokott lenni, így
észre sem vette a bolond,
és belehalt a csodálkozásba.

Budapest, 1973. március 12.

Meg sem történt szakítás

Gondok arcán könnymaszat
ragyogja felém szerelmedet.
Kiborult, szétesett a sok kacat,
akire nincs, szükség elmehet.

Ballagok törpefák és óriás kaktuszok
vadul burjánzó titkos erdejében,
tudod, felénk nem járnak kék buszok,
de hiszek szívem gyógyító erejében.

Szép emlék marad a közös vágó,
hogy együtt úzzunk örült percek.
Üres barna sörösuveg, gyűrött ág,
egy bika nem bírja a kecses nerceket.

Zell am See, 2013. július 19.

Nyár végi csöndben

Fojtó illatú éjszakában
bandukolok merengve.
Rég elillant emlékek
ködként szállnak rám.
Nyomasztó teher.
Könnyes, fájó emlékek
zavaros tócsáit kerülgetem,
és napfényes tündöklés
pillanataiba kapaszkodom.
Csendes köröttem
a nyár végi éj, csillagos
leplét rám teríti féltőn,
s megyek hozzád
éjkirálynő csodás
palástja alatt zajtalan.

Budapest, 1973. augusztus 21.

Nincs választás

Hullócsillagok
néma suhanása,
bódítóan őrző, „egyetlen”
szerelmes éjszakák édes csalása,
hozzá éjkirálynő holdfénnel szőtt,
hajnalra szertefoszló
kábítóan varázsos palástja, amely
az idő súlyától elnehezedve
lassan lecsúszik vállamról,
s ráborul régi szerelmeim
halásápadt árnyékára.
Emlékek tömege
röppen velem
a végtelenbe.

Salzburg, 2015. november

Összegző

„Őrütség lehetetlenséget hajszolni. Márpedig
lehetetlen, hogy hitvány ember ne hitvány módon
viselkedjék.” (Marcus Aurelius)

Visszafogott hangok, átdühögött nappalok s
a lenyelt keserűségekől nyugtalan éjszakák.
„Átkozott ésszerűségek” a megalkuvás útján.
Egy a jó: a múlton már mosolyogni is lehet.
Sértő és megalázó a buta előtt fejet hajtani,
ha megteszed, az akaratod ropog bele,
s azt mondja: nem, azért sem!
Pedig mostanáig tenni kellett; keseregve,
s kínunkban vigyorogva. Hát így sikerült.
De ki láthatná meg lelkemben a fényt,
a bennem rejlő villanások sűrű tömegét?

Óbuda, 1973. november 20.

Kígyóevés

„Ti pedig a kicsinyből akartok nőni, és a nagyból
kicsinnyé lenni.” (Az Úrnak a szájhagyományban
fennmaradt szavai)

Alázatot tanulni a legnehezebb lecke,
büszkének és önzőnek lettünk teremtvé.
Roppant nehéz a „kis aljasok” előtt
meghajtani önérzetes, büszke fejk.
Szeretni kellene az ördögi kígyót is,
szívből jövő, őszinte szeretettel.
Vagy, miként az öreg ausztrál óslakos
mondta a térítőnek, miután elolvasta a Bibliát:
„nálunk nem lett volna bűnbeesés,
mert megettük volna a kígyót!”

Salzburg, 2015. november 15.

Péter mesélte

„...a Nagy Szentek igazában nem olyan emberek, akik nagyon szentek, hanem emberek, akik nagyon tudnak ember lenni.” (Márai Sándor Napló, 1975. május 5.)

Nyüszító vad szelekkel jött,
viharként, dörrenő villámként
magát megmutatva.
Hiába futottunk, de bújhattunk
volna, akár a föld alá is,
körbe rohantak minket őrijítő,
bénító szelek és csattanó
ívfényét szórta az Úr, ránk:
A GYÁVÁN MEGBÚJÓKRA.

Esztergom, 1975. augusztus

Romokon túl

Nézd, szép terünk alatt
ódon kövek, falak
bújnak meg szemérmesen.

A régít tanuljuk
újra, lángot gyújtunk
kiásott keresztteken.

Kis mécsesünk fénye
múltunk sok emléke
fölött lobog csendesen.

Bécs, 2006. június 10.

Az első lecke

Fára mászó vad kamasz voltam,
égig érő roppant vággyal teli.
A rohangászó örömök
szertelen ricsajában,
bíborszárnyú szirmok alatt
hirtelen kipattant az addig
titkolt szerelmem.
A feszülő bimbó kinevetett,
– máskor édes hangja vágott, mint a kés –
„mit akarsz tőlem, te fára mászó,
maszatos lábú kisfiú?”

Esztergom, 1975. szeptember

A harmónia vágya

Csillámló tengeren
fény játszik szertelen.
Hullámok ősdala vár.

Kottája számunkra
a moraj mámora,
álmainkkal messze száll.

Hajt újra a vágyunk,
és bajos kiszállnunk,
kóbor lelkünk ránk talál.

Grado, 2016. május 25.

Kérdés

Tornyot választok – legfönnebb – mondja
Páskándinál Apáczai.
De én mit válasszak? Rám szakadt hazám
összes búját- baját?
Őseimet, múltunkat tagadni kell, kicsiny-
ségünk
átka ez, mert minden
nagyhatalom
könyörtelenül legyűr minket.
Nem tudjuk, kiben, miben bízhatunk,
és nincs mentség semmire!

Esztergom, 1975 nyarán

Válasz (Fohász)

Ez a törékeny, már
ezerszer megrablott,
mohóságából kifosztott,
irigységből csonkított,
eladott, elárult mégis
egyetlen, drága föld,
Dunának, Tiszának
virágzó, mámorító tája,
anyanyelvünkre épült,
sok népből összeérett,
hittel és szeretettel őrzött,
őseink vérével, csontjával
szentesített, sugárzó, erőt
adó alkotó élet csodás
helye: maradj meg örökké
édes, szép hazánknak!

Zell am See, 2016. július 19.

Jegyzetek az örök tanuló, teremő költőről

Aki nappali tagozaton volt főiskolás vagy egyetemista, az – meggyőződése szerint – attól kezdve folyton úgy szeretne élni, ahogyan egy főiskolás vagy egyetemista él. Mégpedig azért, mert már eléggé fölnőtt ahhoz, hogy komolyan vegye önmagát és az életet, de még eléggé fiatal ahhoz, hogy a szíve és az esze nyitott legyen minden új eszmére, élményre és ismeretre. A huszonéves fiatal, miután kialakította a „szabad diák” életformáját, komolyan készül a maga nagy feladataira, ugyanakkor önfeledten tudja élvezni az élet kínálta örömeit. Egyszerre tanul és alkot, hiszen még vizsgákra készül, de már évfolyamdolgozatot ír, és persze publikálni is szeretne. A komoly teljesítménynek és a mámorító szabadságnak, az ígéretes törekvésnek és a pillanatnyi könnyedségnek e harmóniája jelenti azt a vonzó életfölfogást, ami oly kívánatosá teszi a diákéletformát – egy életre szólóan.

Volt alkalom találkozni néhány ilyen örök diákkal, szabadon élő értelmiséggel – az egyikük Czirok Ferenc. Pedig ő nem járt egyetemre, hanem a nagybetűs Élet – gorkiji értelemben vett – egyetemét járta ki. De azt aztán alaposan, olykor évisméltelésekkel, utóvizsgákkal, újabb nekirugaszkodásokkal, keserves tapasztalatok szerzésével nehezítve. Ám végül is megmaradt törekvő, mégis laza diáknak, aki tudja, mit akar, és aki éppen ezért nyitott minden újra, szelleme fogékony az intellektuális és művészi értékek előtt. Sokat tapasztalt, sokat tud, mégis változatlan intenzitással tanul, folyton új ismereteket szerez, sokfelé tájékozódik. Hogy ez mennyire így van, azt bárki tanúsíthatja, aki Czirok Ferencel fél óránál többet beszélgetett. Hiszen hozzászól a klasszikus francia irodalom kérdéseihez, pontosan földidéz kabaréjeleneteket, jártas a képzőművészetben, a filmek világában, a gasztronómiában, véleményt alkot a politika kérdéseiről, jóízű humoráról nem is szólva – egyszóval az örök diák módján nyitott a világ ama dolgaira, amelyek ma egy értelmiségit érdekelhetnek.

Törekvő, idősödven is helyét kereső, de folyton alkotni vágyó fiatal – majd kevésbé fiatal -- értelmiségi módján sok mindenben kipróbálta magát: rajzol, fest, tűzzománcot készít, esszét és verset ír. Most az utóbbiról, verseiről szólnék.

Czirok Ferenc e lapszámban olvasható verseszeállítására eredeti alkotói koncepciót mutat: a szerző az 1970-es évek első felében, sorkatonaként írt verseihez az ezredforduló után afféle párdarabokat írt, mintegy négy évtizedre visszamutató (ön)reflexiókat. Négy évtized távlatú oda-vissza felelgetés önmagában izgalmas olvasmány, és természetesen kínálja az összehasonlító kérdést: miként változott az idők folyamán a költő szemlélet- és kifejezőmódja.

Nézzük mindjárt az első verspárt! Az 1972 februárjában keletkezett *Feljegyzésem kiképzés után* című versen – mint kézenfekvő példán – tanítani lehetne az alkotó gondolkodás működését, a vers gondolati rétegezettségének szépségét, még akkor is, ha a nyelvezete, stílári kifejezőereje nem éppen csúcsteljesítmény.

Gondoljuk el a vers keletkezésének alaphelyzetét! Van egy érzékeny lelkű, a világra nyitott, tudásszomjas fiatalember, aki önmegvalósító és családban kiteljesedő életre vágyik. Nősülése és kisgyermek megszületése után – minden közelebbi jövőre vonatkozó elképzelését romba döntve – behívják két évre katonának. Természetesen úgy érzi, hogy ezt a két évet elrabolják az életéből. Ő azonban nem omlik össze, nem siránkozik, hanem megerősíti magát, a helyzeti hátrányból erőt és elszántságot gerjeszt magának. A pillanatnyi vereségből távlatos esélyt kreál.

A vers textusa érdekes kettősséget mutat: egyfelől találó költői képet pattint az olvasó elé („Itt ért a férfikor egy / nyekergő vaságy emeletén”), másfelől szinte eszköztelenül, prózai stílusban adja elő mondandóját. Aztán a verszárlat két sora összegzi a mű tartalmát, de éppen abban a kettős modorban, amely az egész versre jellemző. Vagyis egyszerre profánul prózai és hatásosan költői irállyal: „Bennem az erő, mely / lehajtott fejem felemeli”. Egyszerű megfogalmazás, amelyből azonban sugárzik az elszántság, az önmegerősítés deleje.

E vers 2016 áprilisában született párdarabja *A harangok üzenete*. Az első olvasáskor érezni: ez igazi vers! Ez nem egy elkeseredett, de önmagát megerősítő kiskatona vallomása, hanem egy érett férfi, a költői látással és kifejezőképességgel megáldott teremő elme műve. Eleve kezére játszik a négy évtizedre való visszatekintés időtávlat. Ha az idő vonatkozásában beszélhetünk panorámáról, akkor itt ezt látja az olvasó a szem előtt kinyílni. A vers stílusa pedig par excellence költői, hiszen hatásos képek, metaforák találhatók e költeményben.

A helyzet azonban mégsem ennyire egyszerű; nem írható le a két vers viszonya olyan módon, hogy az első egy keserves helyzetéből erőt és esélyt kovácsoló fiatalember önmegerősítő vallomása, az utóbbi meg távlatos és eredendően lírai

természetű visszatekintés az akkori fiatalember költői próbálkozására. Nem, sokkal többről van szó! Ugyanis *A harangok üzenetének* utolsó mondata valamiféle utólagos önkritika: „Véremben vad vágyak vívtak, / s a józanész üzenete gyáván / meglapult konok fejemben, / a harangzúgás utáni sűrű, kérdéseket / termő, áldott némaságban”. Mintha negyven év távlatából is intenzíven érezné akkori dilemmáját: pillanatnyi vágyainak vagy a józanész parancsának engedelmeskedjék-e. Föl-föltámadó kérdés: vajon a túlélés parancsa nem gyávaság-e? Ki ki eldöntheti a maga tapasztalatai alapján.

Egy biztos, a hatásos alliterációval kezdődő mondat nem pusztán lírai reflexió a több mint negyven évvel ezelőtt keletkezett versre, hanem itt először megjelenő, de az időben visszafelé mutató morális kérdésfölvetés is. Évtizedeken átívelő és a sorsra kiható dilemma fölvetése.

Czirok Ferenc: *Plantago media*

A következő verspáros a *Fénykereső* és a *Curriculum vitae*. Az 1972-ben írt darab a katonaként átélt pillanat feszültségét, zavarát, tévovaságát adja vissza, de e vers végén újra fölbukkan a kitörés, a megoldás vágya: „Nem tudom, mit tegyek / már csak a fényt keresem. / A fényt, mely jó útra vezet.” Egyszerű szavakból épült, szinte „költőietlen” – pontosabban: kissé sablonos – mondatok ezek, de a vers keletkezésének lélektani helyzetét, a szerző akkori zavarodottságát pontosan visszaadják. A párdarabja, a *Zell am See*-ben, 2016-ban írott önéletrajzi vázlatban a világtávlat igénye és átélt perspektívája fogal-

mazódik meg. Sőt, a világ birtokbavételének vágya! A „*csillagok ősi rendje*” vezeti a költőt a napfényes ég alatt vagy épp a holdfény sugarában, a panelházak sűrűjétől a csörgőkígyóktól veszélyes sivatagon át a folyók hús partjáiig. Czirok Ferenc azt mondja magáról: sokat láttam a világból, keskeny ösvényeken másztam és repültem a végtelen óceán fölött, de mindig „*nyitott szívvel az éltető napra nevetve*”.

Jól látható, hogy régebbi és mai verseiben is az új ismeretekre, friss élményekre nyitott, minden ízében fogékony költő nyilatkozik meg, miközben a két korszak verseinek világa között óriási a különbség. Az 1970-es évek elején keletkezett darabok az érzékeny lélek állapotáról szóló impresszionista helyzetjelentések, az ezredforduló után írt versek a világra már bölcs férfiként – kissé fölülről – tekintő elme par excellence lírai megállapításai. A korai vallomások rendre a pillanatot rögzítik, az újabbak a belátott tér- és időperspektívát. Az 1970-es évek versei még ösztönből, érzelmi pollúcióval keletkeztek, a 2010-es években írottak már tudatosan megformált költemények.

Ilyen összehasonlító, szembesítő módszerrel végigelemezhetnénk az itt közölt összes verspárt, de ehelyett inkább egy versben kifejezett és eddig nem említett lényeges gondolatra hívnám föl a figyelmet. Az 1972-es keletkezésű *Már apaként, de anyátlanul* című, valamint a 2010 után írt *Egy strófa születéséről* című verspár darabjainak üzenetét vizsgáljuk meg közelebbről. Már csak azért is, mert e versekben megfogalmazott élmény és tapasztalat súlyos kihatással volt a szerző életére és gondolkodására.

Az 1972-es vers első pillantásra érzékelhető módon József Attilára emlékeztető „mamasírató”. A vers olvastán szinte azonnal a XX. századi költőóriás szavai, kifejezései, képei idéződnek föl az olvasóban. Csakhogy Czirok Ferenc nem a halott mamát siratja, hanem önmagát, akit elhagyott az anyja. De az eltávozott, az Amerikába kivándorolt anya hiánya ugyanolyan űrt hagy a lelkében, mintha meghalt volna. Sőt, a halál kikerülhetlenségét valószínűleg előbb megérti a fiú, mint a gyermekét hűtlenül elhagyó anyja önérdékű indítékát. Ebben az így is, úgy is elkeserítő helyzetben megint csak a lírai alany erőfeszítésére kell fölfigyelnünk: „*Nehezen tanultam meg nélküle élni, / elhagyottan valamivé lenni*”. Most már tudható: nehezen, keservesen, de mégis tovább élt és lett valaki. A vers zárása pedig szép és belenyugvást mutató: „*Rossz álmom véget ért. / Az élet egy szél, jó társként elkísér*”. Anyja helyett a szél kíséri az élete útján, miként Adamis Anna nevezetes Omega-dalában, amelyben a szerelmes szélként keresi és kíséri kedvesét.

A párvers, az *Egy strófa születéséről* nem egyszerűen az előző darab redivivusa, hanem megint eredeti és értékes költői teljesítmény. A nyitókép csaknem idilli: a költő a hárs alatt üldögél, a bódító illatárban hallgatja a messziről ide szűrődő énekszót. Aztán ebbe a bukolikus képbe belerobban a születés drámája: a véres magány megrázó képe. A vers tehát hatalmas ellentétre épül: az élet szépségeinek bölcs és derűs élvezetére, illetve a világra jövetel kínjára. Csakhogy az előző nem lehetséges az utóbbi nélkül. És ebben, a születés kínjában ragadja meg a költő az élet lényegét, hiszen a születés véres, sikolyos, vajúdo-
-vergődő percei adják a jövőendő élet ígértét. A vértől csatakos kis ember a világra jövele pillanatában maga a nagybetűs Lehetőség, hiszen még bármi lehet belőle, vagy ahogyan Czirok Ferenc fogalmazta az imént: „*elhagyottan valami-vé lenni*”. A születés keserves perceiben még nem dőlt el semmi, ám ami ezután jön, az maga a lehetőség, az esély, a remény egy jó életre.

Czirok Ferenc e lapszámban olvasható verspárjai sokat mondanak az örök diák költői előmeneteléről. Az olvasó látja a húsz-huszonegy éves szerelmes fiatalembert, akit felesége és újszülött kisfia mellől, az önmegvalósítás és a családalapítás nagy, ám édes hivatása elől ragad el a hadsereg, hogy lapátos „dombelhárítóként” legyen a Varsói Szerződés katonája. Ez az olykor zavarodott, máskor dühödt fiatalember a józanész szavára hallgatva előnyt csíhol a hátrányból, és megkezdte tanulmányait az élet egyetemén. Hogy mire jutott, azt az ezredforduló után írott igazi versei mutatják. Itt már régen nem a keserves jelen pillanatról szóló érzelmes-vallomásos tudósításokról van szó, hanem a világ- és időtávlat egészét belátó, érett férfi talentumos alkotásairól. Vagyis egy életút és egy – igaz, kihagyásos – költői pálya két pontját, kezdetét és zenitjét tárja elénk most Czirok Ferenc. Az első korszak még az önkifejezés próbálkozásáé, hiszen a primer versteremtő erő a lelkéből kikíváncozó és talán megkönnyebbülést hozó vallomás vágya. Panasz és elszántság, pillanatnyi impresszió és elkíváncozás, letörtség és „csak azért is” ellenállás változtatják egymást a korai darabokban. Utóbb, a jelenhez közeli időben írott versek már a létét és sorsát világtávlatban, nagyléptékű perspektívában szemlélő és esztétikailag értékes, hiteles kifejezőeszközökkel ábrázoló költő érvényes munkái. Az örök tanuló és a teremtmény költő – mindig magából kiinduló, de folyton másokhoz szóló – alkotásai.

Figyeljük meg: a verspárok közötti alapvető különbség rendre a perspektívaváltásból, illetve a poétikai ismeretek gyarapodásából ered. Az első csoport darabjait az élet súlya alatt roskadozó, ám önmagát csak azért is megerősítő – és ezt megkönnyebbülést hozó kibeszélésként megfogalmazó – fiatalember elszántsága jellemzi; a második időszak valódi költeményeit az idő- és világperspektíva érvényesülése, no és a poézis megannyi fortélyának ismerete egyéníti. E különbségekből is jól látható, Czirok Ferenc nem hiába töltötte az időt az Élet egyetemén. Néhány szemesztert ugyan újra járt, néhány vizsgát megismételt, de tehetséges diákként a kudarcokat is a maga javára fordította, hiszen tudja, a legszörnyűbb tapasztalat is hasznosul majd egyszer. És miközben, ha bukdácsolva is, abszolválta a tanulmányait, megmaradt örök diáknak, ifjú lelki-
letű, azaz tanuló teremtmény alkotónak.

A Jóisten éltesse és segítse további útján!

Czirok Ferenc: Álom tiroli kalapban

Egy eldugott hely

Majkával jártak ide még az esküvő előtt. Nem volt hol szerelmeskedniük. A lány a szüleivel meg a testvérével lakott, ő meg az anyjával. Munka után a Duklában találkoztak, ittak egy kávé, majd a kettes villamossal mentek hat megállót az állomásig. Tizenhét óra négy perckor indult a piros motorvonat, és alig negyven perc alatt már helyben voltak.

Ezen az eldugott helyen az első pillantásra semmi sem változott. A panzió, amely ugyan némiképp megújult a kor kíváncsága szerint, de még mindig az idejétmúlt GRAND nevet viselte, ugyanott állt az állomás mellett. Ahogy elhaladt mellette, gyengeség fogta el. Az öreg kopott aktatáska, amiben csak a mai napra legszükségesebb dolgok voltak, egyszeriben nehéz lett. Igyekezett leküzdeni ezt az állapotot, ment tovább, bár úgy érezte, hogy el fog ájulni. Tudta, hogy hamarosan elér a parkba, ahol Majkával a szeretkezés után még hosszan sétáltak, leül a padra az árnyékba, és kicsit megpihen.

Betért az első vendéglőbe, ami az útjába került. Csak néhány méternyire volt a panziótól. Megpróbálta felidézni emlékezetében, mi volt itt azelőtt. Hogy nem kocsma, abban biztos volt. A legközelebbi akkor jóval a kis park mögött volt, hazautazás előtt rendszerint ott ültek le Majkával.

A Fekete Rózsa nevű vendéglő az alagsorban volt. Kellemes hűvösség fogadta. Kint szinte kibíráhatatlan volt a hőség, a nyár tetőzött, s ő nem bírta a forróságot. Leült egy kétszemélyes asztalhoz, táskáját a szemközti székre tette. Rajta és a pultnál üldögélő férfin kívül más vendég nem volt a helyiségben. Tekintetével átfutotta az italkínálatot, olyat választott, amit eddig még nem ivott. Ujjával az ital hosszú nevére mutatott, amit meg sem próbált kimondani. „José Cuervo Reserva de la Familia?” – pontosított a régi vágású pultos. Ez az ital volt a legdrágább a kínálat közül.

Rágyújtott. Mióta kiszállt a vonatból, állandóan Majkára gondolt. Nem tudott róla semmit. Az édesanyja halála után megküldte neki az új címét, de az asszony nem válaszolt. Nem sokkal azután, hogy összeházasodtak, felesége nemcsak a pesszimista természetét meg a rémes lassúságát vetette a szemére, kezdett szinte mindennel elégedetlen lenni. Miként öltözködik, vásárol, eszik, mosogat, beszél... Ha valamit mesélt neki, szerinte ügyetlenül, bonyolultan és hihetetlenül részletesen beszélt. S rendszerint eltért a tárgytól. – A lényeg, oké! – szakította félbe nyersen.

Erre nyomban elhallgatott. Kezdetben legfeljebb egyóránnyira, később már néhány napig sem volt kedve beszélgetni vele. Mindezek ellenére együtt voltak csaknem tizenöt évig!

Kezdetben Majka eléggé alkalmazkodott hozzá. Titokzatosnak tartotta. A neje, a sportos típus, elment vele hetente néha háromszor is a filmklubba, színházba, kiállításokra, megnyitókra, könyvkeresztelőkre. Kezdetben még érdekelte is mindez, amolyan újdonság volt ez számára. Holott azokat a különös filmeket nem is nagyon értette, sem a képzőművészet, sem a könyvek nem mondtak neki valami sokat. Egy idő után kezdett hiányozni Majkának a röplabda, az úszás, a kerékpár, régi ismerősei nem voltak bonyolult emberek, inkább sportosak. Az egyetlen, amire ő is kapható volt – a turisztika.

S a morbid gondolkodása! Folyton a halál foglalkoztatta – szinte kiélte magát benne. Csak néhány hete ismerték egymást, amikor kicsalta Majkát a temetőbe. Itt egészen megéledt, mintha kicserélték volna, fürgén szaladgált a sírok közt, áradozott a régi magyar családokról. Szinte magánkívül volt, amit a lány eddig még nem tapasztalt nála, ahogy keresni kezdte Márai Sándor rokonságát. Majkának sejtelve sem volt, ki az a Márai, de ő olyan magától értetődően beszélt róla, hogy szégyellte megkérdezni. Több mint egy órát keresték a sírt. Csak úgy összevevicsázva, ötletszerűen. Végül találtak valamit. Ettől a szemé úgy ragyogott, mint egy aranyásónak, aki olyan helyen bukkant aranyrögére, ahol egyáltalán nem remélte. – Tisztára véletlen! Ez hihetetlen! Látod ezt? Látod, drágaságom?! – kiabált a lelkesen – Hogy ez itt lesz, soha nem gondoltam volna! Legalább ezerszer jártam erre. És csak most, veled sikerült ráakadnom. Eljárunk majd ide kettecskén, drágaságom. Veled még sok érdekes helyet találunk. – Hát Majkát ez kiborította. A mélyponton volt. Már rég elhagyták a temetőt, de ő csak mondta, mondta. A lány meghallgatta, miként töltött egy egész napot a prágai Olšany temetőben, utána a terjedelmes beszámolót Holan egyszerű sírjáról (ez a név még mondott is neki valamit), Holan után áttért a nagyok szerénységére, s mindezt betetőzte Rudolf Sloboda öngyilkosságának részletes ismertetése. Brrr! Szörnyűség! Majka örült, amikor elbúcsúztak. Végre otthon! Annak a világnak a biztonságában, amit megértett.

Mindezek ellenére Majka másnap ismét látni vágyta.

Már három éve és nyolc hónapja, hogy elváltak. Azóta magányosan élt. Röviddel azután, hogy szétmentek Majkával, anyja meghalt. Halála után felmondott a munkahelyén, addig is csak az édesanyja kedvéért járt be. Fontosnak tartotta, hogy az egyetlen fia docens lett. Anyja egész

életében az egyetemnek élt, és egyetemi tanárként ment nyugdíjba. Ő meg csak kínlódott a tanszéken. Tudta, hogy nem való oda. A körzeti pszichiáternél lévő egészségügyi lapján az a megjegyzés állt, hogy kommunikációs és beilleszkedési problémái vannak. Egyszer enyhébb, máskor súlyosabb depressziós állapota kibillentette a szakmai pályáról. Inkább megfigyelte az embereket a kocsmákban, vagy könyvet olvasott. Édesanyja halála nagyon megviselte. Szinte betegesen kötődött hozzá, másrészt most már végre szabad lett. Voltak percek, amikor szinte gyűlölte autoritatív természete miatt. Mindennek úgy kellett lennie, ahogy ő akarta, nem tudott szembeszegülni vele. S ha néha mégis megtette, mindig csak apró dologról volt szó. Aztán kínoztatta a lelkiismerete és szorongást érzett, amit nehezen viselt. Csak akkor könnyebbült meg, ha a lázadásért bocsánatot kért tőle. S amikor újra meg újra megalázkodott, igazat adott neki, ismét engedelmes kisfiúvá vált. Az anyja meg volt győződve, hogy sosem fejezi be tanulmányait, nem szerzi meg a főiskolai oktatói beosztást, nem doktorál és nem éri el a docensi fokozatot.

Ha anyja következetesebb lett volna, Majkát nem vehette volna el. Mert a lány olyan vidám, szeleburdi. És csak közgazdasági szakiskolát végzett. Ő meg tekintélyes férfi. – Mégiscsak főiskolai oktató vagy, vedd tudomásul – mondogatta neki. – Nem illetem egymáshoz. Kihasztnál, aztán faképnél hagy. Ugyan hol hibázhattam? – kesergett az anyja. Azzal próbálta igazolni önmagát, hogy karrierjének építgetése mellett erre már nem volt képes. Mindenre egyedül volt. Persze, szerette volna, hogy megnősüljön. Dehát Majka egyáltalán nem volt az elképzelése szerinti menyecske. Az esküvő után másnap családi tragédiaként fogta fel a helyzetet. S nem felejtette hozzátenni, ha élne az apja, erre nem kerülhetett volna sor. – Úgy néz ki, mint egy kurva – szaladt ki a száján, nem bírta türtőztetni magát, amikor először vitte haza Majkát. Ezt mondta, csöppet sem palástolt haraggal, anélkül, hogy jobban megismerte volna, mindjárt a lakás előszobájában, amikor Majka elugrott a toalettre. Találkozásuk katasztrofálisra sikeredett. Majka előtt aztán édesanyját inkább nem is említette. Az esküvő után is anyja befolyása alatt maradt. A közelben laktak, naponta meglátogatta.

Röviddel az anyja halála után eladott minden családi örökséget. A hétvégi házat, a kertet, végül a hámszobás lakást is, ahol élt az anyja, ahová visszatért, amikor elvált Majkától. A garzonjából csak estefelé bújt elő. Besötétedésig a város utcáit rőtta, ahol született, s ahonnan eddigi élete során alig húzta ki a lábát. A rendszeres sétája során tulajdonképpen csak az járt a fejében, amit a nap folyamán olvasott.

Czirok Ferenc: A természet gyermeke

Rendelt még egyet ugyanabból. A pultos azonnal hozta az italt, és természetes előkelőséggel tette elé. Aztán mintha egy pillanatra habozott volna, de ugyanolyan hangnemben kérdezte:

– Az úr nem idevaló, ugye?

Erre felnézett a pultosra, egy kivert kutya tekintetével. Pillanatok alatt rádöbbsent valamire. A pultos szomorkás tekintete rendkívül kellemesen hatott rá. Megcsóválta a fejét, és tekintetét ismét az asztal lapjára szegezte.

– Akkor az úr bizonyára a Grand Panzióban szállt meg – szötte a beszélgetés fonalát a pultos.

– Azt hiszem, ebben a lyukban más lehetőség nincs is – mondta anélkül, hogy újra a pultosra nézett volna.

Ismét teljes mértékben rádöbbsent, mennyire nincs tisztában önmagával. Ez csupán további érthetetlen reakció volt a sok közül, amellyel már kiskorától fogva gyötörte környezetét.

– Az úrnak igaza van, tagadhatatlanul így van. Hanem az úr bizonyára azt is tudja, hogy a mi panziónk egyedi, kiválóan szakosodott intézmény, sokféle szolgáltatással. Ezek jegyzéke nem végleges, mivel mi nem becsüljük alá vendégeinket, sőt ellenkezőleg, szívesen fogadunk minden új, észszerű javaslatot. Tehát... Esetleg... Ha né tán... – kezdett hebegni a pultos.

Felemelte a fejét. A pultos az arcáról leolvasta a kérdést. Elbizonytalandott.

– Az úr valószínűleg semmit sem tud rólunk – állapította meg idegesen.

– Ez a szálloda itt áll emberemlékezet óta. Jártam ide még a szoci idején... – mondta tétovázva – ...tudja, úgy működött... szóval... mint valami garniszálló.

– Erről én nem tudok semmit, uram. Bár ilyenfajta szolgáltatást mi is nyújtunk, ugyanis igyekszünk teljesíteni vendégeink legkülönbébb óhaját, mégha bármily szokatlanok lennének is, szóval mindent, hanem azt hangsúlyozom kérem, hogy mindez kimondottan annak van alárendelve, ami a mi létesítményünk célja. Ezt, kérem uram, ne feledje. Ne igyekezzék lejáratni bennünket. Minket nem lehet becsapni. Ilyenre akadna példa, ajaj, akárhány – a pultosnak már remegni kezdett a hangja, szemmel láthatólag veszített előkelőségéből.

Szerencsére a másik vendég fizetni óhajtott. Ő meg örült, hogy megszabadult a fontoskodó bolondtól. Kezdtél kellemetlen lenni, lökött félnotás.

Ahogy a férfi fizetett, ő is felállt, fogta az aktatáskáját, és a pulthoz lépett. Kiegyenlítette a számlát, egyenesen a pultos szemébe nézett, és sokatmondóan bólintott a fejével, hogy érti. A pultos arcán látszott a megkönnyebbülés. A földalatti helyiségből egészen a felhevült aszfaltig kísérté szomorkás mosolya.

Főnt megtántorodott. Kis ideig állt egyhelyben, néhányszor mélyet lélegzett. Csak ezután indult el a panzió felé. Lassan lépdelt, lehajtott fejjel, kezében az aktatáskája. Elhagyta a vendéglőt, néhány régi és új üzletet. Aztán hirtelen felfigyelt valamire, ami abban az időben még nem volt itt. Délután, ahogy megérkezett, az állomásról jövet ezt nem vette észre. Temetkezési vállalat. Ilyen banális névvel: Pax. Hirtelen eszébe jutott. Egy kellemes kis trafik volt itt, hétig nyitva tartott. Itt vettek mindig Majkával cigarettát, aztán a szemközti kis parkban csaknem olyan szenvedélyesen szívták, mint ahogy előtte szeretkeztek. Ahogy továbbhaladt néhány lépéssel, a panzió előtt találta magát. Kétségbeesést érzett. Megállt, összeszedte erejét, és bement.

A recepción egy kopasz fiatalember ült. A Fekete Rózsa pultosához hasonlított. Tehát családi vállalkozás, villant át az agyán.

– Gondolom, van szabad szobájuk – próbált mosolyogni, ahogy tekintete átsiklott a recepció háta mögötti vitrin tartalmán.

A nagy részben beüvegezett szekrényt nyomban észrevette, amikor belépett. Volt abban fölakasztva női meg férfi páróka, meg különféle, többé-kevésbé rafinált, főleg női ruhaféle. Könnyen el tudta képzelni, mi minden rejtőzhet még a szekrényben. A hagyományt meg kell őrizni az utókor számára, vigyorgott magában, csak azt nem értette, miért kell ezt manapság már elzárni. Az a pultos a Fekete Rózsából tényleg lökött.

Melyik számú szobát óhajtja? – zavarta meg a kellemes, szomorú szempár.

– Mindegy.

– Az nem mindegy. Ha nem tudja eldönteni, akkor megpróbáljuk másként. Melyik a maga szerencsétlen száma?

– Tán a szerencsés.

– Ha itt akarja megtalálni a szerencsését, akkor rossz helyen jár – vetett rá szigorú tekintet a recepció. – Hát akkor melyik az a szerencsétlen?

– A hetes.

– Nagyszerű, a hetes folytonosan szabad.

Ezek itt mind lököttek, gondolta, lassan lépkedett a lépcsőkön az első emeletre a jól ismert szobába. Nem akart hinni a szemének. Csupán a kilátás az ablakból volt a régi.

Levetkőzött, kitérte az ablakot, odatolta hozzá a széket, a szék lábához támasztotta az aktatáskáját és leült. A vasút vágányain túl lemenőben volt a nap. Rágyújtott. Elszívta a cigarettát, és pár percig mozdulatlanul ült. Aztán hirtelen felvette a földről az aktatáskáját, és minden gondolkodás nélkül kinyitotta. Kivette belőle a revolvért, és a halántékához szorította. A revolvért tartó keze remegett. Behuntya a szemét. Múltak a másodpercek. A keze, amelyben a revolvért tartotta, egyre jobban reszketett. Az orra hegyéről egy izzadságcsepp hullott a mellére. Onnan lefelé folyt. Határozottan érezte. Abban a pillanatban, ahogy a hasa szőrzetén megakadt, lövés dörrent.

Czirok Ferenc: Különös fák

Megrázkódott. A revolvert tartó keze tehetetlenül hullott a combjára. Az egész teste reszkett az idegességtől. Öklendezni kezdett. A fegyvert belehajította az aktatáskába, és hányingere támadt. Ahogy visszatért, becsukta az ablakot, és lehúzta a redőnyt. Kimerülten nyúlt el az ágyon, és a mennyezetet bámulta. A folyosóról beszéd-foszlányokat hallott. Kint felvijjogott egy mentő-vagy rendőrautó.

Ahogy minden elcsendesedett, nagy nehezen feltápáskodott, lehajolt a szék mellett lévő aktatáskához, és altatót vett ki belőle.

Nyirkos őszi alkonyat volt. Még mielőtt kiment volna a kapun, szokása szerint megnézte a postaládáját. Egy rakás reklámlap hullott a földre. Ahogy szedegette össze, egy fehér boríték villant meg köztük. Megnézte a pecsétet, olvashatatlan volt. A szokatlanul nagy betűk azonban ismerősnek tűntek. A szórólapokat a postaládák melletti szemégyűjtőbe dobta, és a borítékkal a kezében visszament a lakásába. Világosságot gyűjtött, leült az ablak melletti karosszékre, felnyitotta a borítékot, és kivette belőle a mindkét oldalán teleírt papírt. Átfutotta tekintetével, meggyőződött, nem téved-e a feladó kilétét illetően, visszatért az elejére, és olvasni kezdte:

Drágám!

Így szólítotatlak még házasságunk előtt, utána már csak ritkán. Neked megmaradt ez a szokásod, még mindig a Te drágaságod vagyok?

De térjek a tárgyra. Ahogy kitört a válság, a cég, ahol könyvelőként dolgoztam, tönkrement, s akkor Jožo bácsi, a főnököm, jött ezzel az ötlettel. Megpályáztuk a hajdani helyi könyvtár rozszant épületét, csupán néhány méterre a Grandtól, azon az eldugott helyen, ahol közös életünk legszebb perceit töltöttük. A Fekete Rózsa Jožo bácsinak köszönhetően hamarosan elnyerte a helyi törzsvendégek bizalmát. S amikor a Grandban egy hónapon át csupán négy férfi és egy nő fordult meg, megértettük, hogy vállalkozásunk jellegét bővíteni kell. Idővel, nem egészen két év alatt sikerült célba érniünk, úgymond, tökélyre vinnünk. A Fekete Rózsa az egykori könyvtár alagsorában, fent a Pax temetkezési vállalat, amelynek irodája az egykori kedves kis trafik helyén van, s végül a Grand Panzió. A vállalkozásunk így sikeres, ezt tán neked nem kell bizonygatnom. Ez itt az éhség völgye, hemzseg itt a sok nyomorult. De jegyezd meg: ez mindenekelőtt szolgáltatás. A szerencsétlenek közül sokan előbb a Fekete Rózsában elisznak vagy száz eurót, legalább ennyit elherdálnak egy kurvával a Grandban, aztán nincs miből eltemetni őket. És még a további kiadásokat nem is említem, hiszen többségük nem képes

elgagyogni pár értelmes mondatot, aminek lenne füle-farka. S olyak is akadnak, akik jótékonyági intézménynek képzelnek bennünket. Ennek ellenére nemcsak megélünk belőle, hanem némi nyereségünk is van. Ezt, kérlek, szintén jegyezd meg! Némelyik szolgáltatást azonban fel kell újítani, egyedüli nő voltam a cégnél. Elegendő egy női alkalmazott. Az eddigi gyakorlat azt mutatja, hogy a beruházás a parókákba és a ruhákba, bevált. A belső alkalmazottak eredeti létszámához viszonyítva egy emberrel így is több lesz. További szolgáltatások, mint például a búcsúlevelek kínálata, a Te belépéseddel a cégbe új minőséget jelent.

Hiszem, drágám, hogy ez az új munkakör kielégít majd, és az életed helyrebillen. Engem tönkretett. Kiegytem. Csupán egy kis kupac hamu maradt belőlem.

Majka

(Vércse Miklós fordítása)

Czirok Ferenc: Soha nincs vége

Könyvajánló

Márai Sándor: A teljes napló 1957–58. X. kötet. Helikon Kiadó, Budapest, 2011. Sorozatszerkesztő: Mészáros Tibor

„...és az élet az egyetlen történelem.” (C. F.)
„Legalább a szellemi hullám menjen haza,
ha a testi már idekünn marad.” (Márai Sándor
„Írói végrendeletem”, Részlet, 1958 eleje)

Márai eddig megjelent írói hagyatékáról – halála után a huszonharmadik évben – nyugodtan kijelenthetem, hogy az bizony nem „szellemi hulla”, inkább egy valóságos, élő szellemi erő, amely ma is bizonyítja erejét, hatását, és ezzel Márai elhallgatott, vagy éppen lebecsmérelt írói nagyságát. Vitákat vált ki, állásfoglalásra késztet, tehát igenis él! Ezzel a naplófolyammal elnyeri méltó részét a magyar irodalomtörténetben. Hamvai szeretett óceánjában váltak a természet részévé. Kiemelkedő munkásságának, szellemi alkotásainak hosszú sora pedig a világ szellemi örökségének része. Tizenöt év korrajza egy olyan világszerte ismert magyar írótól, akit a nyilasok kommunista bérencnek, a kommunisták fasisztának és antiszemitának tartottak. Azonban egyik sem volt, a korának tárgyilagos, felkészült és tudatos krónikásaként hozta létre műveit. Nem azoknak a „művészeknek” a körébe tartozott – ilyenekkel többször találkoztam -, akik azzal dicsekszenek nagy büszkén, hogy csak a saját műveiket olvassák. Ők azok, akikre ráillik a művész kifejezés „lefordított” változata: „mesterséges veszedelem”! Márai Sándor megalkuvás nélkül vállalta az emigráció embert és jellemet megmérető évtizedeit, amelyet a XX. század történelme szabott ki számára. Politikától vezérelt világunk azonban nehezen tűri az objektív véleménynyilvánítást. A hagyományt tisztelő polgár - Márai Sándor képviselte magas színvonalon - valójában útjában van minden törtető, erőszakosan társadalomalkotó felfogásnak.

„1957. október 14. Illés Endre tanulmányköte-
te: *Krétarajzok*. Stílusa olyan, mint az erőmű-
vész testszínű trikója: láthatatlan, de tartást ad
az izmoknak. Egészen közel tud menni az íróhoz,
a műhöz... De látásmódja e tíz évben (Márai
emigrációja 1948-ban kezdődött. C. F.) eltorzult.
(...) Félelmes feladat lehet otthon írni.

Majdnem olyan félelmes, mint idekünn.”

Hiszen aki otthon maradt elnyomva, megalkudva és megfélemlítve a saját anyanyelvi környezetében, az a szülőföldjén volt lenézve, semmire sem becsülve, és persze sokan bele is haltak

ebbe a mellőzésbe. Mégis anyanyelvi környezetben hozott ekkora áldozatot. Aki ezt nem akarta, de a befogadó országnak sem akart „lefelelni”, az csupán megtűrt idegen maradt – bárhol is éljen – haláláig, miközben ezen áldozata következtében legalább megőrizte alkotói függetlenségét. 1958 márciusában Márai így ír erről: „Az emigráns mindig téved, amikor az elhagyott haza egyéniségeit és jelenségeit bírálja – kilépett a varázskörből, nem tudja többé a szavak és kijelentések igazi értelmét és értékét -, de éppen így téved otthon az, aki az emigránsokban kóbor Ritterek falkáját látja. Végül is nem mindenki hazaáruló bitang, aki önként és nagy áldozatokat vállalva elment hazulról, hogy ne legyen cinkosa egy gaztettnek.” Mai életünk egyik nagyon nehéz, megoldatlan problémája pontosan ez, a cinkosok helyzete, a nemzet ellen elkövetett gaztettek kollaboránsainak kényszeredett mosolya, akik előnyöket (jobb állást, magasabb fizetést, prémiumot, külföldi utat, turnét, kiállítást, gyermekének egyetemi felvételét stb.) sőt bizonyíthatatlan vesztegetési pénzek millióit élveztek és élveznek árulásaikért cserébe. Ráadásul azt várják, hogy azok szégyelljék magukat, akiket elárultak, vagy legalábbis hallgassanak. De nem lehet hallgatni, „mert vétkesek közt cinkos, aki néma!” És vállalni kell akkor is, ha ez nekik fáj, „tűrték” az előnyöket, hát most tűrjék a hátrányokat is!

A tizedik kötet ebből az őszinte, sokszínű, a világirodalomban is különleges naplószorozatból számvetésre készíti az embert. Olvasóként mindig vártam és kerestem hazai útjaimon a még éppen hiányzó kötetet. Végre „naprakész” lettem, mert olyan tizenöt évről szólnak Márai naplói, amelyek alapján változtatták meg a magyarság társadalmi viszonyait. Nekünk mindig „felszabadulásról” beszéltek, tanítottak, és nem „rendszerváltásról”, pedig az 1944-től 49-ig tartó időszaknál nagyobb, mélyebbre ható változás, sem addig, sem azóta nem volt a magyar történelemben! Mélységes sebei máig nem gyógyultak be nemzetünk testén, és látszani fognak, míg magyar lesz a földön. Azt a társadalmi „kísérletet”, amelyet ’56 nemzetközi közönnyel szemlélt levert forradalma jelent, és amelynek az akkor élők elszenvedő alanyai voltunk, Márai ebben az 1957–58-ról szóló kötetben már tudatosan elemzi. Találkozik a „disszidensek” személyes és közvetlen véleményével, az első benyomások leírásaival. Szembenéz a „talpraállásnak” például azzal az itthoni változáttal is, amit az élet parancsolt számunkra. Naplóbejegyzés 1957 nyarán:

„Augusztus 30. Levelek, kerülő úton, a vasfüggöny mögül. Mindenki „nyaral”. A Tátrában, a Mátrában, a Balaton mellett... Egyik autót

vesz, másik gyermeket vár, harmadik befőzi, nyaralásból hazatérve, a kajszibarackot, megint más doktorál... Mindez tíz hónappal a forradalom után. Az élet mégis erősebb, mint a történelem... És az élet az egyetlen történelem.”

Czirok Ferenc: Lucerna álom

1958 augusztusában Nagy Imréről és írótsairól ír olyan felfogásban és stílusban, ahogyan hazai tollnokainktól nem olvasható (illetve, ha egy páran megírják hasonló véleményüket, őket a még mindig többségi hangadók margóra igyekeznek szorítani), és amelyből az is megérthető, miért támadják azok, akik nem szeretnék, ha még utólag is, hogy egyesek más véleményt alkotnának az ügyekről, mint amit ők elképzelnek. Mindenki tudja – egy ismert rádióműsor jelmondatát idézve –, „a gondolkodás nem ártalmas az egészségre!” Mégis, nagyon nehéz az évtizedekig belénk sulykolt nézeteinket megváltoztatni. Itt van tehát az ideje agymosott gondolataink „visszamosására”. A következő idézet segít 1956 jobb megértésében, figyeljünk csak!

„Egy magyar fiú, menekült. Ezek hazulról mind egyféle nemzeti kommunizmus ábrándját hozták el – valamilyen árvalányhajás, szűrősgatyás titoizmus vágyálmát –, ne a zsidók és a moszkoviták csinálják, hanem mi, magyarok, magyarul! Nagy Imrében mind „hőst” látnak. De a nemzeti kommunizmus semmivel sem jobb, mint a nemzetiszocializmus. És Nagy Imre képzett moszkovita volt, akinek a moszkvai bolsevis-

ták szerepet osztottak: először, hogy 1945-ben, belügyminiszteri szerepben, akasztasson, aztán, 1953-ban, Sztálin halála és a nagy zajlás után, szelepeket nyisson a titoizmus felé, majd, mikor fordult a szél, és a sztálinisták megint hatalomhoz jutottak, ez az eretnek, mint a Nemzet Reménysége, éveken át vígan sétált Rákosi Budapestjén, „képeket gyűjtött” budai lakásában, a Gerbaud-ban ült délutánoként, kesztyűjét dzsentrisen lengetve, félrekapott kalappal sétált a Váci utcán – szerény miniszterelnöki nyugdíjából uracsoskodott Rákosi Budapestjén, és várta az órát, amikor megint szerepet osztanak rá a bolsevisták. És a nemzet hitt Benne. A forradalomban homályosan viselkedett; nem csinálta; úgy húzták elő budai lakásából, kapkodott, állítólag ő hívta be az oroszokat... Majd elragadták az események. S lehet, hogy a kommunisták most felakasztották. De ez nem bizonyít semmit: a kommunisták rablógyilkosok; aki szövetkezik velük rablógyilkosok cinkosa; és a rablógyilkosok időnként hasba lövik egymást, ha a banda bajba kerül. Ez történt a magyar írókkal is, akik több mint évtizeden át kapzsian, gyalázatos szolgálissal szolgálták ki a bolsevistákat, amíg Sztálin halála után szelét vették, hogy Moszkvában fordult valami, s neki láttak nemzetieskedni. Budapesten, ahol Rákosit követően Gerő volt az úr, az *Irodalmi Újság* forradalmi számai, a hétpróbás kommunista Háy Gyulák, Zelkek, Déry Tiborok tiltakozásaival, harmincezer vagy még több példányban jelenhetett meg... Budapesten, ahol Gerő egyetlen telefonja megfoszthatta a papír és nyomda lehetőségétől ezt a sajtóterméket. De nem tette, mert a moszkvai utasítás az volt, hogy ki kell nyitni a szelepeket, mert a Párton belül ellentétek voltak – s az Írók, mint Nagy Imre, a Párt engedélyével mímelhették, hogy forradalmárok és hősök. Amíg a Forradalom – amelyet a Nép csinált, nem Nagy Imre és Maléter, nem is az írók – szót kért, s akkor már nem lehetett taktikázni. És aztán elkövetkezett a fordulat. Nagy Imre és mások bitóra mentek – de csak úgy, mint a gengszter, aki a Murder In Sorted *execuotionerje* (gyilkosság végrehajtója, C. F.) volt itt, Anastasio, akit egy közeli borbélyüzletben nemrég, itt New Yorkban, két másik gengszter szitává lőtt. Anastasio áldozat – de nem mártír.

Tízéves távlatból mindez tisztán látszik. Nekem volt igazam s mindazoknak, akik tisztán láttuk évtized előtt, hogy a kommunizmus nem Történelmi Erő, nem is Társadalmi Igazság, nem is Osztálynélküli Társadalom, hanem rablógyilkosok számára ürrügy, hogy egy kisebbség gyilkoljon, raboljon, vér- és munkauzsorát szedjen, meggyalázzon, a korszerű erőszak áttételes lehetőségeivel, minden emberit. Ennek a felismerés-

nek az ára az emigráció volt, mindennel, amit ez a kemény vizsga jelent – s tetejébe az, hogy életünk műve megsemmisült. De ezt az árat is érdemes volt megfizetni azért, hogy ne kelljen szemtanúnak lenni a leggyalázatosabb nemzetgyilkosság és emberirtás jeleneteinél.”

Czirok Ferenc: Mezei fantázia

Fenti naplóbejegyzése után még jó harminc évet élt Márai. Aki nem érti a mai bajaink gyökereit, a végtelennek tűnő politikai vitákat, az figyelmesen olvassa végig Márai 1957–58-as naplóbejegyzéseit, mert a végére egy másféle történelmet fog megismerni és megérteni, mint amit belénk erőszakoltak évtizedeken keresztül. Ezért különösen figyelmébe ajánlom az akaratukon kívül szocialista és liberális felfogáson nevelődött pedagógusoknak, hogy volt és van másféle megközelítés is történelmünk megértéséhez, mint amit a múlt főiskoláin és egyetemein tanítottak nekik, de nem szabad lustának lenni, hogy gondolatainkat átszellőztessük!

Márai Sándor természetesen másról is ír, nem csak politikáról - érdeklődése határtalan -, mindenre figyel, és észrevételeket tesz, például ebben az 1957. novemberi naplórészletben: „Tanulmány a sumérokról. A 3000 év előtti sumér rovásírást most megfejtették; sokat írtak, egyfajta irodalmat is. A feltevés, hogy a magyarok a sumérok leszármazottjai, nem egészen képtelen. A kunok még az én gyerekkoromban is írtak ezzel a rovásírással. A sumér agyagfigurák szoknyás népviselete ma is

tovább él az alföldi gatyaszárak és kötények változatában. A sumérok aztán eltűntek Kis-Ázsiában, és hiányzik 2000 esztendő a magyarok megjelenéséig. Mit csináltak addig, hol voltak? Vannak ilyen családi titkok.”

Egy másik idézet 1958 februárjából. „A Metropolitan Museumban. Korea kiállít. (...) Néhány nagyon szép faliszőnyeg, tusrajzok, a Silla-uralkodóház királyai és királynői – magyar arcok, szittyá bajszok, kunsági szemek. A koreaiak úgy vélik, a magyarok legközelebbi rokonaik.” Hát „kedves magyar testvéreim” a koreai gazdaság is van olyan jó, mint a finn... és elanyagiasodott világunkban a keleti „rokonok” filozófiája, életfelfogása számunkra bizony gyógyírt jelenthetne hosszútávon. Alkalmazásához azonban a sokféle népcsoportból összevegyült fajtáknak valóban társadalmi és nemzeti közmegegyezésre kell jutnia, tudatosan elfelejteni a különböző érdekcsoportok képviselte örökösen gerjesztett széthúzást.

Aki teheti, szerezze be, és olvassa el Márai Sándor Naplóit 1943-tól 1958 végéig. A tizedik kötet egészen biztos kedvet csinál hozzá, hogy ezt megtegyék.

Zell am See-ben, 2011 decemberében, a várakozás utolsó vasárnapján, amikor itt nálunk a frissen hullt, húszcentis hóval borított, fehérén ragyogó tájban cinegék, rigók, verebek keresik az élelmet, mi pedig lelkünkben a boldogabb jövőhöz vezető megbékélés útjait.

Czirok Ferenc: Virágok és levelek

Wernke Bernát

sorvata g eresztéseikből

Héregi Eszter úrnőnek

akkor még
nem hevültek színükbe a
csipkebokrok, október vége
felé, arcokra olvaton..., de
már susogott sok horpadás, a
főiskolás leány ajkakon... s mindenfelé
ágyazódtak, záporozó hasadásaikat, a
fővárosból ömlő hírekkel, áradásba
dagasztottan...

eddig sorvata g eresztéseikből
határtalanba, induló apadhatatlanjaikba
öblösen karolva, tárulkozó zúgásaikat
szertete szórva... sejtetve, hogy majd
átölelik őket, a majd kilobbanó
karzatok – a holnapjaikba is hódítva
még kitöltetlen határtalanjaikat... és
máris frissülve pendültek, hosszú éj
kanyargó permetéből, kivetkőzve – és
szilaj kergetésekre borultak... ifjak
áradatától káprázatba simítottan...

hát eljött a nagy nap, a
naptár mutatta folyó
hónap huszonharmadika...
rajongatva, görgetve
hangokat, az elnyomott ablakokat
is ki-kivillantva... ez még csak a
rejtekek kezdete... hogy mi volt
aztán, elmondják, kik sajnos csak e röpkére
sikerült utat, habok havazatában
végigjárták...
mikor már szétomló színükbe
hevültek a csipkebokrok,
forróba ömlő szívekből
kiordítón...

mellékdal

a városon belüli
parlagra,
fázatag telepedett
olvatagból, olvata g, az
ide zakatolódo tt
áldozatok, utolsó
szív
dobbanata és az
imbolygóba húzódo tt
meredekek, lassanként
ömletegen, kapaszkodtak az
arcokra..., az oda keveredo tt
tövek, a bőrökön úgy maradtak,
ahogy oda ültük óta,
gyökerültek – és
most újra-újra
sokszorosodásukba
villannak..., hogy
ordítsanak az eljövendo bbe
eresztve,
magukat... örködo bbe
zsengítve, az egykori
lagymatagokat...
karmoló szigetekre
hajóztatva,
görögve szálló
hangjukat... majd
vetődo bbe do bna k
maradhatatlanságukat,
ébreteg fennsíkok
izmaiba, szűkületükből
hengerletekbe
lobbantva,
koszorúikat..., hogy
nyomódjanak kergető
hajlékaikból, ki a szabadba –
tárt ajtajaik szunnyadó
ritkatagait –
kilobgotatva..., az
erre fonódott fergetegbe
karolva..., hogy
suhanjanak a harangozóba
fakadó,
simogatásokba...
egymásra folyó pillantásaikból –
elúsztatott méltóságukba
vissza...

Szerelmes esztergomi séták

Emléksétára indulok régi városomba innen, a hegyek ölelte alpesi kisvárosból: tiszta, őszinte lélekkel. Az ember mindig visszatér oda, ahonnan elindult. Sétálni a szép vagy kopott vakolatú házak között, ahol minden kő, téglá, ablak vagy utcátábla egy-egy emléket idéz. Gondtalanul sétálni, és szeretettel magamba szívni a látottakat.

Az első utam bizony nem ilyen volt Esztergomban. Három hónapos lehettem azon a forró augusztusi napon, amikor anyám, velem a karján, szorongva ballagott apám szüleinek otthona felé, a Lőrinc utcába. Végigballagott a sárga keramitos Kossuth Lajos utcán, mint a nagy varázslót kereső Dorothy a mesében. (Volt mesterm, Puksa Ferenc cukrász mesélte nekem később, hogy a keramitot nagyapja, Mandasicz Ferenc rakta le társaival a Kossuth Lajos utcán. Azon járunk ma is, azokon a régi, erős alapokon. Esztergomban vér- és csonttízú a föld, mint szerthe a Kárpát-medencében, amitől az itt született vagy a sors által idevetett ember egyaránt különös erővel vonzódik a helyhez, amíg él. De talán még utána is...)

Volt egy megelőző séta is, egy évvel korábban. Szerelmes séta. Július végi kora este volt. A házak visszasugározták a nappal elnyelt hőséget. Lüktető vágy űzte a fiatalokat a lassan sötétedő nyári estében, el az emberek szeme elől, fel a domb tetejére, ahol, mire fölérték, elkopott mellőlük a sápadt lámpák fénye. Titkot rejtő sötét lett. Alattuk az ezeréves, kétségek között vergődő város, amely megadóan viselte az évek óta rásütött „reakciós” bélyeget, de élt és remélt. Balra lent a Duna folyt konok egykedvűséggel, a híd megcsonkított kapcsával megjelölve. Jobbról fent a Bazilika állt némán, bízva a mindent megoldó, változást hozó Időben. Ott a dombtetőn, a kápolna tövében addigra már csendesen és erős akarattal elindult egy élet... Az én életem – az első ötéves terv első évében.

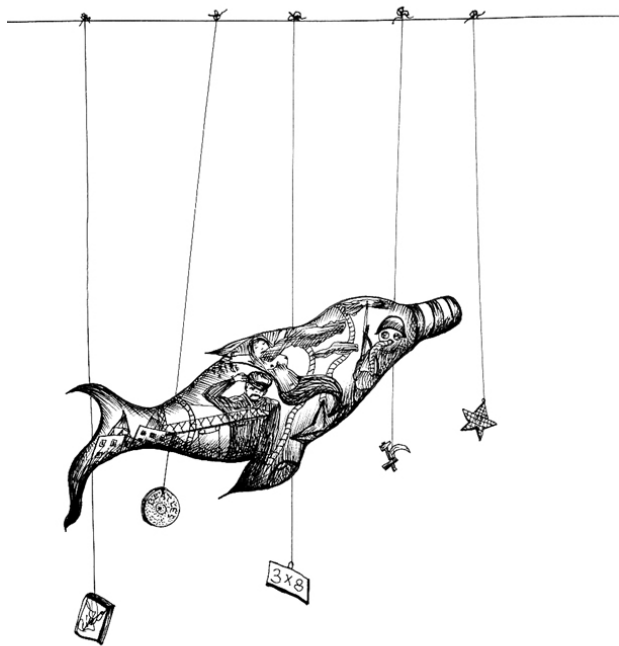
A Lőrinc utcából – ami akkor Mártírok útja volt – sokszor átmentem azon a furcsa téren, ami inkább utak kiszélesedett kereszteződéséhez hasonlít, mintsem térhez. Ide érkeztek a hódítók és a szabadítók is, de mindig volt, aki fordítva érezte. A teret a „Nagyságos fejedelemről” nevezték el, az idén háromszáz éve történt [a cikk 2006 decemberében íródott. C. F.] várostrom győztes hadvezéréről, amely eseményt a Komárom megyei Csépen született Thaly Kálmán énekelte meg kurucosra formált versében: „Hasad

az szép hajnal, / piros az hegyoldal, / Esztergom várába / Rákóczy benyargal. / Esztergom utcáin / szikrát hány patkója, / Esztergom bástyáin / lobog a zászlója.”

Nem sokáig lobogott, helyette a különleges anatómiai esetek közé sorolható kétfejű sassal díszített zászló lengett [a város felett] jó kétszáz évig. Új rend lett, új utcák, új népek, emléktakarítás folyt; de lassan, miként a cukor olvad, az „idegenek” [az idegenek kifejezést szerkesztő barátom, Nagyfalusi Tibor tette idézőjelbe 2006-ban, pedig a városba telepített nagyszámú német polgári lakosság – akiket követett szerb és zsidó betelepülés is – először mindenképpen idegennek számított, Magyarországra telepítésüket a Habsburg uralkodóház határozta el, és segítette elő. C. F.] elkeveredtek a magyarsággal, befogadta őket a föld, amelynek így adtak új erőt, lendületet. És a tér, ez az „alig tér” élt tovább, emberek érkeztek, letelepedtek vagy továbbmentek. Közben épültek boltok, üzletek a városnak és a jövőmenőknek, kávéházak a szemlélődő pihenésnek, vendéglők a szórakozásnak. Vaskereskedés is volt itt „Az aranyásóhoz” címezve. Már Jókai itt jártakor – 1846-ban – nagy múltú üzlet, ami talán az író is megihlette, és A három királyok csillaga című kisregényében ideszánkóztatta Komáromból télvíz idején pénzrabló főszereplőjét, át a befagyott Dunán, az esztergomi vaskereskedőt pedig Búzás Mártonnak nevezte el. Később a szomszéd ház a Három szerecsenhez címzett fogadónak ad helyet. Utolsó tulajdonosa Leibner József volt. A házban működött még az 1920-as évektől a Farnady-féle cukrászda, mellette Szathmáry ékszerész kis üzlete. A háború utolsó évében szirénák kísérté rettenetben a szövetségesek bombái egy pillanat alatt végeztek múltunknak ezzel a darabjával.

Farnadyék üzlete aztán – az államosításig – a Lőrinc utcában működött, szemben nagyszüleim vendéglőjével, a Frontharcossal. Az öreg Farnady – akinek két fia, Endre és László később más-más úton tovább öregbítette a [cukrász] szakma hírnevét – innen járt át néhanapján borozgatni, és mivel a kasszában ülő éber feleségétől pénzt erre nem kapott, a kabátja alatt átvitt tortával fizetett az italért Nyitrai József dédapámnak, aki csaposként dolgozott veje üzletében. [Ezt a kis aranyos epizódot Farnady Laci bácsi mesélte nekem még annak idején, 1969-ben.] Már a vendéglő közelében érezni lehetett, hogy itt zsíros, sajtos és tepertős pogácsát sütnék. (Az utóbbiról írja Jókai az Egy magyar nábobban: „Boszorkánypogácsa, így hívják Dunamentén a tepertős pogácsát.”) Ehhez társult még a finom „perkeltek” mennyei illata. A Lőrinc utca és a Széchenyi tér sarkán volt Keményék üzlete, egy rövidáru-kereskedés, ahol

fagurigás cérnacsodák, változatos anyagú és színű gombok, csipkeszegélyek, rojtok, cipzárok sorakoztak [a polcokon] példás rendben. Az idős házaspár elhurcolásuk előtt nagyszüleimre akarta bízni az üzletet, vigyázzanak rá, hogy amikor majd visszajönnek, újra átvehessék. Nem vállalták, és Keményék nem jöttek vissza. Az üzletüket pedig széthordta az irigy, kicsinyes butaság, amely így vélt bosszút állni mások miatt a közöttük élőkön...

Czirok Ferenc: Megúsztuk

És a séta folytatódik. Nemsokára mindent körbezengett az új világot hirdető rend. Harc folyt a „békéért”, ami azután nem is született meg – sem a lelkekben, sem a valóságban. Megmozdult újra a föld a téren is, indulat tört indulatra. A Hordó italmérésben, csapszékben, talponállóban, korcsmában, csehóban, krimóban stb. (mint minden jó dolognak, ennek is sok neve van...), ott a csemege és a zöldséges között, 1956 októberében nagyapám vezényletével először ávost mentettek a lincselés elől – a nagy udvaron át el lehetett tűnni a Hévíz utca felé -, majd novemberben egy forradalmárt. Nagyapám szerint [azért tette, mert] mindkettőt magyar anya szülte.

Teherautó gördült a Várpresszó elé, tele menekülttel. [Indultak Nyugatnak.] Egy másodéves cukrásztanuló az előzőleg megrendelt tejszínhabot hozta egy patentkannában. – Cuki! Gyere velünk! – kiáltott rá valaki az autóról. Ő átadta a kannát egy pincérnek, és úgy ahogyan volt, cuk-

rásruhában, tizenhat évesen nekivágott a világnak. [Szentgyörgymezei srác volt. Kanadába került, megnősült, és pár év múlva önkiszolgáló élelmiszerüzlete lett. 1970-ben, amikor először hazajött, eljött volt kollégáihoz az ÁFÉSZ akkori Kenderesi úti „Cukrásztermelő üzemébe”. Ott hallottam tőle ezt a történetet.] Voltak, akik „kalandvagyból” itthon maradtak, és éltek, ahogyan lehetett: félve, megalkudva. A falakról plakátok mutogattak ránk: „Te sötétben bujkáló ellenforradalmár, reszkess!”

Újra sétálok a téren, mert ez jól esik az iskola után. A Hordóba igyekszem nagyapámhoz, aki este megígérte, ad pénzt egy könyvre, ami után már napok óta vágyakoztam. [Négy forintról volt szó. Két darab kettes, azaz nyolc ötvenfilléres gombóc fagy áráról vagy két matinéra szóló mozijegyről!] Átmegyek a Sárándi József által – az Útszéli történetek című könyvében – megénekelt Bisztró előtt. (Erről a könyvről azt mondta Aczél György, a kultúra akkori mindenható ura: „Végre egy olvasható lumpenregény.”) [Sárándi Jóska mesélte nekem azon a nyáron, miközben Münchenben, a Hugendubel hatemeletes könyvárúházáának legfelső szintjén, ahol egy olvasóbarát kávéházi rész van kialakítva, kivételesen bort ittunk a nagyhírű sörözők városában!] A szemközti sarkon ott a Csemegeüzlet vörös- és sárgarézt kávétarolóival, üvegszemes kályhájával, csillogó-villogó kávégéppel, amiről nekem mindig Verne Nautilusa jutott eszembe.

Italbolt, Poharazó, Borozó, ezt a három nevet viselte homlokzatán a „Czirok Művek”, azaz Feri bácsi kocsmája. A kirakatokban [csipke] függönyök, borospalackok és virágok. Gyuri papagáj a kalitkában a falon. Jókainál és Krúdynál lehet olvasni a csárdákban, ivókban tartott madarakról, hogy jelezték a helyiség [cigaretta-, pipa-, szivar]füsttel való telítettségi szintjét. A [Gyuri] papagáj jelzésére nagyapám bekapcsolta a „bioventilátort”, azaz kinyitotta a bejárati ajtót. [A legnagyobb hidegben is természetesen!] Volt ott még az italok széles választéka mellett tea, főtt virsli, „kettes kolbász”, pogácsák, sajtos rúd, linzer, isler, berliner, habroló és habkúp. [Egy, a birtokomban lévő fényképen látszik a falon, két polc között egy kakukkos óra. Ez az italmérés tehát otthonos hely volt.] Bejártak néhanapján a régi barátok, ismerősök; ott kaptam barackot a fejemre Berda Jóska „vándorköltő” bácsitól, aki így írt az imádott eper [a fekete eperfa, Morus nigra, szederre emlékeztető édes gyümölcséből főzött] pálinkáról: „Pálinkák pazar papája: / eper! Hol / ihatnék néhány komoly kortyot / belőled? / Büdösséged virágillattá / válna, ha / megvigasztalnád torkomat, / bendőmet!”

Kezemben a pénzzel, nyugodtan lépkedtem el a sokszagú zöldséges előtt, a szép kirakatu por-

celánüzlet és a Vörös-féle, akkor már önkiszolgáló bolt előtt. A Rochlitz-féle gyógyszertárnál most továbbvitt az utam, nem kellett sem Erigon, sem Fagifor. [Hat-nyolc hónapos koromtól idült hörghurutom volt tizennégy éves koromig, akkor „hirtelen” kinőttem.] A sarkon túl, a Kossuth Lajos utcában már messziről illatozott a vetőmagbolt. Ott vettem meg Jókai Mór A három királyok csillaga című könyvét. (Akkoriban a szakkönyvek mellett szépirodalmat is árult ez az üzlet.)

Czirok Ferenc: Lesbia

Boldogan álltam az őszi ég alatt, lapozgatva vegyszerszagú könyvemem, majd elindultam hazafelé, a Hősök tere irányába, végig a sárga keramiköves úton...

Zell am See, 2006. december

Megjelent az Esztergom és Vidéke 2006. december 21-i karácsonyi számában. A kapcsos zárójelekbe tett megjegyzések 2014. január 12-én kerültek az írásba. Ez volt az EVID 21. évfolyamának 51–52. száma, az utolsó EVID-es karácsonyi szám, egy összegző, emlékidéző, 16 oldalas kiadvány. Álljon itt emlékeztetőül a már hét éve megszüntetett Esztergom és Vidéke polgári hetilap eredeti impresszuma:

Főszerkesztő: Bencze Cs. Attila; szerkesztőség: 2500 Esztergom, Deák Ferenc u. 4. Pf. 233, Telefon / fax: 06 (33) 500 810; E-mail: esztergomvesvideke@vnet.hu; szerkesztők: Bánhidya László, dr. Horváth István, Istvánffy Miklós, Kaposi Endre, Koditek Pál, Nagyfalusi Tibor, dr. Szállási Árpád, cég- és olvasókapcsolat, reklám: Pálos Imre. Felelős kiadó: dr. Gábor János, a Strigonium Rt. vezérigazgatója; nyomda: Spori Print V., ügyvezető igazgató: Vincze Ferenc, telefon: 06 (33) 501 530; HU ISSN 0864-7054.

Pestiesen szólva: ennyi volt. Büszke vagyok, hogy a neves és érdemes szerzőgárda mellett alkalomadtán megszólalhattam. A szerkesztőség címéhez személyes emlékem is fűződik. 1969 márciusától 1976 márciusáig sokszor megfordultam ott, a Deák Ferenc u. 4-ben,

mert az a ház az akkori főnököm, Farnady László és felesége, Erzsébet asszony háza volt. Az Esztergom és Vidéke ÁFÉSZ cukrásztermelő (cukrászokat nem annyira, mint inkább süteményeket termeltünk) Kenderesi úti üzemében dolgoztam azokban az években, mint cukrász. Laci bácsi a színvonalas tömegtermelés bevezetője volt Esztergom és környékének cukrászatában. A dobozott habkarikák, az ötkecskés tömbökbe csomagolt gesztenyemassza előállítás, amelynek a feldolgozó gépsora is az ő elképzeléséből és munkájából alakult ki, valamint a jó minőségű marcipánkészítés volt még a feladatunk a napi sütemények és a díszmunkák készítése mellett. Ez is a város kevésbé emlegetett történetéhez és az alkotó fizikai munka megbecsüléséhez tartozik (tartozna). 2002-ben a sziget Gyakorló Iskolában volt Bangó Miklós szervezésében egy addigi munkásságomat átfogó kiállításom – eddig az utolsó Esztergomban. A megnyitóra eljött Laci bácsi és Erzsébet néni. Laci bácsi megemléltette: „Tudtam én Ferikém, hogy magában mindig volt valami több is, nemcsak a cukrászat.” Aztán elment Laci bácsi egy becsülettel végigdolgozott élet után, majd Erzsébet néni, aki mindenben hűséges és segítő társa volt, követte őt pár évre rá. Az ő temetésén már ott tudtam lenni a Belvárosi templom altemplomában. Isten nyugosztalja őket békében!

Czirok Ferenc: Neptun

Az infláció valkúrjei

„...és a modern ember számára a vallás már nem kötelesség lesz vagy az egyetlen út a megvilágosodás felé, hanem választható lehetőség az ezer és ezer közül. Mindenhol ott lesz a megváltás, a könnyörület, az öröm és az egyenlőség, és minden templom tárt karokkal várja majd az érdeklődőket. Az összes út a megvilágosodásba és a mennyekbe vezet majd, mert mindenhol felépítik az egymással is kommunikáló Kánaánot.” (részlet egy modern templom feliratából)

Jason nehezen vette a levegőt, ahogy baktatott az utcákon – mondjuk inkább úgy, hogy vonszolta magát. Gyenge volt, fáradt és mosdatlan. Az eget már nem is próbálta nézni – egyrészt éjjel volt, másrészt pedig, amiért nehezen vette a levegőt: a mindent lassan megfojtó szmog. Amit nézett, azok a kolosszális kiterjedésű panteon kezeletlen betonpillérei voltak.

Ebben a modern politeizmusban az istenek szentírásai a falakon harcoltak egymással: az öreg istenek megsárgult, elszakadt, eltépett, összefirkált plakátokkal, amikre újabb, tisztább, környezettudatosabb papírból készült plakátokat ragasztottak egymást túlszárnyalva, átfedve, az ifjabbak fénycsövekből összerakott szent szimbólumukkal hirdették az egy igazságot, a még ifjabbak monitorokon tették meg ugyanezt. Ezzel értük el a vallástolerancia végső lépcsőfokát: az első istennek szentelt monitoron jelenik meg a második, harmadik, negyedik és még ki tudja, mennyi másik istenség örök igazsága és szava. De ez a békés harc a hívekért mindenütt ott volt – az aluljárókban, megállóknban, járművekre festve-ragasztva, a levegőben reptetve (már amikor látni lehetett valamit) és természetesen apostoláikon, papjaikon, papnőiken, prófétáikon.

És ott volt Ő is: az Arctalan Próféta, az időtlen szépség, aki minden istenség felszentelt felületén szerepelt, és az igéjüket hirdette. Bárkinek felajánlotta a szolgálatait – a szentség hirdetése manapság a legfontosabb, nem lehet különbségeket tenni. Érinthetetlennek és elérhetetlennek látszott, de a mennyei hatalom és a végtelen boldogság ígéretét hordozta minden gesztusában. Kissé kreolbarna bőre hibátlan porcelánfényben tündökölt, hosszú, kissé hullámos, ezüstfehér haja földöntúli tisztaságot sugárzott magából. Ő volt az istenek elkötelezett szolgálója, aki sosem térített: az Ő gesztusai önmagukért beszéltek.

Jason elhaladt egy csapat próféta mellett. Ők voltak az Egy Gyümölcs Szónokai. Tiszták voltak, ápoltak és szőrtelenek. Testhez álló, ezüstszínű ruhát viseltek, aminek a hátán ott volt a Szent Gyümölcs szimbóluma. Az utca túloldalán

két női apostolt látott egy kis szentély bejárata előtt. Igényesek voltak és gyönyörűek, nem volt meg bennük az Egy Gyümölcs Szónokaiban láttott puritán góg és prűdség, stílusos, ízléses bőr- és vászonanyag ruhákat és kalapokat viseltek, szemmel láthatóan egzotikus és kivételes alapanyagokból. Ruhájukon egy olasz istenség szent nevét vélte látni. Kiért egy térre, amikor lassan elkezdett szemerkélni az eső. Ahogy egyre több és több kis csepp csapódott a bőrének, kellemetlenül meleg viszketést kezdett érezni a szabadon hagyott testrészein. Még jobban fejébe húzta a jobb napokat látott pulóvere kapucniját, és behúzódott az épületek falához, hogy minél kevesebb érje a mérgezett esőből.

A tér egy olyan szakaszához ért, ahol több rivális egyház osztott ételt. A műanyag és a szója finom illatától fájdalmasan korgott a gyomra. Érezte, hogy leesett a vércukorszintje, és hamarosan ő is utána zuhan. Megszédült, és fél térdre rogyott – az ökleivel támasztotta meg magát a járdán, hogy valahogy visszanyerje az egyensúlyát. Végtelenül gyengének és kiszolgáltatottnak érezte magát, eleredtek a könnyei.

– Éhes vagy, barátom? – szólította meg egy angyali férfihang, de nem várta meg a választ. – Nálunk minden földi jóból megadatik, annyi a dolgod, hogy betérülsz a házunkba. Vezekelned sem kell: Istenünk végtelen megbocsátása mindenkire érvényesül!

Jason felnézett a férfira, aki egy friss, gőzölgő sajtburgert nyújtott felé. Ízlésesen kidolgozott, hibátlan teste volt, amit finom anyagú, arany és piros színű kelmébe burkolt. Egészségesen csillogó, göndör, rézvörös haja körülölelte fejét, mint egy sörény, ami mögül dicsőségesen világított az M-alakú neoglória.

Újra a burgerre nézett, ismét korgott egyet a gyomra. Még gőzölgött, csöpögött belőle a zsír. Ismét feltekintett az angyalra, aki folytatta:

– Most, Urunk végtelen irgalmában, akciósan hozzájuthatsz a megváltáshoz! – kedvesen elmosolyodott, de a szemében nem volt semmi, csak végtelen közöny.

Lopva körülpillantott a téren, a közben kissé alábbhagyó eső valamennyire lenyomta a port és a szmogot, messzebbre lehetett látni. A tér a régi korok pompáját idézte, amikor még pogány volt a világ. A régi betonpillérekre felkerültek a megszentelt szavak és szimbólumok, fények és monitorok, az egész hely szinkavalkáddal jutalmazta a bámészkodókat. Jason magához hasonló embereket látott a mocsokban fetrengeni, akikhez jószagos közönnyel különböző felekezetek angyalai közeledtek, és a kezükben tartott étellel, ruhával és egyéb dolgokkal kínálták őket. Újra felemelte a fejét, az eddig vele foglalkozó angyal átlibbent a tér egy másik részére, ahol egy csontra lesová-

nyodott embernek kínálta a megváltást, most akciósan. Meglepődve tapasztalta, hogy a top-rongyos, sovány ember, amikor mohón beleharap az ételbe, még soványabb lett, és ruhája olyanná vált, mint segítőjéé, akit mindez egy cseppet sem érdekelt, visszalibbent a templom bejáratához, ahol dölyfösen méregette a többi egyházat és angyalaikat. Jason felállt, és odalépett hozzá.

– Nem is foglalkozol azokkal, akiket megmentesz?

– Miért kellene? Már megkapták a megváltásukat...

– És mi lesz, amikor megették vagy elhordták?

– Mi lenne? Vesznek másikat.

– De így nem árusítjuk ki a megváltást?

Ekkor az angyal Jason felé fordult, és mélyen a szemébe nézett. Arca kifejezéstelen volt, a szeme mintha nem is rá, hanem a végtelen messze-ségbe tekintett volna.

– Dehogynem, barátom. Pont ez a lényeg. Ha ingyen adjuk, nincs semmilyen értéke. Így mindenki megdolgozhat a megváltásáért, és elnyerheti jogos jutalmaként.

– De csak pár órára vagy hónapra!

– És? Megveszi új formában, ami éppen a leginkább megváltja. Az isteni gondviselés bármilyen formában elérhet minket. – Az angyal Jason vállára helyezte a kezét, hangjától kellemes bizsergés futott végig a bőrén. – Nem kényszeríthetjük az embereket, hogy egyetlen dologban keressék a megváltásukat, nem igaz?

– De nem kerülnek a mennybe, csak jobban érzik magukat!

– Nem ez lenne maga a mennyország? Bármit megtehetsz, bárki megmenthet! Körülvesz minket a végtelen könyörület és megbocsátás!

– És mi lesz akkor, ha meghalok?

Az angyal levette Jason válláról a kezét.

– Az utolsó tettedként megváltod a családodat és a sírásókat.

– Ha jól értem, az egészség ez teszi lehetővé – mondta Jason, és elővette a pénzét. Az angyal szeme mély áhítattal csillogott, ahogy ráemelte tekintetét.

– Igen, barátom. A Felkent Jegyek teszik lehetővé, hogy mindenki elérhesse a végső üdvösséget.

– Hol vannak, akik ezeket gyártják?

– Az Adakozók Lovagrendjének egyik székháza pont itt van, csak egy térrel arrébb. Minden nap reggel 8 és délután 4 között leróhatod tiszteletedet előttük.

Jason megköszönte az angyal segítségét, bement a templomába, ahol megvacsorázott, rendbe rakta a külsejét, ivott egy kávét, és kivárta a reggelt. Miközben várt, mérlegelte magában az angyal szavait.

A sötét felhő lágy, fehér, ködszerű felhővé szelődött, ahogy felkelt a Nap, és megvilágította a teret. Különböző felszentelt járművek ezrei tolongtak a tér sarkaiban, és gyalogosok siettek a közepén, ahogy az emberek a munkahelyeikre próbáltak eljutni, hogy szolgálhassák isteneiket. A négyzet alakú terület egyik oldalát teljesen kitette az épület, ami a helyi lovagrend felszentelt székháza volt. Előtte a dísznövényzet eléggé viharvert állapotban volt, a rajta dolgozó emberek minden erőfeszítésének ellenére – igaz, a szmogfelhő miatt ide nem igazán ért már le a napfény. A rohanó embertömegben ott állt Jason, és meredten bámulta a lovagrend díszes épületét. Arcáról semmit nem lehetett leolvasni az eltökéltségen kívül. Belső zsebéből előhúzott egy vastag pénzköteget, és lassan felemelte a magasba. A siető emberek közül többen megálltak, és pár lépés helyet hagyva, érdeklődve figyelték a fiatal férfi mozdulatait. Jason felemelte a másik kezét is, ebben egy égő öngyújtót tartott. Meggyújtotta a pénzköteget, mire a tömeg, aki már őt figyelte, felmorajlott, és kissé hátrahőkölt. Még mindig mereven az épületet figyelve meglendítette a karját, és a lángoló köteget bedobta az egyik ablakon. Nem kellett sok, és fellobbantak a lángok, de hamar eloltották őket. A bámészkodók közül meghökkent suttyóságokat lehetett hallani:

– Eretnek!

– És az, ki meggyalázá a legfelsőbb szentséget, máglya általi halálra ítéltessék! – idézte az ősi törvényt az üzleties öltönyt és aranykeretes szemüveget viselő érsek. A tömeg helyeslően morajlott. A szent ember teátrálisan lesétált a pódiumról, és odalépett a karóhoz, amihez Jasont kötözték. – Mit kíván mondani a vádlott az utolsó szó jogán?

Még mindig érezte a vér ízét a szájában. Az őrszobán kegyetlenül megverték, talán a bordája is megrepedt, mert fájt, ahogy vette a levegőt. Lassan felemelte a fejét, és az érsek hájas szemébe nézett, aki mély megvetéssel tekintett fel rá. Minden habozás nélkül véres nyálat köpött az arcába. A tömeg felhőrdült, ahogy a felkent egyházi személy hitetlenkedve tántorgott hátra.

– Hogy tagadhatod meg így a legnagyobb szentséget? – méltatlankodott az érsek.

– A szentség nem árusítható ki, nem vehető, nem adható és legfőképp nem nyomtatható!

Ezek voltak az utolsó szavai. Miközben égették, arcizma se rándult, csak meredten bámulta az érseket, aki nem tudta, hogy már rég halott volt, így az reszkette nézte végig, ahogy a rendszer ellenségének mintha nem is fájna a tisztító tűz. A tűz körül kántáló tömeg ebből már mit sem vett észre, csak hajlongtak és ismételtgették:

– Az Úr tette őt próbára, és elbukott.

Ambrus Margit

(Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.)

Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön

(Visszaemlékezésem kislánykoromra, családom
küzdelmes életére és sodródására. 4. rész)

Előzmény (Az előző számban közölt 3. rész
összefoglalója) Megismerkedhettünk a Zabolá-
ra költözés történetével és az ottani évek törté-
néseivel.

Készülődés a szárhegyi hazatérésre

A fűrésztelepi tüzesetről írva, említettem már Ilonka nénit, az erdőfőtanácsos lányát. Édesapja, Nemes Károly erdőfőtanácsos sokszor járt nálunk. Szeretett Édesapámmal beszélgetni, adomázni. Amikor jött a vezérigazgatóságtól valaki Brassóból, mindig nálunk és nem Nemes Károlyéknál ebédelt. Édesanyám nagyon ízletesen főzött. Olyankor Apám is elemében volt, adomákat adott elő, vicceket mesélt, s a vendégek igen jól érezték magukat nálunk. Persze vendégeink voltak, de a tényérok alatt mindig találtunk százasokat bedugdosva. Mi gyerekek is mindig kaptunk tőlük ajándékot.

Azért nem a főtanácsoséknál ebédeltünk, mert a főtanácsosnak kímélnie kellett a feleségét, mivel az beteges volt. Az ő házasságuk úgy történt, hogy a férfi egy szép bái éjszakán megismerte a lányt, és rögtön megkérte a kezét, aztán gavallériából el is vette feleségül. Nem lépett vissza akkor sem, amikor megtudta, hogy leendő felesége beteg. Azt hiszem szívbajos volt, mivel a házasság örömeitől is meg kellett kímélni. Így aztán házasságon kívül született az a szép szőke Ilonka, akiben gyermekkoromban elgyönyörködtem, amikor eljött hozzánk látogatóba. A főtanácsosné elfogadta őt mint az ura lányát. Volt ennek az Ilonkának, aki elvált asszonyként élt, egy festőművész barátja, Halasy Jenő. Sokszor láttuk őket, amikor festette Ilonkát, volt, hogy meztele-

nül. Ilonka gyönyörű fehérbőrű nő volt. Az emeletes ház ablakára felnézve láttuk őket.

Halasy Jenő előnévnek felvette Ilonka édesapjának a nevét. Így Nemes Halasy Jenőként írta alá műveit. Így szerepel azon a rajzon is, amelyet Édesapámról készített. Péter bátyám később úgy mondta, hogy Olaszországban híres festő lett belőle.

Ez a kép most is megvan. Bátyám nekem adta át, hogy őrizzem tovább, mert fontos emlék Édesapámról.

Látogatóban Juci nővéreméknél

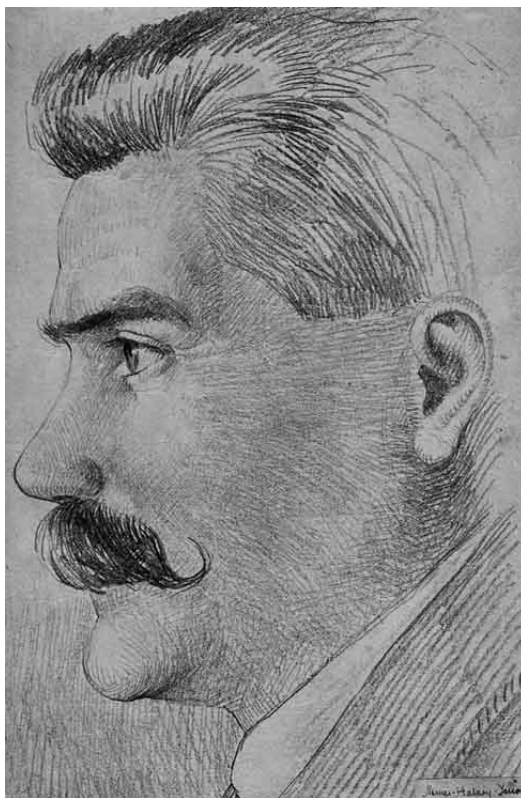
Amikor Juci egyéves házasságát élte, meghívott minket, látogassuk meg őket. Édesapám nem jött, mi – Anyámmal és Péterrel – meg útra kel-
tünk. Marosvásárhelyre utaztunk. Juciék akkor bent a városban, egy szép kertes házban laktak. Jóska, a férje gyönyörűen berendezett lakásba

vitte a testvérünket. A házban ébenfa ebédlő, szemes jávor hálóbútor, perzsaszőnyegek, akkor még ez volt a divat. A Juci által stafiringba vitt függönyök, hímzett ágytakarók lassan visszakerültek hozzánk. Az ablakokra gobelin mintával kivarrt drapériák, csipkefüggönyök kerültek. Cselédje, mellette mosónője volt. Akkor még nem géppel mostak. Nagyon szép fiatalasszony lett a sovány kislányból.

Megjegyzem, kettőjük közül Mária nővérem volt a szebb, de őt jobban megviselte az élet. Így valahogy ő nem lett szép, idős asszony. Szép fehér arca összeesett, de férje, Vasile / Laci – még most is, 80. évéhez közeledve – szépnak látja és imádja a feleségét. Ezt nevezik sírig tartó szerelemnek. Kár, hogy csak egyoldalú volt.

Marosvásárhelyen jól éreztük magunkat. Különösen Péter bátyám élvezte a helyzetet. Jóska-
nak ugyanis volt kerékpárja, és azzal az udvaron megtanult biciklizni.

Engem egy kicsit zavart sógorom nagy pedantériája. Nagyon kellett vigyázni, a perzsaszőnyeg rojtját nehogy elmozdítsuk a helyéről, vagy nehogy valamit ott felejtünk az ebédlőszekrényen, az ebédnél csendben, komolyan, rendben kellett ülni. Egyszerűen állandóan szorongtam, nehogy valamit rosszul csináljak. Ő nem szólt, csak rosz-

Nemes Halasy Jenő: Édesapám, Ambrus Péter
portréja, Zabola-fűrésztelep, 1931 körül

szallóan nézett, és ez engem zavart. Nálunk is nagy rend volt, de mi a szobánkban és a nagy természetben szabadon mozogtunk. Így szokatlan volt a nagy rend.

Ambrus Karolina, Lengyel Gerő felesége,
Borszék, 1940-es évek

Marosvásárhelyről Borszékra utaztunk Édesapám testvéréhez, Ambrus Karolináékhoz.¹ Lina néni második férje az örmény származású Lengyel Gerő volt. Én akkor 12 éves voltam, Péter bátyám meg 14. Akkor ismertük meg unokatestvéreinket: Márkus Jolánt (Jolit),² aki Lina néni [Márkus Zoltánnal kötött] első házasságából született. Lengyel Gerővel kötött második házasságából született Lengyel Ilona (Ilus),³ Lengyel Olga, valamint Lengyel Malvin (Juli)⁵ (képek a következő oldalon).

Gerő bácsi, az édesapjuk, szintén igen szigorú ember volt. Másképpen ugyan, mint Czimbalmos Jóska sógorom, de őt is igen tiszteltem és feszélyezve éreztem magam, amikor jelen volt.

Örmény emberként jó kereskedő volt, és így igen jómódban éltek. Körülötte egy üzlet sem élt meg. Ha a közelében valaki üzletet nyitott, leengedte az árait. Mindent olcsóbban adott, mint a másik. Így ahhoz senki nem ment vásárolni, és rövidesen be kellett zárnia az üzletet.

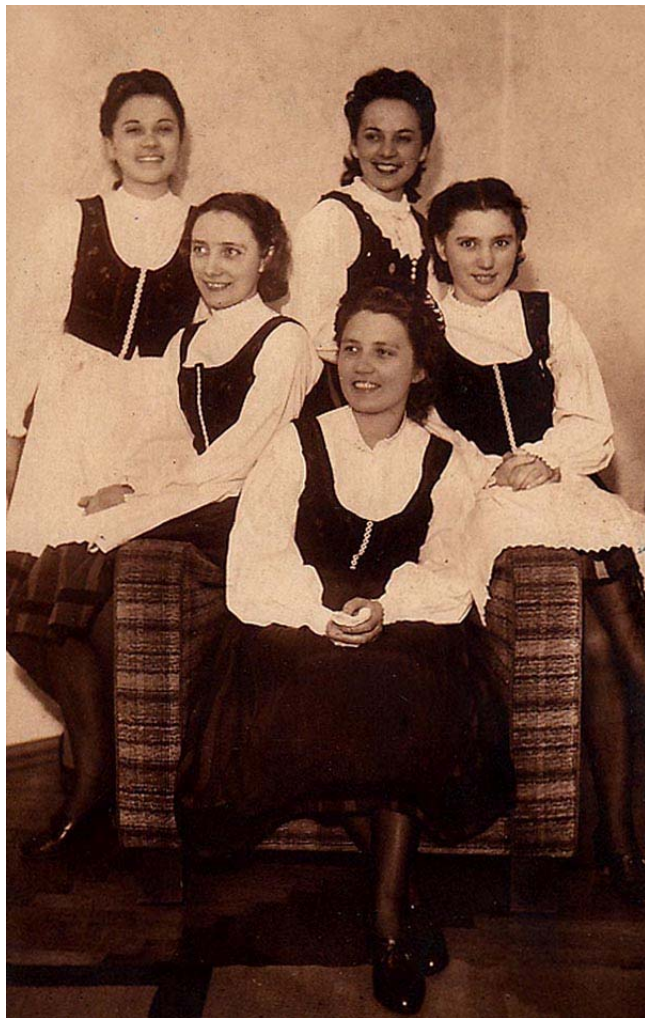

Márkus Jolán férjével, Takács Emillel,
Borszék, 1930-es évek eleje

A kezdővagyon Lina néni első házasságából származott. Az első férjétől örökölt vagyont ügyesen megsokszorozták. Gerő bácsi érdekes ember, nagy gavallér volt. Lina néni első házasságában született lánya, Joli,⁶ életvidám, életrevaló lány, az üzletben is nagyon ügyes volt, így ő lett Gerő bácsi kedvence. Így adódott, hogy mivel Joli csak négy polgárit végzett, a többi sem járhatott magasabb végzettséget adó iskolába, nehogy az a látszat legyen, hogy a saját gyerekeinek többet adott, mint féltestvérüknek. Joli sokat utazott, gyakran járt Pestre, egyetemista bálokon vett részt. Zongorájuk is volt, de mivel azt egyedül Olgi értékelte és használta, ő kapta meg hozománya részeként, amikor férjhez ment.

Gerő bácsi, mint korábban már írtam [előző, 3. rész, 34. oldal], nagy veszteségeket szenvedett, amikor az állam a pénzt megfizette. Ettől függetlenül azért még szépen maradt vagyona. Lina néni, Édesapám húga, nagyon jólelkű aszszony volt, segítette szegényebb rokonait.

Édesapám öccse, Ambrus Ignác, Náci bácsi,⁷ szabómesterként dolgozott, és szintén Borszéken lakott. Mint mondták, fiatal korában délceg, jólöltözött ember volt. Sepsiszentgyörgyön tanult, és ott is élt egy darabig. Aztán édesanyja, Horváth Karolina, megházasította, Csergő Julianna lett a felesége (kép a következő oldalon). Varrt, gazdálkodott, volt tehenük, minden este jött, hozta a tejet.

Hátul: Lengyel Olga (Olgi), Lengyel Ilona (Ilus), elől: Ambrus Erzsébet (Bözszi), Ambrus Julianna (Juci), Ambrus Margit (Manci), Marosvásárhely, 1930-as évek

Lina néni mindig felpakolta ezzel-azzal. Gerő bácsi soha nem kérdezte, kinek mit ad. Ha a lányok elutaztak, megvolt az összeg, amit mindegyik egyformán kapott. Azt, hogy mennyivel pótolták ki azt az üzletben, a fiókban levő pénzből, gondolom, gavallériából, soha nem kérdezte. Lina néninek Malvin volt a kedvence. Olgi és Ilus fekete hajú, szép lányok voltak. Malvin viszont fehérbőrű, szőkébe hajló, inkább elkényeztetett kislány volt. Cseléd is szolgált náluk, Rózának hívták. Ez a Róza igen nagydarab lány volt. Ilus elnevezte „kis Rózának”, mert Malvint kivéve a Lengyel lányok nem nőttek magasra.

Kirándulás Borszékről Szárhegyen át a Gyilkos-tóhoz

Szárhegyre érkezve Édesapám húga, Ambrus Rozália,⁸ Róza néni háza előtt álltunk meg. Ilussal bementünk hozzájuk. Éppen kenyeret, finom rozskenyeret szedett ki a kemencéből. Férje, Balogh Félix, Félix bácsi, szabómester volt. Nagydarab ember, Róza néni pedig himlőhelyes, kis filigrán asszonyka volt, aki mindenre talált egy

közmondást. Azt beszéltek, lány korában hólyagos himlőt kapott, és annak nyomai maradtak meg az arcán. Azt mondta, nem megy férjhez, apáca lesz. Ezen felbátorodva Félix elment leánykérőbe, mondván, ha apáca akar lenni, menjen hozzá feleségül, mellette apáca lehet. Így aztán gyermektelenül szépen, csendben éltek, csendes, kedélyes emberek voltak. A helyzetre jól jellemző történetként maradt meg bennem, hogy amikor Balogh Félix bácsi látta, hogy kint áll a sok emberrel a lovas kocsi, azt mondta Róza néninek: „Én mindjárt, mindjárt kimenyek”. Róza néni pironkodva felelte: „Ne menj *Félic*, nem vagy úgy öltözve.” Akkor még nem gondoltam, hogy az út másik oldalán levő házban fogunk egyszer lakni.

Teréz néni, Édesapám másik, Szárhegyen élő testvérének, Ambrus Gergely⁹ bácsinak a második felesége, nagy örömmel fogadott, szó szoros értelmében, tejben, vajban, mézben fürösztött. Korábban már írtam [1. rész, 42. oldal], hogy Gergely bácsi első felesége akkor halt meg, amikor Lina néni esküvőjére menet, Borszék felé felborult a kocsi. Teréz néni, akinek volt egy tizenhárom év körüli fia – nevét nem tudom –, apai nagymamám¹⁰ ápolta élete utolsó hónapjaiban. Ezt követően vette feleségül Gergely bácsi. Boldog volt, mert édesanyám elfogadta sógornőnek, és nem nézett úgy keresztül rajta,

Lengyel Malvin (Juli), Borszék, 1930-as évek második fele

mint a többi rokon. Inkább sajnálta, mert Ger-
gely bátyám elég szeszélyes ember volt. Édes-
anyám meg azt mondta, ha ez az asszony mártír-
ként mindezt elviseli azért, hogy a fiának öröksé-
get szerezzen, megérdemli azt, amit örököl majd.

Meglátogattuk Édesapám másik testvérét,
egyben keresztanyámat, Ambrus Júliát, Julia
néni¹¹. Férje, keresztapám, Bartalis József ere-
detileg hentes volt, de mesterségét nem folytat-
ta. Volt földjük és erdejük, ezen gazdálkodtak. A
fakitermelés jó pénzt hozott a házhoz. Főleg eb-
ből éltek. Szárhegyen – ahol büszke, rátarti em-
berek, szabad székeltek laktak – ők a tehetős,
tekintélyes emberek közé tartoztak.

Innen továbbmentünk a serpentin úton a
Gyilkos-tóhoz. A látvány annak ellenére gyer-
mekkorom nagy élménye volt, hogy hegyek kö-
zött laktunk. Ezek a hatalmas sziklák, csörgede-
ző patakok meg a hatalmas tó, amiből fenyőfák
csúcsai meredeztek ki, örök életre megmaradtak
emlékezetemben. A hozzájuk fűződő monda sze-
rint valamikor a tó helyén völgy volt. Egyszer sok
víz zúdult le a völgybe, és sok ember halt meg
ott. A víz ott maradt, és abból lett a Gyilkos-tó.

A hosszú kirándulást követően visszamen-
tünk Zabola-fűrésztelepre, ahol már nagyon várt
minket Édesapám. Boldogan vittem a babát,
amit Lengyel Gerő bácsi adott nekem. Ez a baba
a kirakatban volt, és én mindig nagy szemekkel
bámultam rá. Olyan szép babám még sose volt.
A korábbiakat édesanyám csinálta. Szépek vol-
tak azok is, fejükre kovászt tett, és abba' szépen
kialakította szemüket, szájukat, orruk formáját,
aztán kifestette azokat. De ez, a kirakatban igazi
baba volt, és én pedig még 12 évesen is szívesen
játszottam babával. Gerő bácsi egyszer észrevet-
te, hogy nézem a babát, és nekem adta. Papírma-
séból készült a feje, egyszer víz cseppent rá, nagy
bánatomra elmaszatolódott. Ezután már nem
volt olyan szép. Ezen kívül még két kedves ba-
bám volt. Az egyiket még Zernyén találtuk. An-
nak szép porcelán babafeje volt. Testvéreim tes-
tet csináltak hozzá és felöltöztették. A másikat
Juci nővérem hozta. Ezt a kis kaucsukbabát az
éjjeliszekrény alsó részének felső polcára tettük.
Péter bátyám, vagy Édesapám hozzávaló apró
bútorokat, Juci pedig fodros függönyt és ugyan-
olyan ágyterítőt készített hozzá, mint amit annak
idején neki varrt Mária nővérem.

Zabola-fűrésztelepi találkozásaim Ambrus Károly putnai és Ambrus Tamás amerikás nagybátyámmal

Ambrus Károly bácsi¹² igen rátarti ember volt.
Putna-fűrésztelepen élt feleségével, Ilka nénivel.
Volt ott egy üzletük és két fiuk, Ambrus Károly
és Ambrus Zoltán. Ilka néni a szászrégeni állat-

Csergő Julianna, 1920-as évek
(később Ambrus Ignác felesége)

orvos húgaként iskolázott lány volt. Halála után
Károly bácsi nagyon megszelídült. Szegény sokat
tartózkodott nálunk Fűrésztelepen. Előzvegyülve
eladta putnai üzletét, és két fiával Brassóba köl-
tözött. Zolit a kézdivásárhelyi gimnáziumba ad-
ta. Ebben édesanyám segített neki azzal, hogy
elment Boga igazgató úrhoz, és kijárta, hogy
kedvezményes tandíjjal felvegyék.

Károly érettségi előtt állt. Édesapja, Károly
bácsi kivette az iskolából, elmentek egy vasgyár-
ba dolgozni. Ott Károly bácsi tüdőbajt kapott,
rozsdás vasak között dolgoztak, nem szokott
hozzá a munkához, egész életében könnyen élt,
mint jómódú kereskedő. Karcsi is megfertőző-
dött, de rajta még nem látszott a betegség.

Másik nagybátyám, Ambrus Tamás bácsi¹³
feleségével, Gizi nénivel hazajött Amerikából
Szarhegyre, hogy felvegye örökségét. Gizi néni-
ről azt kell tudni, hogy leány korában gépíró-
nő volt Pesten, abban a gyárban, ahol Tamás bácsi
dolgozott. Amikor Tamás bácsit az első világhá-
ború idején behívták katonának, ketten együtt
szöktek ki Amerikába, és ott házasodtak össze.
Megjegyzem, Amerikában Gizi néni volt az úr a
háznál. Egy alkalommal, amikor nálunk voltak
Zabolán, Tamás bácsi kihasználva a szabadsá-
got, egy demizson bort hozott Petőfalváról. Gizi
néni mondogatta neki: „megájj Tamás, ha haza-
megyünk!!!”

Tamás bácsiék szárhegyi látogatásuk idején elmentek Brassóba is, ahol meglátogatták Károly bácsit és vele dolgozó fiát, Karcsit. Látva nehéz helyzetüket, Karcsit elvitte Kovásznára, és beadta kereskedőinasnak. Így aztán Karcsi minden vasárnap Bözsi nővéremmel eljött hozzánk Zabola-fűrésztelepre. Egyszer Tamás bácsi elment halászni Karcsival. Permetezett az eső. Karcsi azt mondta, esik az eső, megázunk. Tamás bácsi azt felelte, nem eső ez, csak permet. Karcsi ekkor megázott, és a benne lappangó tüdővész elvitte, 19 vagy 20 éves lehetett.

Hazaköltözünk Szárhegyre

Édesapám egyre gyengébb lett. Bözsivel, aki minden vasárnap hazajött Kovásznáról, tervezték, hogy most van pénze, hazamegy Szárhegyre. Velünk jön Bözsi is, és kereskedni fognak, gazdasági eszközöket vesznek, és azt eladják a gazdáknak, meg ehhez hasonló dolgokon képzelődött. Azt mondta, székely ruhába öltöznünk mindnyájan, és úgy fogunk a templomba járni vasárnaponként. Rám egyszer megnehezített, mert amikor hívott, és nem mentem mindjárt, azt gondoltam, most már megtehetem, én főzök, tartom rendben a házat. Éppen nagymosáshoz készültem, válogattam szét a ruhákat. Az is lehet, hogy nem is haragudott rám, csak szóttalan volt, rágódott a jövőn. Én akkor, 1932-ben, 14 éves voltam, a Pubika 15. Nagyon udvarolt nekem, azt mondta, ha megnövünk, elvesz feleségül. Elköltözésünkkel nem tudtam elbúcsúzni tőle, amikor elköszönni bementem hozzájuk, nem volt otthon.

A költözés

Vagont béreltünk, bepakoltunk. Édesapám a nyitott vagon ajtajába ült, nézte a tájat. Mi úgy tettük a díványt a ládák tetejére, hogy a vagon ablakán kiláttunk. Így költöztünk vissza Szárhegyre. Ott már várt édesanyám, aki Botfaluból érkezett, ahol Marcsa nővéremnek segített elsőszülött kislányának, Nellinek a gondozásában.

Béreltünk egy kétszobás házat, Ambrus Róza néniék házával szemben. Róla és Félix bácsiról írtam már fent, a Borszékről tett kirándulás kapcsán.

A patak követett bennünket. Fűrésztelepen is egy kis patak folyt a házunk előtt. Úgy volt itt is.

Engem, a jövevényt kislányt, szívesen fogadtak a nagylányok. Szárhegyen két templom volt, mind a kettő katolikus. Az egyik a barátok temploma, a másik plébániatemplom. Valamikor iskola is tartozott a barátok kolostorához, oda járt Édesapám. Az egy elsőrendű iskola volt, de hogy mi-

lyen rangú-rendű, azt nem tudom. Mindenesetre Édesapám sokat olvasó ember volt, amit tudok, tanultam, vagy tőle örököltem. Édesanyám nem sokat olvasott, nem ért rá a sok gyermek és viszontagság közepette. Szabadidejében nekünk varrt, rendezte a ruháinkat, hogy mindig frissen vasaltak legyünk.

Először a barátok templomában tartott misén vettem részt. A templom előtt állt a lánykoszorú, az volt az alkalom arra, hogy mindenki szépen felöltözve megmutassa új ruháját, találkozzanak, beszélgessenek egymással. A legények és a leányok a templom előtt várták a nagymisét. A férfiak és az asszonyok kismisére mentek, mert főzni kellett az ünnepi ebédet. Abban az időben még igazi ünnep volt a vasárnap.

Róza néninek elmeséltem, kikkel ismerkedtem meg. Sok szép leány lakott ott. Közülük is kiemelkedtek a Tózsér lányok. Azt mondta, jaj, azokkal ne barátkozz, nem hozzád való, most jöttek haza Bukarestből. A Zöldi lányok! Jaj, azokkal se barátkozz, azok sem hozzád való.

Nem hallgattam rá. Kedvesen viselkedtek, ezért – bátyámhoz hasonlóan – barátkoztam velük. Persze Péter szép diák volt, gondolom, azért is volt olyan kapós a 16–17 éves lányok körében.

Na, mondta Róza néni, a kántor lányai, azok már igen. Ők tetszettek Róza néninek. Hárman voltak. Az egyik Tusi, tanítónő, az nagy volt hozzám, a másik lány, Mancsi, szintén. A harmadiknak, Jutkának, Péter udvarolt. Jutka ritkán volt otthon, varrni tanult Gyergyószentmiklóson. Akkoriban egy magyar lánynak más lehetősége nem nagyon akadt, mint az, hogy varrjon, vagy bolti eladónak menjen. A románok leszűkítették az elhelyezkedési lehetőségeket. Aki keresni akart, az elment Bukarestbe szolgálni. Helyben nem tudták, csak sejtették, mivel foglalkozott a szép ruhákban hazatérő lány. Aztán az okosabbak, akiket nem rontott meg a nagyváros, hazajöttek, és a spórolt pénzükkel férjhez mentek. Aki nem volt okos, az betegséget is hozott, és nem ment férjhez, mert híre ment, és kerülték a legények.

Egyszer a szomszéd lány odajött hozzám – akkor 14 éves voltam –, hogy hívat egy fiatalember, menjek ki. Kimentem, a fiú azt mondta, hogy ő Ferenczi Gergely. Hívott, menjek vele sétálni. Én zavartan feleltem, én még kislány vagyok, nem szoktam fiúkkal sétálni, és beszaladtam. A Szárhegy főterén lévő fűszerüzlet tulajdonosnak volt két lánya. Ez az üzlet a fiatalok találkozóhelye volt. Eladás közben csevegtek, bolondoztak. Amikor ide bementem, irulva jöttem ki, mert a fiúk néztek, és én igyekeztem minél hamarabb kijutni onnan.

Aztán megjött a bátorságom, több fiút bemutattak. Ott az volt a szokás, ha ment az ember

valahová, csatlakoztak hozzá, és hazakísérték. Velem is megtörtént. Be a házba nem hívtam senkit, így csak a kapuig kísérték.

Emlékeim Édesapám utolsó hónapjairól és haláláról

Szárhegyre történt visszaköltözésünk után erőt vett rajta a betegség. Vízkórságot kapott, azt mondta az orvos, addig él, amíg a víz el nem éri a szívét. Amikor betegen feküdt, és beküldött édesanyám tüzet gyújtani, mindig olyan szomorúan nézett rám, és mindig azt mondta, mi lesz ezzel a szeleburdi kislánnyal? Korábban azt is mondogatta, hogy öregségére én leszek a vigasza. Térdére ültet majd, és úgy fogok énekelni neki. Erről beszélt ugyan, de soha nem ültem a térdén, nem voltunk érzelmesen nevelve, akkor ez nem volt szokás, keményen az életre neveltek. Kártyázott velünk, vagy hívott, segítsünk fát fűrészelni. Ha délután lefeküdt, vakartuk a fejét, hátát, szerette, ha matatunk rajta. Azt mondta, ha látod, hogy alszom, elmehetsz, aztán úgy tett, hogy alszik már. Akkor óvatosan kimásztam a háta mögül, csendben nyitottam az ajtót. Amikor már majdnem kint voltam, utánam szólt, nem alszom még. Így incselkedett, de nem babusgatót soha. Szerettem beteg lenni, mert akkor körülöttem szorgoskodtak, és ez jó volt.

Most, hogy Édesapám beteg volt, néha odahívott az ágyához, hogy dörzsöljem meg a lábát. Ijedten láttam, milyen fényes és dagadt, ha rátettem az ujjam, ott maradt a helye. Borzasztó volt.

A rokonok vasárnaponként körülülték az ágyát. Az ágyban felültetve beszélgetett a testvérekkel. Egyszer csak hátrahajtotta a fejét, és kiadta lelkét.

Ekkor éppen kint hintáztam unokatestvéremmel, Zolival, Károly bácsi fiával. Eközben tudtam meg, hogy meghalt Édesapám.

Igy lettem 1933-ban félárva.

Jöttek haza a rokonok a temetésre. Az volt a szokás, hogy a hozzátartozók kendőt kötnek, édesanyám is vett egyet, de életében nem viselt kendőt, igen rosszul állt neki. Ezért Juci nővéremék rábeszéltek, hogy ne kendőben legyen, hanem gyászfátyolos kalapban.

A temetésen mindenki könnyezett. Azt láttam, hogy engem néznek a helybeliek, és én nem tudtam sírni. Akartam ugyan, mert láttam, ezt várják tőlem, de nem tudtam, csak álltam száraz szemmel. Aztán a gyászmisén ájultan estem ki a padból, akkor elvittek Teréz nénihez, aki babusgatót, ápolt. Ott magamhoz tértem. Abból a házból, ahol apám volt felravatalozva, el kellett költöznünk, mert nem tudtam ott aludni többé. Ha elaludtam, Édesapám koporsóját láttam, és azt, hogy feltámadt, és újra temettük.

Czirok Ferenc: Ébredő fény

Másik házba költözünk

Ferencz Vilmoséknak a vasútállomáshoz közel lévő, zsalugáteres házának utcai részébe költöztünk. Nagyon szerettem ott lakni. Esténként kártyáztunk Vilmos bácsival és feleségével, Rózsika nénivel. Péter bátyám mindig Vilmos bácsival, én meg Rózsika nénivel voltam párban. Általában sírva mentem haza, mert mindig veszítettünk. Azt mondtuk, hogy a fiúk csálnak, azért nyernek. Édesanyám akkor eldugta a kártyát. Azt mondta, veszekedtek, nem adom oda. Aztán minden este újra csak kártyáztunk.

Vasárnap leeresztett zsalugáteren lestem a legényeket, leányokat. Mentek a vasútállomásra, vonatokat nézni. Ez akkor jó szórakozás volt. Onnan figyeltem húsvétkor azt is, hogy járnak a fiatal emberek locsolkodni. Úgy szerettem volna, ha hozzánk is jönnek, de Péter bátyám két diák barátján kívül más nem mert bejönni.

Édesanyám visszahúzódva élt. Tiszteletben tartották.

Eszünkbe sem jutott akkor, hogy milyen fiatal még az anyánk. 46-47 éves lehetett, amikor özvegyen maradt. Az élet megtörte, de még mindig szép, nem magas, egyenes tartású asszony volt. Azt mondták róla, hogy „ringó járású”. Általában feketében járt, jól állt a fehér arcához, de koránál idősebb benyomást keltett. A rokonokon és Czimbalmosékon kívül máshoz nem járt el.

Gergely bácsi adott egy hold földet, megmunkáltuk, krumplit vetettünk bele. Aztán ezt visszaadtuk, fölösleges volt nekünk egy hold krumpli, eladni úgysem lehetett, mindenkinek volt földje.

Egyszer el akartunk menni a csíksomlyói búcsúra. Tanultuk a „Lengyel László jó királyunk” című kórust. Gyergyószentmiklósról mentünk összejárásra. A búcsúra székely ruhában szeretnénk volna menni. Ezt a románok nem engedték, így otthon maradtunk. Teréz néni gyalog, zászló alatt mindig elment a búcsúval.

Csizrok Ferenc: A tavasz lendülete

Később a Leányegylettel, élőkösorúval vagy hogyan nevezik, készültünk egy fellépésre. A próbákra elmentem, amikor vasárnap délután sor került az előadásra, éppen vendégség volt nálunk. Nyegléskedtem, hogy ráérek én még menni az előadásra, úgyis odaérek, tettem magam, hogy mennyire nem érdekel a szereplés. Szépen le is késtem. Aztán többet nem hívtak szerepelni.

Igazuk volt.

Voltak hozzám korban illő barátnőim is. Ilyen volt Keresztes Annuska, aki később, 1946-ban, amikor ismét Románia része lett Erdély, öngyilkos lett.

Aztán volt egy 12 éves kislány, akit szintén Annuskának hívtak. Nővére apáca, bátyja pap volt. Ő mondta meg nekem, hogy miként születik a gyermek. Addig csak valami sejtésem volt erről. Édesanyám csak azt kötötte a lelkemre, ne engedjem meg senkinek, hogy itt meg ott megfogjon. Ehhez is tartottam magam. Azt mondta, a férfiak olyanok, ha odaadjuk a kisujjunkt, az egész kezünket akarják. Megértettem, és vigyáztam magamra.

Azért sokat aggódhatott értem, de én megértettem, hogy szegény leánynak a tisztesség a hozománya, így mondták akkoriban, és ehhez tartottam magam.

Jegyzetek

¹ Ambrus Karolina (Lina), Szárhegy, 1882 – Marosvásárhely, 1966. Első férje Márkus Zoltán, második férje Lengyel Gerő, Tölgyes, 1882 – Borszék, 1943.

² Márkus Jolán (Joli néni), Borszék, 1910 – Debrecen, 1990 (?). Férje Takács Emil, Kolozsvár – Ráckeve, 1970 (?)

³ Lengyel Ilona (Ilus), Borszék, 1912 – Budapest, 1984. Férje Kóbori Mihály, Marosvásárhely, 1907 – Budapest, 1972.

⁴ Lengyel Olga (Olgi), Borszék, 1920 – Marosvásárhely, 2006. Férje a szerző bátyja, Ambrus Péter, Battonya, 1916 – Marosvásárhely, 2009.

⁵ Lengyel Malvin (Juli), Borszék, 1922 – Ajka, 2015. Férje Lakatos László dr., Szilágycseh, 1924 – Ajka, 2015.

⁶ Ambrus Péter, Gyergyószárhegy, 1871 – Gyergyószárhegy, 1933. Felesége Polgár Anna, Alba Carolina (Gyulafehérvár, Alsó-Fehér vármegye), 1886 – Marosvásárhely, 1947. Gyulafehérvár szabad királyi város erődje az 1715–1738 között épült Alba Carolina citadella, Erdély korabeli katonai központja.

⁷ Ambrus Ignác, Szárhegy (Borszék?), 1891 – Marosvásárhely, 1982. Felesége Csergő Julianna, Szárhegy, 1895 – Borszék, 1962.

⁸ Ambrus Rozália (Róza néni), Szárhegy – Gyergyószentmiklós, 1968. Férje Balogh Félix.

⁹ Ambrus Gergely, Szárhegy. Felesége Teréz.

¹⁰ Teréz néni a szerző apai nagyapja (Ambrus Alajos, Gyergyószárhegy, 1839) feleségét, Horváth Karolinát (Gyergyóalfalu, 1851 – Gyergyószárhegy) ápolta.

¹¹ Ambrus Julia (Jula néni), Gyergyószárhegy – Gyergyószárhegy. Férje Bartalis József.

¹² Ambrus Károly, Szárhegy. Felesége Ilka, Szászrégen.

¹³ Ambrus Tamás, Gyergyószárhegy, 1888 – Florida, USA, 1960. Felesége Gizi.

Sajtó alá rendezte, és jegyzetekkel ellátta a szerző jogutódja, dr. Bárdos István. A következő (5.) rész eseményei: A szerző nővére, Marcsa, akit első gyermekük megszületését követően Máriának szólítottak, férjével és leányukkal, Nellivel, a partiumi Révre költöztek, és következő gyermeküket várták. Szükség volt a segítségre, így húga, Mancsi (a szerző), náluk marad egy időre. Megszületik Mária második gyermeke, Olariu Victoria, becenevén Tuli. Mancsi ellátja a háztartást, segít szüléséhez kapcsolódóan trombórist kapott nővérének. Leírja a keresztlőt követő családi ünnepséget, amelyet Mária és Vasile (Laci) csaknem tragédiával végződő családi perpatvara követ. Közbeavatkozásával megakadályozza, hogy Laci revolverével lelője Máriát. Megismerkedünk Mancsi udvarlóival, első komoly kérőjével, barátnőivel, mindennapi életével. Egy év elteltével, 1934-ben, hazamegy Szárhegyre, ahonnan kevéssel utóbb özvegy édesanyjával és Kovásznáról időközben hazatért nővérével, Bözsi-vel együtt Marosvásárhelyre költözik. Bátyja, Péter, ekkor már nem Kézdivásárhelyen, hanem Marosvásárhelyen tanul, és internátusban lakik. Bözsi kötőgépet vesz, és babaruhákat köt, Mancsi varrni tanul, és egy varrodában dolgozik Marosvásárhelyen. Így egészíti ki édesanyja özvegyi nyugdíját, amelyből napi kiadásait fedezik. Nővére, Juci, jó testvérként segíti őket mindennapi problémáik megoldásában.

A közszolgáló városi lapért – miként tovább?

(Adalékok az EVID történetéhez – 3. rész)

Az Esztergom és Vidéke első alapításától mostanáig eltelt 116 esztendő alatt a lapgyűjtemény 75. évfolyamához ért, ami közel tízezer(!) lapszámot jelent. A megjelent számok, évfolyamok bizonyítják: a mindenkori szerkesztők tudatosan és felelősen törekedtek a városi polgári értékek befogadására, felvállalva a különféle helyi érdekek képviselését is, hogy mindezek egyeztetésével közösségformáló szerepet teljesítsen. Az egész város érdekében, egy pártállástól független, humanista, polgári értékrend alapján, a múltat a jövő számára megnyitó, szervesen folyamatos, megőrizve-fejlesztő, emberközpontú városépítés programjával. Ezen az alapálláson, ha úgy tesszük stratégián, nincs mit változtatni. A taktikai elemek közül a rendszerváltás időszakában hatékonynak bizonyult rétegcélzást – a véleményformáló értelmiséget – azonban újra kell gondolni, figyelembe véve az olvasók tényleges rétegződését. Ez viszont csak úgy érhető el, ha ezen rétegek a szerkesztés munkájában is szerephez jutnak. A szerkesztői-alkotói munkában azonban nem elegendő egy-egy szakterület alapos ismerete, ennek párosulnia kell újságírói készségekkel is. Csakhogy újságíró iskolára, vagy legalább tanfolyamra nem mindenki vállalkozik. Ezért dolgozatunkban szükségesnek tartjuk néhány alaptechnika ismertetését is.

Amikor a dolgozat témáját javasoltuk, még nem gondolhattunk arra, hogy maga a képviselő-testület is fontosnak tartja a város lapjának továbbfejlesztését, igényli egy olyan távlati koncepció kidolgozását is, amely a jelenlegi pénzügyi adottságok között nem kerülhet ugyan még a megvalósítás stádiumába, de bizonyos lépéseket előrevetíthet, modellezhet.

Ez év elején a képviselő-testület Kulturális, Idegenforgalmi és Sportbizottsága három alkalommal foglalkozott a lap sorsával: meghallgatta a főszerkesztőt, a kiadót és véleményeket gyűjtött be az olvasóktól. Mindezeket összevetve megállapította, hogy társadalmi igény mutatkozik a lap tartalmi, kiadói munkájának megújítására:

- a) jelenleg kapott és megszerzett pénzügyi forrásokkal, személyi feltételekkel nem biztosítható a lap további fejlődése és a szélesebb réteigényeket is kielégítő fejlesztése;
- b) a kiadói tevékenységgel megbízott Gran Tours Utazási Iroda, az adott gazdasági kondíciók

Czirok Ferenc: Dzsungel

mellett, nem tudja biztosítani a kiadói munka alábbi feltételeit: szponzori reklámok szervezése és a lap lényegesen szélesebb körű terjesztése.

Ezért a bizottság „szükségesnek tartja a lap szervezeti-személyi és részben tartalmi feltételeinek a gyakorlatban való módosulását”, és ennek eredményeként a következőket szeretné:

- „aktuálisabb, frissebb, szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is számot tartó írások arányának javulása, növelése;
- a terjesztői hálózat kiszélesítése;
- szponzorok körének kialakítása;
- a hirdetésszervezés kialakítása.

A fentiek indokoltá teszik a lap személyi és kiadói hátterének módosítását, újragondolását.”

A bizottsági előterjesztést a képviselő-testület 1995. március 2-i ülése, indulatoktól sem mentes vita után, módosításokkal, elfogadta, határozatában szakbizottságot állított fel a meghirdetésre kerülő főszerkesztői státusz betöltésére jelentkezők elbírálására, valamint a költségvetésben egymillió Ft-ot különített el az újság számára, „tekintettel arra, hogy a lap ezután is részben társadalmi aktívákkal, részben eseti megbízású, tiszteletdíjas munkatársakkal készülne.” Az előterjesztés a heti megjelenést, finanszírozási gondok miatt, kéthetenkéntire javasolta módosítani, meghagyva: „A hetenkénti megjelenés a stabil szponzori, hirdetési és előfizetői bázis megjele-

ESZTERGOM és VIDÉKE

1995. december 21. *

POLGÁRI LAP

*

51-52. szám

Lapunk árusító helyei:

- a Gran Tours utazási irodában
(Széchenyi tér 25.)
- az Arkád Dohányboltban
(Rákóczi tér, Árkádos ház)
- a Hírlap boltban
(Piac Mal Üzetház)
- a Bánomi lakótelepi totózóban
- a Babits Mihály Városi Könyvtárban

Ára: 48 Ft

Meghiitt karácsonyt és békés, boldog új esztendőt!

Gondolatok 1995 karácsonyán

Az ünnep attól igazán ünnep, hogy annak érezzük. Megkülönböztetjük az előtte lévő napoktól, és elhatároljuk az utána következőktől. A karácsony valamennyi ünneptől eltér előkészületeiben, időtartamában, de elsősorban a bennünk élő emlékek gazdagságában. Mindenkinnek vannak karácsonyi emlékei.

Gyermekeim hajdani kedvenc meséjőse, a kis gyufaúr lány is ünnepet csinált magának a Szentestén, hiszen az elesettek, a betegek, a szegények is vágytak a szeretetre, a bensőséges hangulatra, a fényre. A kislány a gyufakészletét égette el lassanként, hogy lángjával melegedve, visszamerengve a boldogabb karácsonyokra, a felvillanó gyufák fénykörében halott édesanyját láthassa újra. Reggelre csak az elégett gyufaszálak és az arcára fagyott mosoly jelezte, hogy boldogan halt meg, míg mások ünnepeltek.

A SZERETET JEGYÉBEN

A Népjóléti Minisztérium Esztergomi Gyermekotthonában a közelgő karácsonyi ünnep alkalmából több rendezvényre került sor.

December 13-án egésznapos farszínházat szerveztek a gyermekotthonban élő leányok számára.

A délelőtti folyamán – a karácsonyi hangulat és a szeretet jegyében – hat helyszínen „alkothattak” kisebb-nagyobb ajándékokat, dekorációkat.

Tübbek között mézeskalács-fenyődíszeket sütöttek, papír- és textildíszeket, hóbokot, adventi koszorúkat, üdvözlő lapokat készítettek, karkötőt és hajpántokat szöttek.

A program folytatásaként délután az intézetben működő *Vadvirágok* Alapítvány meghívására az *Animals Cannibals* együttes adott élő koncertet.

December 14-én a *Család Misszió* tagjai – három amerikai és három magyar fiatal – rendkívül nagy sikerrel tartották meg zenés előadásukat a gyermekotthon lakóinak.

nésével újra visszaállítható.” A testület ezt a javaslatot visszalépésként minősítette, nem is fogadta el.

A bizottsági előterjesztés szakmai (szerkesztői -kiadói) szempontból egy sor ellentmondást tartalmaz, amelyek felfedése nélkül továbblépési program nem készíthető. Melyek ezek az ellentmondások?

A *heti megjelenés fenntartásával* (a kéthetiről nem is szólva) frissebb újságot nem lehet szerkeszteni. Heti kétszeri megjelenéssel természetesen már frissebb lehet (az „első” alapítású lap is többnyire heti két alkalommal jelent meg, de tudunk heti háromszori jelentkezésről is).

Támogatókat (szponzorokat) abban az esetben lehet „szerezni”, ha az anyagilag nekik is megéri, illetve, ha olyan szolgáltatást kapnak, amely személyüket, vállalkozásukat előnyös színben tünteti fel, azaz „reklámot csinál”. Kérdés: a lap elkötelezettsége ilyen irányban meddig terjedhet?

A *hirdetésszervezés*. A városban három, a vonzáskörzetben további három reklámújság jelenik meg heti egy-egy alkalommal, általában hétvégén. Tömegkommunikációs szakemberek felmérték: a hirdetést a hirdetések vonzzák. A heti megjelenésű hirdetési újságokat a heti kétszeri megjelenésű újságok konkurálhatják, semmiképp egy polgári hetilap. Legfeljebb „imázszerősítő-fenntartó” hirdetésekre lehet számítani. Természetesen a helyzet azonnal megváltozik a heti kétszeri megjelenés esetében.

Az *újságírás*. Társadalmi aktívakkal, eseti megbízású munkatársakkal. A félállású főszerkesztő és a városháza sajtóreferense írni is fog, vagy csak az „aktíva” kéziratát gondolozza?

Kérdés még: laptervet, tördelőtűkröt, korrek-túrát eseti megbízás alapján végzik? A kérdés nem teátrális: a lapot eddig belülről alakító műhelyről ugyanis az előterjesztés olyan szövegkörnyezetben szól, ami arra utal, nincs rájuk többé szükség: „A Bizottság értékelte és elismerte az Esztergom és Vidéke szerkesztő-gárdájának és kiadójának eddigi tevékenységét, a lap érdemeit.” Sokkal egyértelműbb a testületi határozat: „az Esztergom és Vidéke főszerkesztőjének, szerkesztőbizottságának és kiadójának megbízatását 1995. április 20-i hatállyal lejártnak nyilvánítja.” Képviselői indítványra (Pál Anikó) a mondatot még ezzel egészítették ki: „és eddigi munkájukért köszönetét fejezi ki.”

Társadalmi igény. A lap decemberi utolsó számában kérdőívet talált az olvasó. A véleményalkotás jogával közel százan éltek. Egyetlen olyan ívet sem talált a szerkesztőbizottság, amely arra utalt volna, hogy a lap stratégiáját, taktikáját, szerkesztési koncepcióját, úgy ahogy van, félre kell dobni. Nyert ellenben számtalan ötletet, javaslatot, amit hosszútávú elképzeléseiben megvalósítani tervezett. További fejlesztési javaslataink ebből a forrásból bőven merítenek.

Sajtó alá rendezte Filemon Béla. A szerző 1996-tól volt az Esztergom és Vidéke 1986-tól 2007-ig kiadott új sorozatának főszerkesztője. A 2007 januárjában megjelent három (ebből az 1–2. dupla) számban már nincs senki főszerkesztőként feltüntetve. A következő számunkban folytatjuk Bencze Csaba Attila feljegyzéseinek közlését.

Túlparti könyvespolc

Vércse Miklós mesekönyv fordítása

Már megint? – kérdezheti magában a kedves olvasó. Mert hírt adunk róla: frissen, színesen, üde borítóval jelent meg az idei Ünnepi Könyvhétre a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE) és a Csemadok Párkányi Alapszervezete kiadásában Peter Ďurkovský zsolnai író, költő *Szilvi bolyongásai* című mesekönyve Vércse Miklós fordításában. Illusztrátor: Farkas Viktória, magyar–képzőművészet szakos tanár Nagymagyarból (Dunaszerdahelyi járás).

Az alkotógárdából elsőként említem a szerkesztő-műfordítót, aki 2004 óta tartja ébren mesekönyv fordításaival magyar nyelvű olvasó- és értékelőközönségét. Irodalmi munkásságának ugyanis ez az egyik szála. Az *Esztergom és Vidéke* 2004. január 22-i számában a Népek meséi sorozatban kiadott *Mióta van eszük az állatoknak* (AB-ART Könyvkiadó, Pozsony, 1999) és a losonci Plectrum kiadónál 2002-ben megjelent *A Nap leánya* című mesekönyveit mutattam be, majd *A majomkirály – Fülöp-szigeteki népmesét* (Vércse Miklós feldolgozásában, AB-ART, 2006) a 2006. december 21-i karácsonyi búcsúkiadásban.

Fordítónk következő mesekötetének, a Szlovák népmesék szakszerű, szépirodalmi elemzése pedig 2010-ben bekerült a gyermekirodalom nemzetközi forgatagába. Az MBKKE ugyanis az EU „Európa a polgárokért” programjának nyertes pályázatával ötrészes nemzetközi konferenciasorozatot tartott 2010 szeptemberétől 2011 márciusáig magyarországi, szlovákiai és szlovéniai helyszínekkel. Célszerűnek és méltónak véltem előadásom megírásához a kitűzött cél szerinti tudományos feldolgozást. Ehhez másfél évtizednyi gyermekirodalom-tanítási tapasztalatot és szépirodalmi doktori vizsgám témakörét (A gyermek- és ifjúsági irodalom esztétikai-metodikai és ismeretközlő funkciója) is felhasználtam. Előadásom és írásos tanulmányom címe: A mesék összekötő szerepe a népek közéletében. Vércse Miklós: Szlovák népmesék. Megjelent a *Nemzetiségi iskolák Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában* című, magyar–olasz–szlovák–szlovén négy nyelvű kötetben (MBKKE, Pilisvörösvár, 2011. 97–99.), CD-n és online is: <http://muravidek.eu/wp-content/uploads/2015/01/nemzetisegi-isk-online-teljes.pdf>

Utaltam azokra a külföldi, neves kutatószemélyiségekre, akik a XIX. és XX. században a meseelmélet tudományos alapjait lerakták.

Az évszázados fejlődés és a műfaji változások elemeit azonban akár a most következő értékelésben is nyomon követhetjük szerzőnk és fordítónk legújabb munkájában.

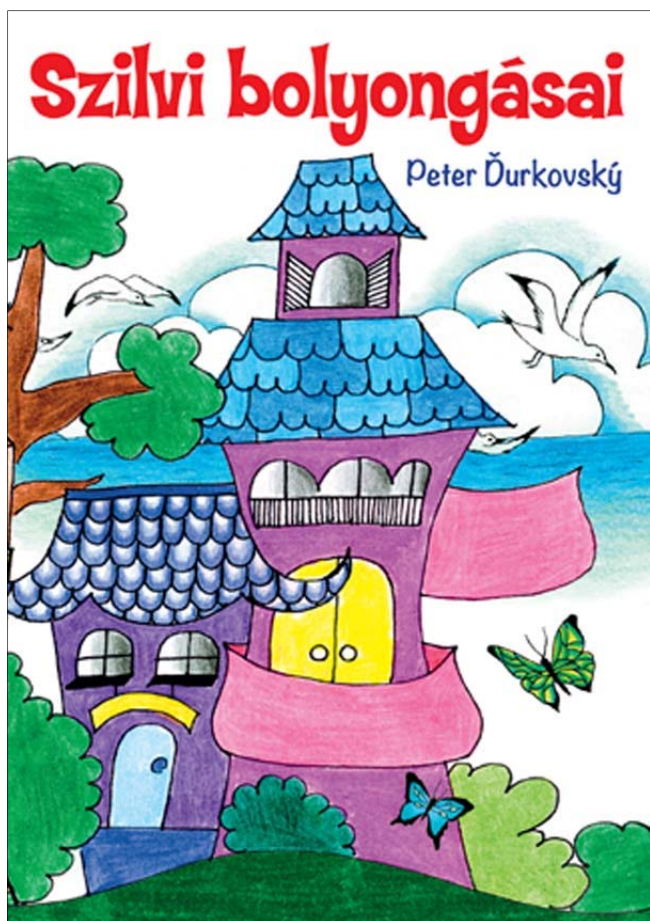
A *Szilvi bolyongásait* már ismerheti az olvasó, három részletben jelent meg az Esztergom és Vidéke 2015/3, 2015/4 és 2016/1-es számaiban. A főhős tíz év körüli, nagy szemű, kicsi, mai, kíváncsi lány. Legalábbis ilyennek képzelte az illusztrátor. Látjuk is a lánykát már a második színes képen (6. oldal). Az irodalmár szerző pedig a hősnőt a meseszöveg harmadik mondatában bukfences mesefordulattal, furcsa módon, furcsa világokba viszi. Ez a világszintér valós is, meg nem is. Azonnal megjelenik itt a mai mesék egyik jellegzetes tulajdonsága, a realitás. (Ezt kortárs mesének is nevezik.) Mert létezik lakás, város, cirkusz és tenger. A csodadolgok pedig a régebbi mesékből örökölt személyekből, varázss- és vándormotívumokból, bolygónk világának lehetetlenségeiből keverednek össze a valósággal.

A leányka emberi tudattal és ésszel, de galambként röpdös a világban, a dzsinn a nappali szoba lámpájából bújik elő, a halak énekelnek a sós tengerben. Szilvi időnként más, régebbi mesék hősévé válik. Gyufaárus lányka lesz. A gonosz mostoha helyett a tükre előtt szépelgő lánnyal találkozik, és segít a családnak kihúzni az ormóttan répát a földből. A ragadozó, csipkedő madarak pedig a görög titánról, Prométheuszról mesélnek neki. Na, de olyat ki látott, csodálkozik Szilvi, hogy egy keleti uralkodónak három felesége legyen? És ez itt a rejtett szerzői cél: ismerd meg, értsd meg, milyen a felnőttek valóságos világa. Szerezz tapasztalatot! Ismerd meg önmagadat is, mert mindenre majd neked kell választ adnod! A rövidre szabott résztörténetekben Szilvi találkozik álszegényekkel, jószívű állatokkal és emberekkel, csalárdassággal, hamis alkudozókkal és hazugokkal, uralkodni vágyó ostobákkal. Rejtett utalásokat találunk a környezetvédelemre, a felelősségvállalásra. Sőt, még a szerelem kétféle, jövőbeni ígérete is felvillan: a boldogságé és a csalfaságé. A könyv három nagyobb fejezetre (mesére) oszlik, és mindegyik végén egy-egy bölcs ember, felnőtt vagy varázsló tanácsolja a megoldást az ismeretszerzéshez és a személyiség fejlesztéséhez. Műfajilag a cirkuszos kalandozás leíró jellegű. Fordítónk gazdag és változatos szókincse jól érvényesül: élőképek jelennek meg előttünk a színes rajzok mellett. Szilvi későbbi, önálló bolyongásait párbeszéderek oldják fel mind a szárazföldön, mind a tengerben. A vízi világban még életveszélybe is kerül. A gyilkos kedvű cápát azonban végtelen mohósága és telhetetlen falánksága megöli. Vigasztalásul az okos gömbhal és a bölcs polip életrevaló és védekező taná-

csokkal látja el Szilvit, aki halacskából újra ember szeretne lenni..., és aki felébred... Gondolhattuk ugye, már az elején, hogy ez az egész csupán egy álom?

Ehhez a színes álomhoz Farkas Viktória igen kontúros, többféle színskálában ábrázolt álló- és mozgóképekkel eleveníti meg a szerző elképzelt mesevilágát, az alakokat, a színtereket, az épületeket. Ezeknek a színes képeknek egyike került a könyv figyelmet keltő címlapjára. A szerző-író stílusának jellegzetessége, hogy könyve pedagógiai célzatosságait gazdag fantáziával szépséges nyelvi köntösbe rejti.

Fordítónk érdeme pedig az, hogy mindezt saját, gazdag meseszókincsével magyar nyelvű olvasóközönségének, kicsiknek és nagyoknak, szívből-szeretéből átadja, Köszönjük!! Várjuk a következő mesekönyvet!!

Peter Ďurkovský: *Szilvi bolyongásai*, szlovákból fordította Vércse Miklós, illusztrálta Farkas Viktória. MBKKE – Csemadok Párkányi Alapszervezete, Pilisvörösvár–Párkány, 2016. Méret: A4, 32 oldal, képménytáblás borító.

Bangó Miklós

Nyári alkotótáborok

Kedves Vendégek, Szülők, Gyerekek! Szeretettel köszöntök mindenkit, akik eljöttek a mai rendezvényünkre. A horvátországi és pilisszentléleki tábor alkotó gyerekeinek képeit láthatjuk a falakon. Az alkotótáborokat Ruda Gábor szervezte. A pilisszentléleki táborban harmadmagammal, Kulcsár-Elek Csillával és Kis Lucával foglalkoztunk a 28 résztvevővel. 6-tól 13 évesig minden korosztály megtalálható volt a gyerekek között, de egy 4 éves kislány is aktívan részt vett a tábor életében. Célunk az volt, hogy a gyerekek pihenjenek, szórakozzanak, de emellett folyják az alkotómunka is, fejlődjön a gyerekek vizuális képessége. Szép környezetben, tájban dolgoztunk. Sok rajzos és festési témát találtak, amelyeket képeiken rögzítettek. Segítséget kaptak abban, hogy fejlődjenek, hogy tehetségük kibontakozzon.

Megtanultak rajzos szemmel látni, érzéseiket, gondolataikat képekben kifejezni. Jó közösség alakult ki, jó volt együtt dolgozni velük. Képeiken sokféle témát láthatunk:

Így pl. tájképeket, fákat, házakat, virágokat, színhangulatokat, absztrakt kompozíciókat, síkformákat, kollázsokat. Ez utóbbi új volt számukra, de tetszett nekik. A különböző anyagokból, természeti formákból, eszközökből, tárgyakkal egyszerű kompozíciók, kollázsok készültek. Élmeny volt számukra az, hogy festéssel, ragasztással, szögeléssel is lehet képet alkotni. Térplasztikát is! Az alkotófolyamat során sokféle technikát ismertek meg, illetve alkalmaztak. Pl. ceruzát, tollakat, nyomatokat, pasztellt, zsírkrétát, temperát, ragasztást színes papírral stb. Jó hangulatban, örömmel alkottak. Ezt segítette a szép idő is. Sokat tanultak ez alatt az egy hét alatt. Bizonyítják ezt a kiállított munkák is. Csofálatos élmeny látni az alkotások szépségét, kisugárzását. Ezek őszinte, nyílt gyermekmunkák. Benne van a lelkük, érzésük, gondolatviláguk. Ezért szépek a gyerekalkotások. Ezek tiszták, őszinték és igazak. Szép a zene, a szó, de a legszébb a vizuális kifejezés, a kép.

Az iskolában a rajzórák száma kevés. A gyerekek többet szeretnének, ezért kell több foglalkozás: rajzsakkörök, alkotótáborok! Fel kell fedezni a tehetséges tanulókat és foglalkozni kell velük! Ez fontos a szülőknek és tanároknak egyaránt. Köszönet a szülőknek azért, hogy lehetővé tették a gyerekek részvételét a táborban. A gyerekeket dicséret illeti. Szorgalmasan dolgoztak, szép alkotások születtek, amelyek önmagukról, önmagukért beszélnek. Gratulálok minden gyerekeknek a nagyszerű teljesítményhez!

A. Bak Péter

Művészcsaládok IV.

Kaposi Antal (1908–1978) festőművész és családja: Kaposi Endre (1939–), Kaposi Tamás (1966–1991)

Kaposi Antal (Nagykanizsa, 1908. január 3. – Budapest, 1978. július 15.) festőművész, tanár, Kaposi Endre apja. 1926–1930 között járt a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolára.

Mesterei: Csók István (1865–1961) és Vaszary János (1867–1939). A főiskolai oklevél megszerzése után, 1931-től Zalaegerszegen a Zrínyi Miklós Gimnáziumban volt rajztanár.

Zalaegerszegi évei során festőművészként is működött. Tanári munkája mellett a Közművelődési Egyesület által szervezett ismeretterjesztő előadásokat tartott.

Tagja volt a Dunántúli Szemle zalai szerkesztőbizottságának. Részt vett a Göcseji Gyűjtemény szervezésében. 1950-ben a zalaegerszegi pedagógiai gimnáziumba – a későbbi tanítóképzőbe – helyezték át. 1959-től nyugdíjazásáig, 1970-ig az esztergomi Tanítóképző Intézet tanára volt. Sírja a rákoskeresztúri temetőben található. Egykori iskolája, a zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium, a róla elnevezett alkotói díjjal jutalmazza tehetséges tanulóit.

Önálló kiállításai: 1960 – Tanítóképző Intézet (Véghvári Jánossal), Esztergom; 1962 – Dorog (Véghvári Jánossal); 1964 – Tanítóképző Intézet (Környei Lászlóval és Véghvári Jánossal), Esztergom; 1966 – Technika Háza, Esztergom; 1967 – Balassa Bálint Múzeum, Esztergom; 1969 – Művelődési Ház, Esztergom; 1979 – Esztergomi képek (emlékkiállítás), Művelődési Központ, Esztergom; 1981 – Emlékkiállítás, Tanítóképző Főiskola, Esztergom; 1999 – A három Kaposi (Kaposi Endrével és Kaposi Tamással), Duna Galéria, Budapest; 2008 – Generációk (apa-fiú-unoka), El Greco Kávéház Galéria, Esztergom; 2016 – Emlékkiállítás (Kaposi Endrével és Kaposi Tamással), Kernstok Károly Galéria, Nyergesújfalu.

Csoportos kiállításai: 1952 – Zala Megyei Művészek Tárlata (Zalaegerszeg); 1961 – Eszter-

gomi Művészek Tárlata (Esztergom); Komárom Megyei Művészek Kiállítása (Esztergom); 1963 – A Tanítóképző Intézet Művésztanárainak Kiállítása (Esztergom); 1965 – Pedagógus Képzőművészek Országos Kiállítása (Budapest); 1966 – Esztergomi Művészek Kiállítása (Esztergom); 1970 – A Komárom Megyei Képzőművészet 25 Éve, Balassa Bálint Múzeum (Esztergom); 1996 – Művésztanárok és Tanítványok Kiállítása, Zrínyi Miklós Gimnázium (Zalaegerszeg).

Kaposi Antal: Esztergomi utcakép

„Kaposi Antal legjellegzetesebb alkotásai táj és városképek. A Duna menti vidéket, Esztergom részleteit költői invencióval, posztimpresszionista szemlélettel rögzítette olajképein, akvarelljein és grafikáin... Festői életműve elég esetlegesen, nagy kihagyásokkal és stílári következetlenségekkel alakult. Legértékesebb részét az elszabadult festői közvetlenséggel fogalmazott akvarellek képezik, ezt a világot néhány olajképbe is át tudta menteni.” (Wehner Tibor)

Képekre márpedig szükség van. Szent Bonaventura szavaival élve, többek között már csak „az egyszerű emberek műveletlensége, az érzelmek tunyasága és az emlékezet ingatagsága miatt” is. A képek esetenként régi korok egyetlen túlélőiként olyan

információkat közvetítenek az utókor számára, amelyek az évszázadok során a feledés homályába vesztek.

Letűnt idők néma tanúi ők, ám hozzáértő kézben, némi szerencsével, olykor szóra bírhatók.

A művészi élmény elevensége, a festői kifejezés igazsága, a valóság képi megismerésének öröme motiválta munkásságát. Talán mondani se kell, hogy képeinek élvezhetősége nem valamiféle ízlésbeli igénytelenség következménye.

„Minden szép és igaz legegyszerűbb forrása a természet” (Réti István).

Kaposi Antal jól megnézte a motívumot, szinte látni véljük, hogy körbejárja, hogy képé szerkessze. A tudatosság nem megy a spontán lelkesedés rovására, a tájképek frissek, s amellet mégsem futó pillanatfelvételek. A korszerűséget nem lehet célul tűzni, mert erőszakolt és hamis az ilyen igény. Gyakran a korszerűtlennek tetsző művek bizonyulnak korszerűeknek egy későbbi kor megítélése szerint, egy bizonyos idő távolából, mert csak az idő

Kaposi Antal: Zalaegerszegi házak

igazolhat és értékelhet elfogulatlanul, állandósíthat fellebbezhetetlenül.

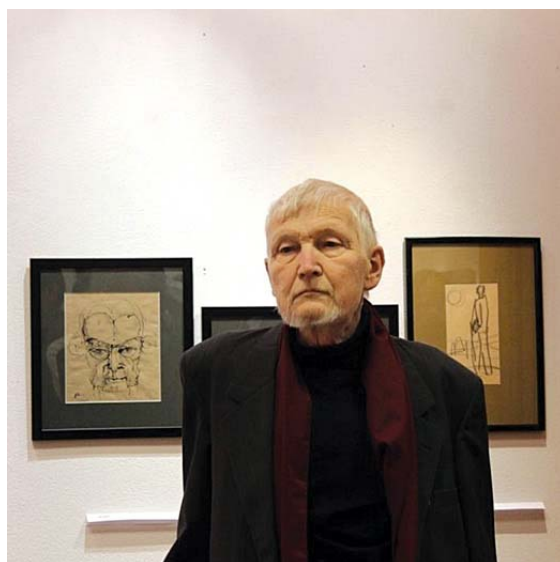
Kaposi Endre, KABA (Zalaegerszeg, 1939. január 7.) képzőművész és fotóművészeti szakíró, Kaposi Antal fia. Általános iskolai és gimnáziumi tanulmányait szülővárosában végezte, majd szakmát tanult a fővárosban. A budapesti Dési Huber István Képzőművészeti Szabadiskolában kezdte szakmai tanulmányait 1957–1959 között, Gráber Margit (1896–1993) és Tamás Ervin (1922–1996) irányításával.

1959 óta Esztergomban él. 1962-ben szerzett tanítói oklevelet az Esztergomi Felsőfokú Tanítóképző Intézetben, és tanítóként dolgozott a lábatlani 1. számú Általános Iskolában. 1962–1963 között Sárísaon, az Általános Iskolában tanított. 1964–1968 között járt a Pécsi Pedagógiai Főiskolára, ahol 1968-ban szerzett rajztanári diplomát. Soltra Elemér (1922–2013) és Kelle Sándor (1913–2003) festőművészek voltak a tanárai. 1968–1970 között Esztergomban a Botyán János Gép- és Műszeripari Technikumban rajztanárként tanított. A technikum megszűnését követően 1970-ben, pályázat útján, tanársegédi kinevezést nyert az Esztergomi Felsőfokú Tanítóképző Intézet rajz szakcsoportjába. 1971-ben fejezte be egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar filozófia szakán. 1981-től Esztergomban, az időközben főiskolává átszervezett Tanítóképző Vizuális Nevelési Tanszékének adjunktusa, majd docense lett. 1985-ben kinevezték a főiskola tudományos és oktatási főigazgató-helyettesévé, 1986-ban pedig főigazgatói megbízást kapott.

Ezt a funkciót öt éven át töltötte be. Időközben főiskolai tanári címet szerzett. 1991-ben lemondott főigazgatói címéről, de még öt éven át a Vizuális Nevelési Tanszék vezetője volt. 1995-ben rokkantsági nyugdíjba ment. Kaposi Endre 1970–1972 között az Esztergomi

Képzőművész Kör vezetője, 1968–1982 között pedig az esztergomi Zodiákus Klub egyik vezetője volt. Szervezője és vezetője volt az 1968–1974 között működő fiatal esztergomi művészek „Sigillum” csoportjának. 1970–1975 között tagja volt az oroszlanói Ötök csoportnak.

1970-ben felvették a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjába, majd alapító tagja lett a jogutód Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének (MAOE). Ez utóbbinak két cikluson át (1999–2007) választmányi tagja is volt. (Ezt a pozíciót a megyében jelenleg A. Bak Péter és Ferenczi Gábor festőművészek töltik be.) 1991-től tagja a Magyar Fotóművészek Szövetsége szakíró szakosztályának. 1991–1995 között tagja volt a Magyar Fotográfiai Múzeum tanácsának. 1991-től alapító tagja, 1991–2001 között titkára, majd 2011–2016 között elnöke az Esztergomi Művészek Céhének. Mandátuma lejártával már nem indult el a 2016. december 6-án tartott tisztújító közgyűlésen. A Kernstok Károly Művészeti Alapítvány (Tatabánya) kuratóriumának 1992-től elnöke.

Kaposi Endre képzőművész

Tanulmányúton Romániában és Csehszlovákiában járt. Képeivel, grafikáival, fotókollázsai-val 1962-től jelentkezett hazai csoportos és egyéni kiállításokon.

Kaposi Endre a rajz szakkollégium keretében a főiskolán a rajzolás-festés, a műalkotás-elemzés és művészettörténet, az esztétika valamint az ábrázoló geometria tantárgyakat oktatta. Az Országos Pedagógiai Intézet Vizuális Nevelési Tanszékének felkérésére részt vett az általános iskolai tantervfejlesztés munkálataiban, és több lektori megbízásnak tett eleget. Az Oktatási Minisztérium felkérésére bekapcsolódott a tanítóképző főiskolák tantervfejlesztési munkálataiba. A Leonardo Program keretében megszervezte és vezette a főiskolán az esztergomi József Attila Általános Iskolával közösen in-

Kaposi Endre kollázs

dítt „Integratív esztétikai nevelési modell az általános iskola alapozó szakaszában és a tanítóképzésben” című kísérleti programot. Főigazgatói működése idején indult meg a főiskolán a művelődésszervező, a szociálpedagógia, valamint a kétszakos óvodapedagógus-tanító szakos képzés. Ekkor épült meg a főiskola új kollégiuma, új tornacsarnoka, aulája és könyvtára.

Az intézmény ekkor vette fel Vitéz János nevét.

Önálló kiállításai (válogatás):

1960, 1966, 1969, 1977, 1993 – Esztergom; 1974 – Nagykőrös; 1975 – Komáromi Kisgaléria; 1980 – Ferencvárosi Pincegaléria; 1981 – Helikon Galéria, Budapest (időközben megszűnt); 1982 – Hévíz; 1985 – Dömös; 1987 – Kernstok Tere (Képcsarnok), Tatabánya (időközben megszűnt); 1994 – Óbudai Társaskör Galéria; 1995 – Duna Múzeum, Esztergom; 1997 – Prágai Magyar Intézet (Kovács Melindával); 1998 – Hincz Múzeum, Vác; 1991 – Duna Galéria, Budapest (Kaposi Antallal és Kaposi Tamással) (időközben megszűnt); 2001 – Polaris Galéria, Budapest; 2004 – Városi Galéria, Párkány (Begyács Sándorral); 2009 – Kortárs Galéria, Tatabánya; 2010 – El Greco Galéria, Esztergom; 2011 – Kaleidoszkóp Ház, Esztergom; 2014 – „Három szólam” (Kaposi Endre, Szendőfi Pál, Szentessy László), Kortárs Galéria, Vértesszőlős; 2015 – József Attila Művelődési Központ, Dorog; 2016 – Kernstok Károly Galéria, Nyergesújfalu (Kaposi Antallal és Kaposi Tamással).

Csoportos kiállításai (válogatás): 1968–2016: az esztergomi és a Komárom-Esztergom megyei képzőművészek kiállításai, Esztergom, Tata, Tatabánya, Budapest; 1991–2016: az Esztergomi Művészek Céhének kiállításai, Esztergom, Komárom, Tata, Budapest, Sárvár.

Művei közgyűjteményekben, közintézményekben: Balassa Bálint Múzeum (Esztergom), Kuny Domokos Múzeum (Tata), Városi Múzeum (Tatabánya), Kecskeméti Képtár, Xantus János Múzeum (Győr), Esztergom Város Önkormányzata, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar.

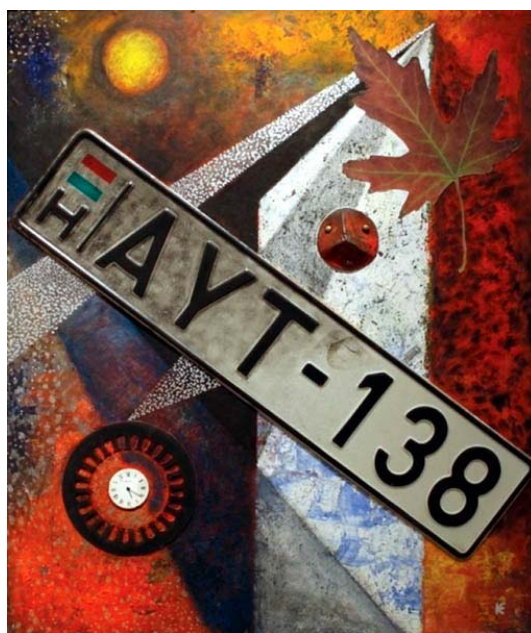
A globalizált világunkban, amikor az ember embernek farkasa, az aranyborjú imádata az emberi kapcsolatok, az érdekek mentén alakulnak, akkor csak két dolog lehetséges, ami csöndet, megnyugvást, az emberi élet értelmét jelenti: valamit létrehozni, alkotni, és a templomok áhítatos szférájában elmélkedni, hogy végül is mi végre vagyunk itt a Földön, mit csinálunk magunkkal. Közben észrevesszük, hogy ami megmaradt az évezredekben és meg fog maradni ezután is, az a művészet, az emberi alkotások.

Kaposi Endre pályafutása elején grafikusként indult. Lírai naplóra emlékeztető rajzainak hangulata festményein is érződik. Az 1960-as évek végétől kisméretű, szűk motívumkincsre redukált, lírai atmoszférát sugárzó olajképeket festett, majd kollázsokat készített. Intim méretű képei enteriőröket, valamint különböző tárgyak-

ból összeállított csendéleteket ábrázolnak, balladai hangvételű koloritban. A jó mű a valóság égi mása, a látott és átélt motívumok visszatükrözése a hozzájuk kapcsolódó gondolatok és érzések együttesében. Kaposi Endre kiérlelte sajátos mű-

Kaposi Endre kollázs

Kaposi Endre kollázs

vészétét, a személyének, vérmérsékletének megfelelő előadásmódot.

Következetes szellemi magatartást tanúsít egy olyan korban, amikor a művészek könnyen hajlanak a pálfordulásokra, olykor akarva-akaratlanul fordítanak hátat tegnapi önmaguknak.

A keserves szakmai torzsalkodások, elvtelen csoportosdi közepette is független alkotó maradt, aki kissé gyanútlan jóhiszeműséggel, de töretlen kollegiális jóindulattal végezte, végzi társadalmi munkáját, folytatja alkotótevékenységét, vallja meg hitét. Nem adja fel egyéniségét korunknak szinte naponta váltakozó jövő-menő s mindjárt el is múló rengeteg művészeti irányzataiért, hanem a megkezdett úton halad. A sors nem ajnározta Kaposi Endrét, és számos személyes fájdalom gyötrelme – művész fiának korai elvesztése – érlelte művészetét, amely vizuálisan bizonyítja, hogy egyéniségének feladása nélkül lehet csak igaz és őszinte. Nem könnyű eredetinek lenni, és még nehezebb igaznak, teljesnek maradni.

Külön fejezetet érdemelne nevelő-ajnározó, útnak igazító tevékenysége is. Nevessé érett művészek egész sorát indította el önzetlen szeretettel, égő lelkiismeretességgel.

Életeleme a tanítás és a képzőművészet, de nem törekszik a mindenáron való érvényesülésre.

Ha hívják, vállalja a kiállítás nyilvánosságát, de nem sürgölődik a kurátorok körül. Minden műve önálló tulajdonságokkal, kifejező eszközökkel élő és ható alkotás. Sajátos szerkezete, motívumai, színvilága és tartalma révén kiállja az összehasonlítást, összevetés próbáját.

Szellemi forrásvidékeit kutatva, tagadhatatlan a múlt, a család iránti vonzódása.

A bensőséges atmoszférát sugárzó olajképek után, később, az 1990-es években a hétköznapi életben használt tárgyakból, hulladékelemekből, alkatrészekből kisplasztikákat, objektumokat, assemblage-okat készít (Kronogram-mák).

Festészeti, grafikai, szobrászati és fotóművészeti munkássága mellett figyelemre méltó a művészeti írói teljesítménye is. Jelentős művészeti szervező tevékenységet fejt ki, művészeti,

esztétikai tanulmányokat publikál. Tudományos kutatási területei: fotóesztétika, fotótörténet, művészettörténet és helytörténet. Első elnöke volt az újraindított „Esztergom Évlapjai” című évkönyv szerkesztőbizottságának. Tíz éven át titkára volt az újjászervezett esztergomi Balassa Bálint Társaságnak. Dolgozott az „Esztergom és Vidéke” című helyi lap szerkesztőségében. Tanulmányai, méltatásai a *Művészet*, a *Fotóművészet*, a *Művészeti Műhely*, az *Atelier*, az *Új Forrás*, a *Rajztanítás* című folyóiratokban, kiállítási katalógusokban, a Komárom-Esztergom megyei *Dolgozók Lapjában*, az *Esztergom és Vidéke* lapban jelentek meg.

Önálló kiadványai

(válogatás): Fotográfusok Esztergomban a XIX. és a XX. században (Tatabánya, 1987), Boldog pillanatok (Esztergom, 1999).

Kaposi Endre így foglalja össze művészeti tevékenységét: „Eddigi munkásságom során táblaképeket, rajzokat, fotó-, kép- és tárgykollázsokat készítettem.

Jelenlegi tevékenységem már főként az utóbbiakra koncentrálódik. Ennek oka az, hogy az 1990-es évek óta egyre erősödik bennem az a meggyőződés, miszerint a tradicionális festészet mind technikai, mind kifejezési lehetőségeit tekintve korszerűtlenné vált.”

Természetesen én (A. Bak Péter) mint festőművész, festmény- és műtárgyszakértő becsüs, művészeti író, nem osztom Kaposi Endre ezen kijelentését.

Az ember szűkebb és tágabb környezetét alkotó tárgyak képi megjelenítése, a természeti formák tárgyiasítása Kaposi Endre festményeinek is jellegzetes vonását képezte. A tárgy a művész olvasatában az emlékezés eredője, kézzelfogható manifesztum, ami az emberi jelenlétet, illetve jelenlétet testesíti meg. Tárgykollá-

zsait ócskapiacokon fellelhető, vagy éppen a háztartásokban fölöslegessé vált, esztétikai értéket és az emberi kézimunka nyomát magánviselő fémhulladékból állítja össze, egybeszerkesztve mindazt, ami az alkotószellem számára összetartozik. Az utóbbi években készült assemblage-ai minden eddiginél erőteljesebb hangon szólalnak meg, tiszta, egyértelmű kompozíciós rendben, többnyire személyes kötődéssel bíró tárgyakból

Kaposi Endre: Szent Ferenc

Kaposi Endre egyik kronogram-mája

összeállítva. A régi családi fotókat, gyerekrajzokat, a fiú kézírását, a közös festőpalettát, a rendszerező emlékezés kontextusa ereklyeként fogadja be, ezáltal a mű önmaga is tárggyá válik, az emlékezet fragmentumainak és az emlékezés mozdulatainak hordozójává.

Díjai, ösztöndíjai, kitüntetései: 1979 – Esztergom Város Millenniumi Tárlat – II. díj, Szocialista Kultúráért-díj; 1998 – Kortárs Művészeti Biennále, szobrászati díj (Tatabánya); 1999 – Pro Urbe Esztergom-díj; 2005 – Komárom-Esztergom Megyéért – szakmai díj; 2008 – In Memoriam Leonardo da Vinci pályázat – Tatabánya Város díja; 2009 – Komárom-Esztergom Megyei Prima-díj; 2010 – Babits Mihály-díj, Esztergom Kultúrájáért-díj; 2015 – Esztergom díszpolgára.

Megtisztelő számomra, hogy Kaposi Endre elnöksége alatt lettem az Esztergomi Művészek Céhének tagja. Örülök, hogy a gyűjteményem gazdagodott egy kispasztikájával.

2016-ban jelent meg Wehner Tibor: Kaposi Endre című kismonográfiája.

Kaposi Tamás (Esztergom, 1966. november 28. – Pécs, 1991. november 6.) festőművész, grafikus, Kaposi Antal unokája, Kaposi Endre fia. Szakmai tanulmányait különböző szabadiskolákban, Szemadám György (1947–) nyári táborában, majd a Topor András (1944–1997) vezette Postás Képzőművészeti Stúdióban folytatta. A Magyar Képzőművészeti Főiskola előkészítő tagozatán Klimó Károly (1936–) festőművész irányította felkészülését. 1986-ban nyert felvételt, és alkalmazott grafika szakon kezdte meg tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán. Később szakot cserélt, és átment a sokszorosító grafika szakra. Mesterei: Kocsis Imre (1940–2015), Nagy Gábor (1949–) és Szabados Árpád (1944–) festőművészek. Elmondása szerint, festeni nem tanult senkitől, sem a főiskolán, sem másutt. 1987-ben európai tanulmányutat tett. Főleg Amszterdamban érezte jól magát. 1991-ben kapott tanári diplomát, s ötödéves, művészképzős hallgató volt, amikor Keserű Ilona pécsi mesterkurzusán folytatta

Kaposi Tamás grafikái

tanulmányait. Mesteriskolai tanulmányait tragikus autóbaleset szakította meg, zárta le véglegesen.

Egyéni kiállításai: 1986 – Eötvös Klub, Budapest; 1990 – „Best of 90” kiállítás, Barcsay Terem, Képzőművészeti Főiskola; 1991 – Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza.

Csoportos kiállításai: 1986 – „Radicald Art” kiállítás, Egyetemi Színpad, Budapest; Postás Művelődési Központ Képzőművész Stúdiójának Kiállítása, Művelődési Ház, Zsámbék; 1987 – Komárom megyei Fiatal Képzőművészek Kiállítása, Művelődési Központ, Tatabánya; Esztergomi Tárlat, Vármegyeháza, Esztergom; „Periferikusok Fesztiválja”, Esztergomi Galéria; 1988 – „Session Band”, Népház, Tatabánya; Tavasz Tárlat, Művelődési Ház, Tata; „Session Band”, Esztergomi Galéria; 1990 – „JÁSZ-JÁSZ”, Alkotás Galéria, Jászberény; „Session Band” világkiállítás, Dömösi Galéria, Dömös; Kernstok Terem, Tatabánya; 1991 – Főiskolások Tárlata, margitszigeti Víztorony, Budapest; Diplomakiállítás, Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest; 1993 – Young Hungarian Artists in Finland, Kuopio, Finnország.

Emlékkiállítások: 1992 – Balassa Bálint Múzeum, Esztergom; Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest; 1993 – Duna Múzeum, Esztergom; 1996 – Duna Múzeum, Esztergom; 1998 – Könyvtár Galéria, Győr; 1999 – Duna Múzeum, Esztergom (Kaposi Antallal és Kaposi Endrével); Győri Városi Könyvtár; Esztergomi Pince-

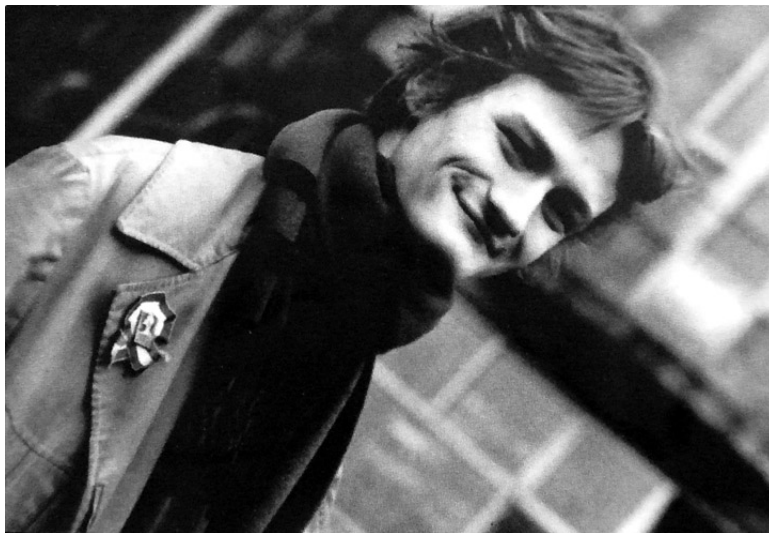
Kaposi Tamás festménye

Kaposi Tamás festménye

galéria; 2016 – Kernstok Károly Galéria, Nyerges-újfalú (Kaposi Antallal és Kaposi Endrével); Duna Múzeum Európai Közép Galériája, Esztergom.

Kaposi Tamás főiskolai tanára, Kocsis Imre mondta a következőt: „Tamás az a ritka karakter volt, akinek teljesen azonos volt a személyisége a festészetével. Élete és művészete között nem volt distancia.” Édesapja szerint Tamás egyik legfontosabb „találmánya” a festészetben – a zaklatott, tisztátalan felületkezelés – egyenesen következik egész megjelenéséből és életmódjából. Az élettől nem várt sokat, nem voltak igényei sem. Teljesen elhatárolta magát a ma divatos „értékektől” (pénz, jólét, kényelem). Festeni szeretett volna, nyugodt körülmények között, és utazni, főleg Amszterdamba, a művészetek szabad világába. Festészete egy mé-

Kaposi Tamás grafikus- és festőművész

letek, árnyékszerűen a képre vetülő emberalakok műveinek témái, expresszív hevültű kompozícióinak kísértetszerű figurák a szereplői. A fiatalon megtört festői munkásság hagyatéka mintegy száz táblakép és számos grafika, amelyek egy rideg, lemondásokkal és félelmekkel tragikusan terhelt vilá-

got tükröznek. A videóművészet, a komputergrafika, a zene is foglalkoztatta. Munkái helyet kaptak a Magyar Nemzeti Galériában és az esztergomi Balassa Bálint Múzeumban.

A művészeti világ kortárs kánonjaitól független, a nembelit, az időtlent kutató művészek alkotásainak befogadása, értelmezése az átlagosnál mindig több odafigyelést igényel.

Tekintélyelvű művészettörténet alakult ki Magyarországon. Én bárkinek bármit elhiszek, csak a hivatalos művészettörténeti véleményeket utasítom el. Kiábrándultan nézem a pénzdiktúra vezérelte művészet fejleményeit.

Kaposi Tamás grafikája

lyen átélt társadalmi tapasztalat sűrítőmánya. Felfogta a világ abszurditását és az ember kifordultságát önmagából. Ezekre reagálva alakította ki a rá jellemző motívumokat: pointerek, vámpírok, erőszak, pusztulás, az apokaliptikus élmény víziói. Azzal a tudattal festett, hogy az emberi történelem végén él. Nagyon intenzíven élte az életet, s e túlérzékenység a képeiből mint szellemi energia sugároz. Kaposi Tamás expresszív festőalkat volt. Nagyon gyorsan festett egy-egy képet, de a rövid idő ellenére nagyon sokféle, egymásnak ellentmondó technikát alkalmazott. „Kaposinál a felület extázisa látomásainak brutális szuggesztióját szolgálja” – mondja Miltényi Tibor. Köznapi és misztikus, titokzatos tartalmakkal telített tájak, városrészletek, furcsa épü-

Irodalom

Kortárs Magyar Művészeti Lexikon II., főszerkesztő: Fitz Péter, Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2000.

Miltényi Tibor: Kaposi Tamás élete és halála (Beszélgetés Kaposi Endrével). 1994. szeptember – 1995. január. http://kapositamasi.info/monografia/mt_kt_elete.htm

Kaposi Tamás képei

sűrűbe kondul

(A. Bak Péter úrnak)

lelke pihéje indul most
belenyelve

magát, az
itt egybe gyűltekte – és
karoló szárnyával
sűrűbe kondul,
rejtett szimatait
szaporáztatva, a
kezdetnek hódol, ahogy

öblös zsongással szomjúztatott
hajlatok érce mellett,
törékenybe fényeltetve,
újba zsengebe remélve, úzná – a
kint már hulló szeptemberi
leveleket, terebélyesedő
gyűlésekkel ütemeztetve, a
soványulóba ropogtatott
szívekbe...
de sirám nyújtózkodásának
helye nincs
képeken ömlő ölelések
töltődnek – itt
nyájas oldalak, jámborodnak, a
szemekbe csapódó
morajlásokban...
igen, meder ez, mibe
belépünk és kimeríthetetlen
szálakba hajlik ránk, sosem
pislákoló illanatunk... daloló
húnyásokba ömlünk, mikor
szétterülő teljesedésbe
ereszkedünk

de a lappangások, ziláltba is
fúlhatnak, vastagodó bőrünket ránk
dulakodtatva, hisz
suhanó veretek állomásozódnak
szerte, előmlő vonalak
rengetegébe...
persze, hogy zokogó kérges is
helyt adnak, a fel-felderengéseknek –
igazba rakatva a lobogó nyomokat,
festmény rejtekéből ki-kiillatva...

ahogy a zuhogó lankák
hullásába merészek is
lépnek, kantárba csapódó
délcegségeket szaporázva
termékenyülnek

hát igen...
futkosó tekintetünkkel
szorosba mélyülünk, ahogy
már lassan, hangok is tágulnak
lelkesülést esengő
homlokunkra és a
csapódó ömlések, új hajnalt
sejtetve, dalolnak
csillogó füleinkbe,
visszhangozva, az idevetődött
lélegző sugárzás mezejének
hajlékot nyújtva... s e habzó
kötődést, kísérve végre, a
keskenyéből kidagadó simogatások
errefele... ma, csak nekünk
mesélnek...

Czirok Ferenc: A rejtőzködő

Herman László kiállításmegnyitója

Badacsony, Egry József Emlékmúzeum, 2016.
augusztus 13.

Herman László a *Lakodalmas képek* című sorozatával nem először lépett a közönség elé. Badacsonyban most van először alkalmunk betekintést nyerni a sorzat képeinek szimbolikus és reális világába. Herman Lászlót, muravidéki származású, de Ljubljánában élő és alkotó festőművészt nemcsak a mai lakodalmak helyzetképe érdekli, hanem az a fájdalmas múlté is, amely már nincsen, és már az emlékezetben is lassan szétesőben van. A muravidéki magyarság lakodalmi szokásai által is utal arra az átmenetre, vagyis, ahogy ő nevezi meg „vidáman megyünk tönkre” szólással, arra az átváltásra, amikor a magyar kultúra és nyelv vált át a szlovén nyelv és kultúra szokásrendszerére. Az átmenet pedig értékválsággal történik, majd idővel értékvesztéssel is jár – a magyarok elvegyülésével és identitásvesztésével a Muravidéken. Ezt a folyamatot vélem felfedezni Herman László lakodalmas képeiben. Ez a művész számára is, de számomra is fájdalmas és drámai helyzet.

Herman László közel 60 képet festett a lakodalmi szokások motívumára. A festmények tartalma néprajzi témára is vonatkoztatható. A festményeken láthatjuk a lakodalmi muzsikosokat, Tóth Lajost cimbalommal, a Juliska és Pista házaspárt, majd a másik képen a Tímea és Boštján házaspárt, akik már vegyes házasságban élnek, és Metka és László esküvői képét. A vegyes házasságokból származó gyermekek, Boris, Urška és Gašper a nevük szerint is valamikori magyar felmenők unokái, de már szlovén identitással bírnak. Megtekinthetjük azokat a zsánerképeket is, amelyek a lakodalmi szokásokra vonatkoznak: a menyasszonyi csokrot, a násznépet, ahogy a lendvai templomba vonul, a disznóölést, az ételek elkészítését, a szakácsnékat és a lakodalmi vendéglátás egyéb apró mozzanatait, pl. a vendéghívást, a vánkostáncot, a komák nótázását. A 2-3 napos lakodalmak eseményeit a festőművész vidámnak eleveníti fel, de a képek üzenete mégis szomorú. A muravidéki lakodalom mint esemény a muravidéki magyarság köreiben a magyarság autentikus életkedvét sugallja. A

parasztlakodalmak hangulatvilága és értéke viszont mai perspektívákból nézve csak az emlékezetben él. Elmúlt. A mai lakodalmak már nem az együttélés tartósságát, az együttműködés tereit és mértékét valósítják meg elsősorban, hanem beolvadnak a posztmodern kor értéktelenségébe és káoszába.

Herman László festőművész lakodalmi képei egyszerre vidámak és szomorúak, ambivalensek, attól függ, hogy milyen perspektívából nézzük őket. A képek címeinek is súlyuk van: elmondják a lényeget. A képek keretei is igazodnak a motívumokhoz. A fekete-szürkés színűk egyfajta gyászszerszerűséggel bír, hiszen az eltűnt idők nyomában csak szomorúak lehetünk. A képek kis formátumúak, mintha régi albumok képeit lapozgatnánk, arra asszociálnak, ezért nevezhetnénk őket akár albumszerű képeknek is.

A művész sajátos technikával, az angol szakkifejezés szerint fusing technikával alkotta meg a festményeit, amelyek hasonlítanak a tűzzománcra, de teljesen nem azok. A képek keretei és az üveg, amely részei a képeknek, sajátos harmóniát adnak. Písnjak Attila művészettörténész szerint ritkán találkozni olyan művésszel, akinél a technika ugyanannyira fontos, mint a téma.

Az, amit Herman László ecsettel, vászonnal és olajjal megoldhatna, azt inkább egy sokkal bonyolultabb és kiismerhetetlen technikával alkotja meg. Nyugodtan nevezhetjük ezt a technikát *fuzionált üvegfestésnek (üvegegetésnek)*, hiszen több szempontból is a keveredés, illetve összeolvadás adja a technika alapját. Előbb a pigmentek keverednek az üvegszemcsékkel, amely az égetés után homogén anyaggá áll össze. De az adott üvegek még nem a végeredmény. Noha röviden leírva talán egyszerűnek tűnhet az eljárás, mesze nem az.

Összegezeként elmondhatjuk, hogy Herman László olyan képzőművész és pedagógus, aki átgondolt kompozícióval, érett alkotásokat felvonultatva a *Lakodalmas képek* című sorozatában erősen kötődik a muravidéki lakodalmi néprajzi hagyományaihoz. De ezt a hagyományt egyben egy letűnt kor és a muravidéki magyarság lassú sorvadásával köti össze. Mondanivalója egyszerre hagyományos és szimbolikus is. Életének ismert emlékeibe, a muravidéki magyar lakodalmak sajátos világába nyújt betekintést. Ahogy a művész is konstatálta: a mulandóságban véli felfedezni a változást, azt, ami volt, de már nincs, csak az emlékezetében létezik.

Herman László

Árpád koronája

907. július 4.

Egy elhallgatott győzelem emlékére
Rendhagyó könyvismertetés Cey-Bert Róbert
Gyula *A pozsonyi csata* című regényéről

„Nem az ember kedvéért – dicsőségedre cselekszed Te mindezt, hiszen igazat és gonoszt egyaránt te teremtetél...” [Holt-tengeri tekercsek. Magasztalások (részletek) VIII. 4. hasáb, 5–37. sor. Fordította: Csaba József és Komoróczy Géza]

„Vegye tudomásul, hogy egy magyar könyvkiadónak az a kötelessége, hogy olyan regényeket adjon ki, amelyekben nemzetének hőseit mutatják be. Mert minden nemzetnek szüksége van hősökre.” (Paul Coelho mondta Püski Istvánnak a 2005-ös Nemzetközi Könyvfesztivál megnyitó fogadásán a Petőfi Irodalmi Múzeumban.)

„Mert az ősi hagyaték ereklénye ma fegyver is, amely jövődöt biztosít a nemzetnek, ha magára talál általa, és él a hatalmával. (Wass Albert)

Ha a nándorfehérvári győzelem – amelynek szintén júliusban van az évfordulója - harangszót érdemel,¹ akkor a pozsonyi viadal emléke is megér egy köszönő imát a Teremtő felé, legalább egy évben egyszer, minden év július elején. Mert a pozsonyi győzelem nélkül nem biztos, hogy most magyarul írhatnám le gondolataim, érzéseim, 95 éve igaztalanul megcsonkított kis hazám fiaként. Megtartó és megőrző diadal volt akkor Pozsonynál a Duna mentén. Erőt használtunk erő ellen. Ez a győzelem 48 évre (907 és 955 között) magyar fennhatósága alá helyezte újra – német történészek szerint is – az Avar Birodalom nyugati részeit.² A kelet harcolt megint nyugat ellen újra, és Atila, majd Baján után Árpád is megmutatta népe erejét. A hazát tervszerűen, a maradék hunok, avarok és székelyek kérésére és a saját helyzetük végleges megoldására évtizedek alatt lassan visszatérő Álmos–Árpád–Kurszán vezette, tudatosan gondolkodó uralkodói kör nagyszerű szervezéssel ezt meg is tette. Az átgondoltság a legfontosabb ma is, most, amikor az élet újabb nehéz feladat elé állít minket a határaink mentén. Amit meg kell tanulnunk a múltunkból „gyorsan”, hogy egy győzelem nem elég, bármilyen megsemmisítő is volt! A folyamatos és fokozódó küzdelmet meg kell végre tanulnunk, mert, mondja Márai Sándor, „a nagy emberi virtushoz, a kitartáshoz a magyarok nem sokat értenek.” (Az 1970–73-as teljes Napló záró mondata. Helikon Kiadó, 2015.) Ezért tehát meg kell tanulnunk a kitartást!

Egy győztes harchoz azonban valóságos nemzeti egység és közös, erős hit kell. Az egységet Árpád megteremtette, amikor törzs- és vérszövetségre lépett a népcsoportok vezéreivel – akik megértették az együttes érdek fontosságát –, és a Kárpát-medencében az Árpád népét váró, a nyugat pusztításai ellenére megmaradt néprészek: a hunok, avarok, székelyek és a két évszázaddal korábban érkezett griffes-indás magyarok segítségével rövid idő alatt rendben le is telepedtek, és még a nyugati kereszténység felvétele előtt szervezett, erős államot hoztak létre. Jöttek hát a griffes-indások, mert a messzi múltba nyúló törzsszövetség összetartó tudata működött, és ott és úgy segítettek egymáson, ahol és ahogyan tudtak. Nyelvükben és szokásaikban rokon népek voltak, mint a később befogadott besenyők, kunok, jászok. Így maradtunk meg a mai napig.

A különböző méretű és rendeltetésű képernyők és eszközök sugárzását még túllobogja olykor egy-két szellemi fáklya lángja. Ilyen, figyelmünkre érdemes lobogás Cey-Bert Róbert Gyula hiánypótló, mert erőt adó könyve: *A pozsonyi csata*.³ A könyv alcíme sokatmondó: Hadiparancs: „Irsátok ki a magyarokat!” A több napos, szó szerint öldöklő közdelem nem 907. július elején kezdődött, hanem feltehetően úgy 903 körül, Horgenstein várában, ahol Luitpold herceg, Thietmar (Dietmar) érsek és Horgen örgróf segítségével egy látszatmegbeszélésre hívták, majd meggyilkolták a magyar hadak főparancsnokát, Kurszánt és magas rangú kíséretét, valamint testőrségét. Kurszán vezérnek és társainak alattomos törbecsalásáról még csak írnak történelemkönyveink. No, nem sokat, és többnyire csak az említés szintjén. Az esemény erkölcsi tanulságait és történelmi következményeit már nem tárgyalják, pedig ennek a szándékos és brutális provokációnak következményeként sok tízezer katona és ártatlan ember halála lesz mindkét oldalon, mint már annyiszor a történelemben, előtte és utána. De a nagyszerű, mert hazát megtartó győzelem, amelyet Pozsony közelében, attól kissé nyugatra, a Duna mentén, a folyó két oldalán és a Duna vizén nagy küzdelemben aratunk, nem „hatotta meg” krónikásainkat. Hun és szkíta származásról, harcos ősről még csak lehetett írni, de a pogánynak nevezett magyaroknak a nyugati kereszties hadak felett aratott megsemmisítő és megsemmisítő győzelméről semmit sem.

Az elfelejtetés remekül sikerült. Az alig száz évvel később uralkodó Géza fia, István már a nyugati kereszténységhez való alkalmazkodás jegyében cselekszik, legalábbis a hivatalosan elismert krónikák szerint. Ezt olvashatjuk a legtöbb fennmaradt krónikánkban, kivéve a Mahmúd Terdzüman által összeállított, I. Szu-

lejmánnak szánt művében.⁴ A felhasznált latin nyelvű krónikás könyvet (ami nem zárja ki, hogy egy kötetben több munka is bele lehetett kötve) 1543-ban hozta el Terdzsüman, II. Lajos egykori apródja, a székesfehérvári királyi könyvtárból, megmentve így azokat a pusztulástól. Miért nem merül fel tudósainkban a kérdés, hogy miként lehet teljesen más a felfogása azoknak a fehérvári krónikáknak? Volt egy „ellenkönyvtár” a királyságunkban, éppen az országgyűlési, koronázási és a köztisztviselőiben álló temetkezési hely közvetlen közelében? Vagy a Német-római Császárság és a római katolikus felfogás szájíze szerinti krónikák máshol, máskor és később készültek? Erről ugyanúgy nem beszélnek tudósaink, mint Petőfi Barguzinba kerüléséről! De a struccot sem menti meg, ha a homokba dugja a fejét...

A római katolikus vallás felvételének szükségességét, a mai napig, azzal indokolják történeteseink – és ez van a köztudatba bevésve –, hogy ellenkező esetben elpusztítottak volna minket az alakuló Német-római Császárság nevében és segítségével. Bizánc hiténél „jobbna” tartották a „rómaid”, pedig hány nép is maradt fenn azóta is a „keleti hitvallásban”? Vagy már megint, mint annyiszor, az irigység, a hatalom továbbterjesztésének megakadályozása a harag és gyűlölködés tárgya? A szerb, román, bolgár, görög népek a rajtuk uralkodó sok száz éves oszmán hatalom és minden nehézség ellenére megmaradtak, sőt gyarapodtak, szaporodtak a keleti kereszténység hitében. A kérdés inkább az, hogy melyik felfogás jegyében szedték vagy szedhették volna a még több egyházi adót, és tartatták volna el az országokkal a térítő papokat. Ezért, aki „nem hagyta magát” rögtön, az ellensége volt az érdekeiket állandóan érvényesíteni akaró birodalomnak. Ismerős ez a helyzet ma is.

Cey-Bert így ír erről a kérdésről könyvében: 19. Fejedelmi tanácsülés: „Rabok legyünk vagy szabadok”? Már címében is sokat mondó fejezet, 175–176 oldal:

„– A keresztények pogánynak tartanak bennünket, mert az Ég Urát, ősi vallásunk Istenét követjük, és addig nem nyugszanak, amíg nem vesszük fel a kereszténységet, vagy ha nem, akkor kiirtanak bennünket – szól közbe Szabolcs.

– És ha felvennénk a kereszténységet, megszűnne az ellenségességük? – nézett kérdőleg Tas törzsfő Szabolcsra, aki helyett azonban Árpád válaszolt.

– A kereszténységet ugyanúgy a római egyház, mint a bizánci egyház egyszerűen csak a népek leigázására használja. A kereszténység valóban egy álca egy nép alávetettségének a megvalósítására. Nincs semmi kifogásom ellene, ha bárki is felveszi a kereszténységet, ha szabadon, meggyőződésből teszi azt. A tapasztalat azonban

más. A kereszténységet elsősorban nem mint vallást, hanem mint a lelki alávetettség elfogadását terjesztik kíméletlen erőszakkal. (...) A kereszténység célja büszke és szabad hun lelkünk szétzúzása, amely megkönnyíti alávetettségünk megvalósítását. Valójában elveszítjük szabadságunkat és függetlenségünket és a nyugati hatalmak rabszolgáivá válunk – mondta keserű hangszóval Árpád.

Hogyan is lehetett volna másként megoldani a helyzetet? Mikor is egyezett volna bele Árpád a hittérítők bejövételébe? Cey-Bert Róbert Gyula az itt következő részletben, a fejedelmi tanácsülés leírásában, megvillantja azt a finom ironiát, ami kevés történelmi regény sajátja, azt, amelyet még Jókainál, Mikszáthnál olvashatunk:

„– Beleegyeznél? – nézett döbbenettel Szabolcs Árpádra.

– Igen, ha ez a kölcsönösség jegyében történne és a püspökök és a papok fizetnék saját pénzükből az itt-tartózkodásuk költségeit és a templomok építését. Emellett tanulják meg nyelvünket, hogy az emberek megértsék őket. A kölcsönösség pedig azt jelentené, hogy a mi táltosaink is szabadon téríthessenek az országaikban – mosolyodott el humorosan Árpád.

Egyetértő nevetés fogadta Árpád szavait.”

Jól érzékelteti annak a tanácskozásnak a légkörét Cey-Bert a későbbi, határozott magyar győzelem fényéből visszanézve, az akkori magyar vezetésnek igenis lehetett ilyen egészséges önbizalma és lelki ereje. A jól megírt történet tulajdonképpen a főszereplője a nyugati krónikákban, leírásokban sokat szereplő Kurszán hadseregarancsnok, hadvezér. Szerelmi történettel, étkezések, öltözékek remek és hiteles leírásával színesített történetet tarthatunk kezünkben. Az erkölcsi hitvallás sem hiányzik azonban ebből a jól szerkesztett könyvből. Üzenet mindnyájunknak és a mindenkori jövő nemzedékeinek „Bata főtáltostól”:

„Soha ne felejtsetek el, hogyha azt akarjátok, hogy mindez megvalósuljon, a jövő Hunguriájának öt tartóoszlopon kell állnia, négy sarokoszlopon és a négy sarkat összefogó közép-ső, ötödik oszlopon.” Összefoglalva, röviden, ezek a következők: Az első tartóoszlop a Család, a második neve Nemzetség. A harmadik tartóelem a Nemzet. A negyedik a Nemzet uralkodója. Az ötödik tartóoszlop a legfontosabb, ez tartja össze a másik négyet, neve Üsten, vagy miként ma használjuk: Isten.

A történet csúcspontja természetesen a csata, az öldöklő küzdelem megjelenítése. – Milyen remek filmet is lehetne ebből a regényből készíteni – sóhajt fel a „jámor”, de gondolkodó olvasó. A pozsonyi csata lefolyását, taktikai leírását, a küzdelem menetét nem véletlenül tanítják az USA híres katonai akadémiáján, a „West Point”-

on. A fergeteges, jól kiképzett „könnyű” lovasság és a keleti „csodafegyver”, a négyréteges íj, a meglepetés erejét figyelembe vevő éjszakai támadások tökéletesen végrehajtott diadala volt ez a világraszóló győzelem.⁵ Ebben a nagyszerű, győztes viadalban Árpád vezér, a magyarság uralkodója nagy áldozatot hozott, elvesztette felnőtt, uralkodásra érett fiait, és ő maga is az ott szerzett súlyos sebekbe halt bele rövid idő múlva. Az ősök földjére való visszatérést oly gondosan és határozottan megtervező és végrehajtható Honalapítónk a győztes pozsonyi csatával tette fel áldásos uralkodására a KORONÁT! Ne feledjük, áldozatkész ősünk nélkül nem írhatnánk és beszélhetnénk róluk. „Üsten” áldja mindnyájukat! Köszönet ezért a könyvért a szerzőnek, Cey-Bert Róbert Gyulának!

Befejezésül, haj Regő rejtem! Egy tanítás a könyvből, miként azt Bata főtáltos elmondta okító célzattal Árpádnak és minden olvasónak örök tanulságul:

„– Egy ősrégi hun monda szerint minden ember lelkében két oroszlán viaskodik egymással. Az egyik oroszlán fehér, a másik fekete. A küzdelmük megállás nélkül folyik.

– Melyikük győz?

– Az, amelyiket eteted.

– Hogyan etetem?

– A kedvenc táplálékukkal. A fehér oroszlán kedvenc tápláléka az önzetlenség, a jóindulat, az őszinteség, a becsületesség, a segítőkészség, a lelki értékek követése; a fekete oroszláné pedig az önzés, a rosszindulat, a gyűlölködés, az esküszegés, a pénz és hatalomimádát, valamint az anyagiasság.”

Jegyzetek

¹ A nándorfehérvári csata 1456. július 4–22. között zajlott.

² Dr. Walter Leisering (Hrsg.): *Historischer Weltatlas*, Marix Verlag GmbH, Wiesbaden, 2007. 43. oldal.

³ Cey-Bert Róbert Gyula: *A pozsonyi csata*, Püski Kiadó, Budapest, 2013. Dr. Bárdi László és Csámpai Ottó előszavával. A pozsonyi csata szintén több napig tartó küzdelem volt 907. július 3–7. között. Az előcsatározásokat és az üldözést nem számítva.

⁴ *A Magyarok Története* (Tárih-i Üngürüz, Madzsar Tárihi) II. Nagy Szittyá Történelmi Világkongresszus kiadása, 1988. Szerkesztette Geönczeöl Gyula. Mahmúd Terdzsüman 1510-ben született Passauban, és 1575-ben halt meg Prágában. „Holttestét cinkkoporsóban Esztergomba szállították, amely akkor az oszmán birodalomhoz tartozott” – írja róla a kötet mindkét krónikáját törökből lefordító dr. Blaskovics József.

⁵ Az íj készítésének és a csata eseményeinek pontos leírását Katona Sándor *Árpád és Hannibál* című könyvében találtam meg. Hasonmás kiadás. Koronás Kerecsen Kiadó, 2007.

Czirok Ferenc

Egy úr a panteonból

„A Látó, ha terhét felvette vállára,
Viselje mind végig, 's ne nézzen magára.”
(Batsányi János Déli György' Látása)

Az idézet üzenete érvényes, amíg Látók lesznek a földön. Igen, Batsányi Jánosról akarok emlékezni, aki – sokak szerint - egyetlen verssel „beírta” magát irodalmunk csodálatos, felemelő és sokszínű birodalmába. 2013-ban emlékezhettünk (volna) születésének 250. évfordulójára, az idén, 2015-ben van 170 éve, hogy meghalt Linzben, a *Landstrasse 28-ban*. A ház falán, úgy négy-öt méter magasságban nagyméretű márványtábla örökíti meg ma is Batsányi János és felesége, Baumberg Gabriella linzi tartózkodásának emlékét. Juhász László írja Ausztria magyar emlékei (Antológia Kiadó, Lakitelek, 2005.) című könyvében: *Batsányi János 1839-ben, felesége halála után, a Fő térről átköltözött a Landstrasséra, ahol egy csendes kis lakást bérelt. Utolsó éveiben visszavonultan élt, csak Josef Hafner nevű fiatal barátját és anyagi ügyeinek intézőjét, Hafferl linzi kereskedőt fogadta rendszeresen.* (Erdélyi János [1814–1868] író, irodalomtörténész látogatta meg otthonról nyugati tanulmányútjának elején, 1844 májusában, egy évvel a költő és szerkesztő halála előtt. Szobájában, körben a fal mentén – írja Erdélyi – polcokon és a padlón könyvek ezrei sorakoznak, ezért az öreg Batsányi ágyának csak a szoba közepén van helye.) *Napi sétái mellett időnként eljárt a könyvtárba. Nyolcvan évesen is éles tekintetű, karcsú, magas, egyenestartású férfi volt. Rövid betegség után, szenvedés nélkül halt meg 1845. május 12-én.* (Három nappal a 82. születésnapja után.) *Halála pillanatában Josef Hafner volt mellette.* Ez a jóindulatú osztrák fiatalember fogta le szeretett öreg barátjának szemét, és mentette meg később Batsányi munkásságát az írárok tartalmától beijedt Hafferl linzi kereskedő kezei közül, aki, miután beleolvasott az írárokba, versekbe, arra kérte Hafnert, „tüntesse el” azokat az esetleges rendőri vizsgálat elől. Hafner huszonhat évig őrizte az értékes és ránézve veszélyes iratanyagot, könyveket, kéziratokat. 1872-ben adta oda Kántz Zsigmond bányafőtanácsosnak, akitől a jegyzőkönyv szerint átvette 1872. június 3-án az Akadémia.

1877 nyarán, tehát 32 év múlva járt Batsányiék sírjánál Thaly Kálmán. A sírhely, meglepetésére, ápoltságot és rendben tartott benyomást keltett. Vajon ki gondozta évtizedekig a száműzött, rebellis magyar költőnek, tudósnak

és hozzá mindhalálíg hű és gondoskodó feleségének síremlékét? *Miután a temetőőr nem tudott neki felvilágosítást adni, vaktában indult el megkeresni Batsányi János sírját. Negyedőrai vizsgálódás után, a temetőőr lakóházának közelében, a főúttól balra lévő parcellában, a nyolcadik sor harmadik sírján fedezte fel Batsányi nevét. Thalyt meglepte, hogy a sírt szagos citromfű, immorte (szalmavirág, mezei változata a szalmagyopár) és néhány bokor ibolyaszínű virág díszítette. A temetőőrtől megtudta, hogy a sírt az öreg Josef Hafner ápolja, akit még aznap felkeresett landstrassei otthonában. Jegyezzük meg jól Josef Hafner osztrák nyomdász nevét, ne csak a Bach-korszak névadójáét, vagy Haynauét és Metternichét!*

Batsányi 1789-ben gyorsan reagált a Franciaországi változásokra, a hatalom lassan, de határozottan. A „lázítónak” minősített verse miatt eljárás indul a Kassán kiadott és postai úton országosan terjesztett Magyar Museum szerkesztője és a kamarai kancellista ellen. Az igazát védeve mindent megmozgat, hogy védelmet találjon szívügyének, mert „ez az első és immár egyetlen ilyenféle folyóirat, amelyet a hazai irodalom felmutathat.” De a császári és királyi végrehajtó hatalom csírájában akar minden ellenvéleményt elfojtani. A forradalom lehetőségének még a gondolatát is megszüntetni hatalmuk megőrzésének érdekében. Ügyének orvoslására kérvényt ír Batsányi Budára, a nádorispánnak, Kassáról 1793. április 15-én. Olvassunk bele!

„Az első darab (No XII.) tehát, amelyet most, 1793-ban veszélyesnek és lázítónak minősítenek, amint a rajta lévő évszám nyilván bizonyítja, már 1789-ben készült, és a (D) alatt csatolt végzés értelmében 1790-ben nyomtatott ki. (...) Immár a harmadik kormány az, amely alatt ennek a darabnak megjelenése óta élni és a belső nyugalmat élvezni szerencsések vagyunk. Már maga ez eléggé figyelemre méltó. (...) Ez a kis költemény nem más, mint annak a talán túlzott erővel kifejezett érzésnek versekbe foglalása, amely minden emberbarátot, minden gondolkodó, érző, szabadságszerető férfit eltöltött annak a nagy, népeket megrázó eseménynek láttára, amely négy évvel ezelőtt egész Európát csodálatba ejtette. (Németből fordította Keresztury Dezső.) A nádor nem intézkedett, Batsányi Bécsbe ment, és a király is fogadta, de ez sem segített helyzetén, állását elvesztette.

Világunk mai helyzetében valóban új tartalommal töltődött fel Batsányi, A franciaországi változásokra című versének záró sora: Vigyázz szemetek Párizsra vessétek! Az a nyolc sor megregette akkor a császári és királyi birodalom jövőjéért aggódókat, a Hív jobbagyitoknak felszentelt hóhéri, pontosan tudták és értették a

fenyegetés erejét. Bécsi tartózkodása idején találkozik Martinovics Ignáccal, aki már javában munkálkodik azon, hogy rávegye a magyar értelmiség egy részét forradalmi szervezkedésre. A hatalom számára veszélyes gondolatokat terjesztő szerkesztőt, költőt, aki a magyar nyelvű irodalom és költészet megismertetéséért, terjesztéséért küzd, és most sérelem is érte, igyekszik behálozni. Ezt nem sikerül Batsányira bizonyítani a véres és kegyetlen ítéletekkel végződő tárgyaláson sem. Pedig veszített helyzetében Martinovics apát mindent elkövet, de hiába. A már hírhedt nyolcsorosa mellett a másik vers, amelybe belevetett az ügyész, a Levél Szentjóni Szabó Lászlóhoz című. Nehezen emésztették a bíráló szöveget: Nézd, a régi homályra szokott sok gyáva miképpen / Üldözi mindazokat, kikről a józan okosság / Élesztő tüze sűgárít tündöklő látja! / Nézzed, az ostobaság véres zászlóihoz esküdt / Vakbuzgók mi dühös-törekedve rohannak előnkbe. / Szíveiket vad gyűlölség mérgével itatván / A szeretet szolgái, miként gerjesztgetik őket! Kemény szavak. Az elrettentő példát mutatni akaró hatalom nem tűrhetett ilyen, Batsányihoz hasonló, nyughatatlan írástudókat. Először az ítéletábra felmentette, de a hétszemélyes tábla (septemvirek) egyéves várfogságra ítélte.

Batsányi tehát Kufsteinbe, „a híres állami fogházba” került elvei vállalásáért. A körtorony hideg, nyirkos kövei nem ölték meg, nem tették beteggé, hanem megerősítették. Haldokló barátja és eszmetársa, Szentjóni Szabó László jajsavát hallva Gyötrődés tölti el és fohász a szenvedőért:

Nagy ég! tekintsd nehéz baját,
Küldj néki éltető reményt!
Avagy te nyisd meg ajtaját,
S bocsásd el, ó halál, szegényt!

(2012. október végén jártam Kufsteinban, a Kaiserturmban [császártorony]. A „cella 3-ban” látható a halálosan beteg, a helyi felirat szerint Szabo von Szentjóni Lazlo életének talán utolsó mozzanata korhű ruhákba öltöztetett bábuval ábrázolva. A haldokló a priccsen fekszik, bal karja a csuklójánál fogva egy méteres láncon a falban lévő vaskarikához van erősítve. Előtte áll az orvos és egy fegyőr feltűzött szuronyú puskával. Batsányi, akinek neve a táblán Bacsányinak van írva, a torony másik oldalán, a 12-es zárkában volt, légvonalban talán tíz méterre haldokló barátjától. Az éjszaka csendjében hallhatta kedves barátja jajsavát. A cella alacsonyan lévő ablakából az Inn völgyére látni északnyugat felé.)

Amikor a kufsteini börtönből szabadult, Batsányi Bécsbe ment, a birodalom fővárosába, mert haza, Magyarországra nem települhetett

vissza. Egy bankban állást kapott, de évekig rendőri megfigyelés alatt állt. Ismerősei révén viszont a kor legjobb társaságába került. Mozart már öt éve halott, mint Born Ignác geológus, az „Igaz egyetértéshez” szabadkőműves páholy vezetője, ahol a nagy zeneszerző is tag volt. Mozart Bornról mintázta a Varázsfuvolában *Sarastro* alakját. Ebben a páholyban tevékenykedett Alois Blumauer költő is, aki egy bécsi társasági összejövetelen 1797-ben bemutatta egymásnak Gabriele von Baumberg kisasszonyt, ismert és elismert költőnőt és Batsányi Jánost. Ekkor kezdődött el egy negyvenkét évig – a sírig – tartó hű szerelem a 31 éves Gabriella és a 34 esztendő János között. Gabriella verset írt a tokaji borról is, „*Lob des Tokayers*” címmel, amelyet Franz Schubert megzenésített 1815-ben.

Minden egyénnek, nemzedéknek, rendszernek, országnak és a belőlük összeállt szövetségnek, mit ne mondjak, *Egységnek* – latinul unio – eljön a számadás ideje. Ekkor szembe kell néznünk az addigi munkánk eredményével, következményeivel. Az ötvenhárom évesen linzi száműzetésbe került Batsányinak tengernyi ideje és hozzá ereje volt sorsának vizsgálatára az életéből hátralevő huszonkilenc esztendőben. A rácsos tetejű, ribizkelekvárral ízesített, finom linzi *tor-tájáról* híres felső-ausztriai tartományi székhely lett életének új és végső színhelye. Kegyelmet nem kapott „ez a bonapartista lázadó”. Még hetvenöt éves korában is megszigorították a száműzött költő rendőri felügyeletét! Mert először Napóleon mellé állt, kiáltványát lefordította magyarra, de hiába, Magyarország nemesei kiváltságait védve a császár és király mellé álltak. Az utolsó magyar nemesi felkelés csapatai 1809-ben Győr közelében, Kismegyernél szenvedtek megsemmisítő vereséget Napóleon csapataitól. Párizsban, bár elkésérítette, hogy Napóleon népvezérből udvarképes császár lett, elfogadott az uralkodótól egy szerény évjáradékot, amelyet volt kufsteini rabtársa, Hugues-Bernard Maret javaslatára kapott, aki időközben Napóleon propagandaminisztere lett. De állást nem vállalt. 1815-ben a Párizst megszálló osztrák csapatok letartóztatták, pár hetet a mustárjáról is híres Dijon várbörtönében tartották fogva, majd Brünn (ma Brno) Spielberg nevű várbörtönébe vitték. 1816 augusztusában helyezték szabadlábra, és kijelölték számára száműzetése színhelyét, Linzet.

Linz Batsányi számára sok és gondos munkát jelentett. Figyelte az otthoni irodalmi életet, olvasta a folyóiratokat, könyveket, de a Magyarországon megjelent munkáit (1827-ben és 1835-ben) nem fogadta lelkesedés. Alig ismerték, és a hivatalos körök nem támogatták újbóli színre lépését. A fiatal orvos és bölcsész, Toldy (Schedel) Ferenc kritikája a múlt irodalmi pan-

teonjába helyezte a költőt: „*Batsányival föltámadt emléke azon férfiaknak, kik ébresztőleg s utat mutatólag egy szebb kor hajnalát deríték fel hosszú álmom után.*” Nyolc év múlva azonban már Batsányi akadémiai tagságát szorgalmazta többekkel együtt. 1847-ben elment Linzbe, hogy meglátogassa az idős költőt, de Toldy már csak a temetőbe mehetett ki. Elkésé. Ő hozta haza a sokat megélt, hányatott és mellőzött életű alkotó halálhírét, akitől haláláig félt a politikai hatalom. Toldy erkölcsi nagyságát bizonyítja, hogy ezek után „*nem szűnt meg »minden alkalommal kiszolgáltatni neki az igazságot«: még abban az évben akadémiai gyászbeszédet mondott fölötte.*” (Keresztury Dezső) A Magyar Nemzet Klasszikus Írói című 40 kötetes sorozatában egy kötetet Batsányi Jánosnak szentelt, teszi hozzá Keresztury. Így tért vissza a köztudatba a már-már elfeledett költő, aki a magyar politikai költészet megteremtője és megszzenvedője volt. Toldy a szabadságharc után újrászervezi a magyar irodalmi életet. Lapjának emlékébresztő címe az *Új Magyar Múzeum*.

Emlékezzünk a Látóra, aki rettenhetetlenül harcolt a magyar nyelvért, irodalomért és tudományosságért, de mindezt csak zsarnokság nélküli világban tudta elképzelni. Búcsúzó Batsányi Jánostól halálának 170. évfordulóján *Készület (Midőn gonosz és hatalmas ellenségeim halálomra törekedének)* című, az 1800-as évek elején letisztázott versének negyedik strófájával. Csokonai könnyedségével Vörösmarty és Petőfi évtizedekkel későbbi „legjobb formáját” hallhatjuk már benne:

*Jer szabadság szent szerelme,
Bátorítsad lelkemet:
Ellenségid dühödelme
Érted ontja véretem.
Hogy hazám hű fia voltam,
Hogy balsorsát panaszoltam,
Ime vétkem ez vala.*

Czirok Ferenc: A leselkedő

A. Bak Péter

In memoriam Kósa Csaba (1943–2016)

2016. augusztus 29-én, életének 74. évében elhunyt Kósa Csaba író, újságíró, szerkesztő a Magyar Újságírók Közösségének elnöke.

A híradások szerint augusztus 22-én rejtélyes körülmények között nyoma veszett: strandpucsban ment el velencei otthonából, s többé nem adott életjelet magáról.

A rendőrség még aznap keresni kezdte, és civilek is a különböző internetes fórumokon.

Kósa Csabát egy héttel később holtan találták meg. A rendőrség közigazgatási eljárásban vizsgálta az esetet, és az idegenkezűséget kizárta. A Magyar Újságírók Közössége (MÚK) közleményben búcsúzott elnökétől, akit saját halottjának tekint.

Kósa Csaba hamvasztás utáni búcsúztatása a katolikus egyház szertartása szerint a Farkasréti temető Makovecz-termében történt, 2016. szeptember 26-án.

A Család, a barátok, a pályatársak nevében Pomogáts Béla irodalomtörténész, Füzesi Péter újságíró és Kaiser László író, könyvkiadó búcsúztatta.

A temetést követően a Magyar Újságírók Közössége székházában közösen emlékeztünk szeretett elnökünkre, Kósa Csabára.

Kósa Csaba 1943. május 9-én született Esztergomban. Szűkebb szülőhazájának azonban a Vasi Hegyhátat tartotta. Esmélésének, iskoláskorának helye egy ottani kicsiny falu, Andrásfa, amelynek tanítólakásában nőtt fel. A középiskolát Budapesten végezte, a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett. Jogot kezdett tanulni, négy félévet végzett el az ELTE-n, majd átiratkozott a Bölcsészettudományi Karára. Itt szerezte meg magyar nyelv- és irodalom szakos középiskolai tanári diplomáját.

Újságírói pályáját az Esti Hírlap szerkesztőségében kezdte, ahol vidékjáró riporter volt.

Itt dolgozott 1974-ig. 1974–1977 között a Népszava napilap munkatársa volt, majd a Hétfői Hírek újságírója lett. 1980-tól a Magyar Vízgazdálkodás című havi folyóirat olvasószerkesztőjeként dolgozott. 1985–1990 között a Népszava

MÚK ünnepség, Kósa Csaba elnök, 2015. március 12.

va – hétvégeken megjelenő – Szép Szó irodalmi mellékletének prózarovatát szerkesztette.

Itt ismerkedett meg a hazai és a határon túli magyar irodalom színe-javával.

1990–1993 között a Magyar Fórum című hetilap főszerkesztője, majd 1994-től 2000-ig a Magyar Toll című folyóirat főszerkesztője volt. Az 1992. március 14-én, a nemzeti ünnep előestéjén megalakult Magyar Újságírók Közösségének (MÚK) választott elnöke volt. 1990 óta részt vett az újságíróképzésben, több száz fiatalt indított el a pályán. 1996-ban főiskolai docens lett.

Alapító tagja az 1985-ben új életre kelt Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaságnak. 2007-ben megválasztották a Társaság választmányi elnökének. 2008 óta az újraindult Somogy című folyóirat főszerkesztője volt.

Indulása óta heti tárcaírója volt a Magyar Katolikus Rádiónak.

Első irodalmi publikációi – elbeszélések – az Életünk című folyóiratban jelentek meg az 1960-as évek második felében. Első regényét 1979-ben adták ki. Pályafutása során több száz publikációja jelent meg folyóiratokban, antológiákban, napi- és hetilapokban.

Próza-, publicisztika- és esszéköteteinek száma a harmincat is meghaladja.

A Magyar Írószövetség tagja.

Díjai, elismerései: 1988 – Nemzetközi Gyermekkönyv Tanács IBBY díja, „Eszkendő, te vígságszerző” című elbeszéléskötetért (Móra Kiadó); 1994 – Fitz József Könyvdíj; 2002 – Tancsics Mihály-díj, újságírói életművéért; 2014 – Magyar Kultúráért kitüntetés, írói, újságírói munkásságáért.

Eddig megjelent kötetei: Répa, retek, mogoró (mesék), Móra Kiadó, 1978. Kondor-Akác (ifjúsági regény), Móra Kiadó, 1979. Mézesváros (mesék), Móra Kiadó, 1980. Szélfúvó Garabonc (ifjúsági regény), Móra Kiadó, 1981. Pogánykő (történelmi regény), Móra Kiadó, 1984. Nagy ezüst országút (szociográfia), Ezerszínű Magyarország sorozat, Móra Kiadó, 1985. A század sodrában (interjúkötet), VIZDOK Kiadó, 1985. Veres mezőben zöld oroszlán (történelmi regény), Móra Kiadó, 1987. A testvérkereső (regény), Híres Könyvek sorozat, Népszava Kiadó, 1988. Esztendő, te vígságszerző! (elbeszélések), Móra Kiadó, 1989. Árpádfiak (történelmi regény), Népszava Kiadó, 1989. Liliom, sas, kereszt (történelmi regény), Népszava Kiadó, 1989. Ragyogó malom (regény), Móra Kiadó, 1990. Félhold és kétfejű sas (történelmi esszé), Tankönyvkiadó, 1991. A várvédő (riportkötet), Magyar Fórum Kiadó, 1992. Savanyú szél fúj (riportkötet), Püski Kiadó, 1993. Szabadulás (riportkötet), Püski Kiadó, 1995. Láncolt lelkek (válogatott publicisztikák),

Press+Print Kiadó, 1995. Alhattál-e, kisfiam? (riportkötet), K és T. Bt. Kiadása, 1996. A Szentlélek lovagjai (esszék, íróportrék), Viza Kiadó, 1998. Arany szavak (esszék, íróportrék), Viza Kiadó, 1999. Tizenhárom perc (riportkötet), a szerző kiadása, 1999. Kossuth, a hírlapíró (történelmi esszé), Válasz Kiadó, 2002. Negyven dallam (válogatott rádiójegyzetek), a szerző kiadása, 2003. Irgalmatlanul (dokumentumregény), Hungarovox Kiadó, 2004. Riporter a halottasházban (elbeszélések), Kráter Kiadó, 2006. Zengő idő (tárca és jegyzetek), Jel Kiadó, 2007. Tizenhárom perc (riportkötet, bővített kiadás), Jel Kiadó, 2008. Hegyháti rapszódia (irodalmi szociográfia), Hungarovox Kiadó. Apám (családi krónika), Berzsényi Könyvkiadó, 2013. Apák és Apanyomok (antológia, Kósa Csaba szerkesztésében), Berzsényi Könyvkiadó, 2014. Októberi Tűzvirág (antológia, Kósa Csaba szerkesztésében), 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége kiadása, 2015.

Kósa Csaba író, újságíró, szerkesztőt, a MÚK elnökét régóta ismertem. 2014. március 13-án adta át nekem – a Kuratórium döntése alapján – a Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjat, és a Magyar Toll Alapítvány Emléklapját. Az ünnepséget követően Kósa Csaba köszöntötte, majd dr. Kelényi István művészettörténész nyitotta meg a képműalkotást a MÚK székházában. Ez a nap örökre emlékezetes marad számomra. Szeretettel és tisztelettel gondolok rá, amikor kézbe veszem „Apáim” utolsó kötetét, amit a következő szöveggel dedikált: „A. Bak Péternek ajánlom barátsággal az én családi krónikámat: Kósa Csaba, 2014. január 23.”

Pályatársam, nyugodjál békében!

Forrás: berzsényi-tarsasag.hu

Czirok Ferenc: In memoriam Arcimboldo

Németh Lászlóról

Növés-terv, minőség, vállalkozás

Illyés Gyula írta valahol, hogy nemzedéktársai közül kettőnél érezte a zsenialitás jelét: Szabó Lőrincnél és Németh Lászlónál. Mára bizonyosság, azok voltak, vagy fogalmazzunk másként: a gazdag magyar égbolt akkora csillagai ők, hogy csak lenyűgözve figyelhetünk rájuk. S különösen Németh Lászlóra érdemes figyelni, s nem csupán tehetsége és írói nagysága okán. E sorok írója, aki a hetvenes évek közepén Grezsa Ferenc előadásait hallgatta Szege- den Németh Lászlóról, egyszerűen e sorok írója so- sem felejtetheti el Grezsa mondását: „Németh László életünk minden kérdésére választ ad!” S ha igaz, márpedig igaz, akkor kérdőjelekkel teli korunk elé különösképpen magasodik Németh László. Maga- sodik, de nem nyomaszt. S akiket lenyűgözött vagy lenyűgöz az élet és az életmű, tanúsíthatja, hogy mindez így van. Nyomasztotta és nyomasztja vi- szont támadóit magyarsága, nagysága és igazsága. A magyar égbolt alatt élő nem kerülheti ki és el Né- meth Lászlót, ha állva akar maradni. Állva, vagyis értékörzőben! Emlékezzünk és figyeljünk néhány gondolattal, amely az élet és életmű egységét mu- tatja föl. S emlékezzünk olyan mondatokkal és sza- vakkal az íróról, amelyek oly jellemzőek rá.

„Az én egész munkásságom egy mű, s az egyes munkák annak a fejezetei” – vallotta Németh László 1969-ben, az életműsorozat indulása alkal- mával készült interjú során. Ez az egy műre utaló megállapítás az író élete és munkássága közötti egységre is utal: a saját életét alkotássá tevő Né- meth Lászlóra. De ugyanilyen mértékben a műfaj- ok egységére is. A regényíró, a drámaíró, a tanul- mányíró, az esszéíró, a novellista és a költő eseté- ben helytelen volna a műfaji hierarchia megfogal- mazása. A műfajok összetartó kapcsa a minőség mellett a gondolkodó Németh László. Éppen Grezsa Ferenc szögezte le és bizonyította: „A tanul- mány az eszme nyílt és közvetlen megjelenése; a regény ugyanezen eszme emberben – az író tipoló- giája szerint: szentben, hősből vagy szörnyetegben – való megtestesülése; a dráma az eszme elakadá- sának terepe.” A megállapítás más műfajokra – novella, vers, napló – is érvényes: az eszme egysé- get teremt. Ez az egység meglepően szilárd, ugyan- akkor a művek születésének körülményei is egy irányba mutatnak. Az egyéni sors, a művészi sors és a kor – a II. világháború előtt és után egyaránt – forgószelei és viharai nem voltak igazán kedvezőek az alkotás szempontjából. Mégis Németh László – főleg a tanulmányíró – elsősorban a kor kérdéseire próbált válaszolni, ennek áldozta átlagon felüli munkabírástát, igazságérzetét. Közben

„üdvösség-harcát” sem adta föl, soha nem tagadta meg magát; „életgyőzelme” a félreismerések, táma- dások, befektetési törekvések, elhallgattatások, az író sokszor érthetően keserű hangja ellenére töké- letes. Az önjellemzés megint pontos: „Ha munkás- ságom lényegét egyetlen kérdésben kéne összegez- nem, az ez lehetne: van-e értelme az adott nagy nehézségek közt az erkölcsi harcnak?” Válasza minden esetben igen; élet és életmű példázza ezt.

„Növés-terv” – kulcsszó az életműben s annak értelmezéséhez. Fontossága a „minőséggel” egyen- rangú; talán több is. Hiszen a minőség: a kívána- tos, az igaz, az eszme, esetleg utópia; ez kerül szem- be a valósággal, a ténylegessel. A növés-terv: min- den. Benne rejlik mindig a valóság egyéni és társa- dalmi méretben; az emberi alkat; az esendőség, a hiba és a jóvátétel szándéka is. De legfőképpen tö- rekvés, harc és mozgató erő a kívánatos „kicsikarásában”. Nem véletlenül használja Né- meth László a kicsikarás szót, hiszen állítja, min- denkiben megszólal a „belső hang” egyszer: „üdvösség-gyűgyed van, és az üdvösség-harc nem ke- rülhető meg: egy az életeddel.” Persze Németh László azt is tudta, az alkat gyakorta erősebb az elvnel. De így sem lát mást, minthogy az életet a lehetőségekhez képest minőségi vállalkozássá kell bővíteni. Az írói terminológia szerint az „élvezet- vallás” helyett a „kötelesség-vallás” az élet értelme és ez az evilági igazi boldogság, nem pedig az anya- gi javak hajszolása és a külső siker. Ugyanakkor az „életreceptet” adó gondolatok véletlenül sem su- gallnak aszkétizmust, és nem a kivételes és rendkí- vül magas képességgel rendelkezőkhöz szólnak. Mindenkihez.

S ha már egység, az is bizonyos, hogy Németh László minden munkáját átjárja a pedagógiai szándék, „a pedagógiai Erosz”. De míg a tanul- mányok, elméleti írások egyértelműen adják s kínálják az életreceptet, addig a szépirodalmi munkáknál némileg más a helyzet, hiszen éppen Németh László figyelmeztet: „a mű nálam min- dig csak érintő az élet görbéjéhez; eredményei nem alkalmazható tanítások, csak figyelmezte- tések.” A szépirodalmi munkák a lelki nemesség rajzát adják vagy veszélyre utalnak: a lelki ne- messég esetleges eltorzulására. De mindenkép- pen a személyiség védelmére.

Németh László hatalmas emberi és művészi vállalkozása mindenkinek érvényes példát állít, aki egyszeri életét megkísérli értékes cselekvések irányába mozdítani. Hogyan mondta? „Vállalkozáson... én valami organikusan nőtt érttettem, nem egy célt s a hozzászerkesztett üze- netet, ahogy az iparban. Hajlam, képesség, le- hetőség hajlékony szövődését, még a beleszervített véletleneket is – úgy hogy min- denben mégiscsak érvényesül valamiféle növés- ter, törekvés, ami vállalkozássá teszi.”

Anyanyelv

Szolgád eléggé nem lehetek –
birtokollak, így vagyok veled,
urad eléggé nem lehetek –
mindent megteszek ügyis neked.

Végső haza

„Nincs más haza, csak az anyanyelv”
(Márai Sándor)

Végső haza a testmeleg,
beszélgető ujjak, kezek,
nézések: furcsák, fényesek,
szemedtől szívem megremeg.

És miénk a néma nyugalom,
időtlen minden, s nem hagyom:
bárki rombol otthont, hazát,
nem lehet neki irgalom.

Czirok Ferenc: Szépséges réti világ

Eseménynaptár

2017. január 18-án (szerda) 18 órakor a Laskai Osvát Antikváriumban (2500 Esztergom, IV. Béla kir. u. 6.) Ifj. Tompó László: *Kitagadottak* című könyvét a szerzővel beszélgetve bemutatja: dr. Raffay Ernő történész.

2017. január 20-án (péntek) 17 órakor a Gerenday Községi Házban (2541 Lábatlan, Rákóczi u. 170.) a Magyar Kultúra Napja alkalmából „A protestantizmus öt évszázada a Dunántúlon” című kiállítás és „A Dunántúli Református Egyházkerület 3 főgondnoka a XX. század hajnalán” című kamarakiállítás, megnyitja és a Hege-düs Sándorról szóló könyvet bemutatja Millisits Máté művészettörténész.

2017. január 21-én (szombat) 16 órakor a Dózsa György Művelődési Otthon és Múzeumi Kiállítóhely nagytermében (2117 Isaszeg, Dózsa György u. 2.) Sz. Opre Mária fotográfus „Vasvirágok – vasvilágok” című kiállításának megnyitója, amelyre a Magyar Kultúra Napja alkalmából kerül sor. Köszöntőt mond Verseczkiné Sziki Éva igazgató, a kiállítást Futó Tamás grafikusművész nyitja meg. Népdalokat énekel és verset mond Várady Mária színművész. Az *Esztergom és Vidéke* című folyóiratnak a kiállító fotográfus munkásságával foglalkozó 2016/2 számát bemutatja Filemon Béla főszerkesztő.

2017. február 10-én (péntek) 18 órakor a Szent Adalbert Központban (2500 Esztergom, Szent István tér 10.) folytatódik a Laskai Osvát Antikvárium szervezésében az *Esztergom és környéke kincsei* című helytörténeti előadássorozat. *Egy világbirodalom végvidékén – A római limes emlékei a Dunakanyarban* címmel Gróf Péter régész-muzeológus, a Magyar Nemzeti Múzeum visegrádi Mátyás Király Múzeumának munkatársa tart előadást.

2017. február 24. – március 17. Kernstok Galéria, (2536 Nyergesújfalu, Kossuth L. u. 104–106.) Kovács Géza sepsiszentgyörgyi szobrászművész kispasztikai kiállítása. A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület kiállításorozatát szervez a székesfehérvári művészeknek. Az előző tárlat a lábatlani Gerenday Községi Házban volt látható tavaly augusztus második, szeptember első felében, a következőre 2017. március 24. – május 4. között kerül sor az esztergomi Sugár Galériában. A művészről bővebben: www.kovacsgeza.com

(Összeállította Ruda Gábor)

Konyhakalendárium

Cziróka-Maróka konyha

Mai kalendáriumunkban visszanézünk a közelmúltba. Közös alkotómunkánk időnként megkívánta a személyes találkozásokat Ferivel, fehér asztal mellett, Esztergomban. Ingyenc társakról lévén szó, ők is mindig olyan különleges finomságokkal leptek meg bennünket, mint a pekándió, a kínai szilvabor, a német karácsonyi marcipános kalács (Stollen). Évekkel később Feri rendhagyó elemzésben értékelte egyik hosszan tartó estebédiünket. Most ebből idézünk, mert ezt a mai kalendáriumot ketten főztük, sütöttük és írtuk. Ezért Cziróka-Maróka!

„Személyes élményem is kötődik Marika konyhaművészetéhez, amikor is a ház asszonya és hitese ura, Gabi bácsi megmutatták, mi is az, hogy vendéglátás magyar módra! Ez még az új évezred első évében, 2001-ben történt vendégfogadás, »asztmás« pálinkával, amitől nehezen kapni levegőt, viszont megkönnyebbülésként ránk jön a köhögés... Az elő-előétel szögletes és kerek, juhtúrós meg szezámmagos pogácsákból, ropogós sajtos rudakból állt. Jól jött a »halálos méregnek« is becézett házi pálinka után. Az előételek már valódi ínycsalatok voltak: hideg lecsó, majonézes krém-patisszon, napraforgómag(szotyola)-krém, padlizsán- és cukkinipástétom, erdélyi és kaukázusi recept szerint. Honfoglalás kori (nem 1100 éves, csak az akkori hagyománynak megfelelő) lepénykenyérkékre lehetett kengetni a remek ízű, krémes ételeket. Elő- és utóöblítéshez volt bor, házi sör, a betegeknek ásványvíz... Alig volt időnk hátradőlni, amikor jött a főétel. Zöldséges, vörösboros (beee...) birkaragu, alföldi (pusztai) tarhonyával, az erkélyen kovászolt uborkával, közben és utána lendületesen fogyasztottuk az »A« betűs italokat... Amikor már úgy éreztem, semmi nem fér belém, még erőszakkal sem, akkor hozta be Marika a »köpködős rétest«: otelló szőlővel töltött mákos rétest, akkor már köpni se tudtunk... csak nyeltünk... és csendes, kielégült mosollyal arcunkon ültünk az asztal körül beszélgetve, »emésztgetve«...”

Desszertünk ajánlása pedig így szól. Ismeretes, hogy művésznünk fiatalkori, eredeti foglalkozása volt a cukrászat. De nemcsak sütni szeretett, hanem gyűjtötte is eleinktől a régi magyar recepteket. Szíves engedélyével az alábbiakban közöljük egy esztergomi dédmama (Szenczy Istvánné szül. Szabó Julianna) kedvenc húsvéti süteményét, a sigillumot, amelyet nagyobb ünnepekre magunk is megsüthetünk. Részletes, első nyomtatott közlése:

„**Sigillum tészta:** 1 egész tojást, egynek a sárgáját 12 dkg porcukorral, 15 dkg vajjal vagy margarinnal, 1 csomag vaníliás cukorral jól kikeverünk, majd hozzáadunk 35 dkg lisztet, 1 csomag sütőport és egy kevés langyos tejet, hogy formába kenhető, de nem túl puha tésztát kapjunk. Hűtőben vagy hűvös kamrában egy éjszakát pihentetjük. Másnap átgyúrjuk, majd olajjal »lehelet«-vékonyan kikent, apró formákba tesszük. Úgy sütjük, mint az omlós tésztákat általában, tehát max. 180 fokon, szép világosra. Amilyen melegen csak tudjuk, kiszedjük a formákból a tésztákat, és tálcára egymás mellé rakva, kihűlni hagyjuk. (...) – Tölteléke a (HG.-né) –

Francia vajkrém. Hozzávalók: 4 egész tojás, 20 dkg kristálycukor, 1 csipet só, 50 dkg vaj (vagy 25/25 vaj és margarin) és 1 vaníliarúd. Elkészítés: kb. egy óra.

Egy rozsdamentes fém edénybe beleengedjük a 4 feltört tojást. Hagyományos vagy elektromos habverővel két percig keverjük, majd lassan hozzáadjuk a cukrot, valamint a sót. Ezt az alapkrémet gőz felett öt percig kihabosítjuk, majd a gőzről levéve kihűlésig keverjük.

A szobahőmérsékletű vajat 15 percig habosra keverjük. A vaníliarudat kettévágjuk, belsejét kikaparjuk és hozzáadjuk a vajhoz. Ezután a kihűlt tojáskrémet lassan a vajba csurgatjuk, majd annyifelé osztjuk, ahány ízzel a formáinkat meg akarjuk tölteni. A fenti mennyiség körülbelül négy ízesítéshez elég. A krémet elkészítés után azonnal, még frissen használjuk fel! Minden ízesítőanyag – például: dió, mogyoró, kávé, kókusz, kakaó – hozzákeverhető. (...) A sigillum két-két azonos formájának egyesítéséhez kiskanállal vagy – ha van – nyomózsákból osztjuk szét a krémet úgy, hogy a sütemény ne legyen nagyobb egy mignonnál. Az összetöltött formákat díszíthetjük is ízlésünk és kedvünk szerint. Csokoládéval felspriccelve vagy kimártva, de csak porcukorozva is az asztalra adhatjuk.

A húsvéti kalács, beigli receptjével vagy a szintén közismert és kedvelt sós tészták leírásával nem szeretnék senkit terhelni. Ám a locsolók öröme nem csupán a kínált étel, ital minősége és mennyisége, hanem a húsvéti hímes tojás szépsége is. Ezért szeretnék egy pár igazán szép mintával a tojásdíszítő lányoknak, asszonyoknak kedveskedni, aminek azután a férfiak és a legények is jobban örülnek, mert szebbek, személyhez szököbbek, mint a készen kapható matricák. Végezetül kívánok mindenkinek, hogy lelje örömet a sigillum készítésében, valamint a minták rajzolásában. Minden kedves olvasónak kellemes húsvéti ünnepeket!” (Czirok Ferenc: Húsvétváró – „esztergomi” édességgel. *Esztergom és Vidéke*, 1999. április 1. – 13. sz. 7. oldal)

Jó étvágyat!

Támogatók

Spori Print Vincze Kft. és magánszemélyek

Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat; www.evid.hu

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu, www.evid.hu

Felelős kiadó: Ruda Gábor
Főszerkesztő: Filemon Béla
Szerkesztők: Horváth Gáborné, Németh Gabriella,
Szűcs Katalin, Tátyi Tibor
Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor

A címlapon Czirok Ferenc Örömm virágai, a 30–
31. oldalon Az ősök fája című festménye látható

Grafikai tervezés és borítóterv: Németh Csongor
Nyomdai előkészítés: ANGRÁF Bt., Budapest
Nyomdai munkák: Speri Print Vincze Kft.,
Esztergom

Megjelenési gyakoriság: negyedévente
Példányszám: 150

Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)
Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)

HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)
HU ISSN 2416-1675 (online, PDF)

A 2016/3 szám szerzői

A. Bak Péter festőművész, művészeti író, Lábatlan
Ambrus Margit háztartásbeli (Sepsiszentgyörgy,
1918 – †Esztergom, 2015)
Bangó Miklós festőművész, Esztergom
Bárdos István, dr., művelődéstörténész, Esztergom
Bencze Cs. Attila levéltáros, újságíró, volt
főszerkesztő, Székelyföld–Esztergom
Czirok Ferenc képzőművész, író, Zell am See (A)
Czirok Péter programtesztelő, Budapest
Filemon Béla főszerkesztő, Esztergom
Horváth Gáborné, dr., szerkesztő, Esztergom
Horváth Ödön költő, Kismaros
Kaiser László író, költő, szerkesztő, Budapest
Matúš Mészáros szerkesztő, Pozsony (Szlovákia)
Mezey László Miklós író, kritikus,
irodalomtörténész, szerkesztő, Budapest
Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár
Vércse Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)
Martin Vlado, költő, író, Kassa
Wernke Bernát költő, Esztergom
Zágorec-Csuka Judit költő, író, műfordító,
irodalomtörténész, Lendva (Szlovénia)

Czirok Ferenc: Visszatérés az őshazába

ESZTERGOM és VIDÉKE
Városi és megyei érdekek kiadványa.
Szerda, 1886. január 6-án
2. szám.
Kiadó: Városi és Megyei Érdekek Kiadója.
Főszerkesztő: Dr. Ábrahám József.
Kiadóhely: Esztergom.

ESZTERGOM és VIDÉKE
MAYNARTEREM ÉVFOLYAM I. SZÁM
Tudomány, költészet, történelem, képzőművészet, irodalom, közélet.
Szerda, 1911. JANUÁR 10. I.
Kiadó: Esztergomi Könyvtár.

ESZTERGOM és VIDÉKE
1987 JANUÁR
KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988 NOVEMBER
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudósító

ESZTERGOM és VIDÉKE
1989 JANUÁR I. szám
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudósító

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988. KARÁCSONY HAVAKON
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudósító

ESZTERGOM és VIDÉKE
Társadalom • Politika • Művelődés • Helyismeret • Idegenforgalom
1991. JANUÁR 25. • 3. SZÁM • ÁRA: 19,50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
2000. február - 2001. január
EZREDVÁLTO KÖLÖNKIADÁS
ÁRA: 150 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A Szent Korona Esztergomban

ESZTERGOM és VIDÉKE
AUGUSZTUSI ÜNNEPÜNK FÉNYEI
A Vele, Uram rockoperáról és a Szent István Napok rendezvényeiről - a 4-5. oldalán!
2000. június 15. - 24. sz. • POLGÁRI HETILAP • ÁRA: 50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
SZENT ISTVÁN SZÜLŐVÁROSÁ DÉRÉS KARÁCSONT, BOLDOG ÚJ ESZTENDŐT KÍVÁN
NEMZETÜNK MINDEN TAGJÁNAK - BÁRHOL IS ÉL A FÖLDTÖRÉN!
1991. január 25. - 3. szám - ÁRA: 19,50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A képzőművészet és a dicsőítő művészetek közötti különbség...

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A képzőművészet és a dicsőítő művészetek közötti különbség...

ESZTERGOM és VIDÉKE
OROKNAPTÁR
HABORUK ÉS BÉKÉK KÖZÖTT
1683 - 1938
1991. január 25. - 3. szám - ÁRA: 19,50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A képzőművészet és a dicsőítő művészetek közötti különbség...

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A képzőművészet és a dicsőítő művészetek közötti különbség...

Esztergom és Vidéke
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, lelke és szolgálatja!
Városi tulajdonba került a Földi Szálló épülete

ESZTERGOM és VIDÉKE
Suzukiban már gyártják a Swift
A nemzeti egység bölcsője, lelke és szolgálatja!

Esztergom és Vidéke
Mediterrán vendéglátó épít a Primis-szigeten
Feltávir